

Új kéve

AZ ÉSZAKI MAGYAR PROTESTÁNS GYÜLEKEZETEK LAPJA

"Földindulás lőn, és az Istennek angyala elvevé a követ a koporsó ajtajáról... És vala az ő tekinteti mint egy villámlás..." (Máté XXVIII. 2-3.)

A homályban ezt mondta: én vagyok a *Világosság*; az eltévedteknek ezt: én vagyok az *Út*; a saját igazukat bizonygatókhoz így szólt: én vagyok az *Igazság*. Lázár sírja felett ezt hirdette: Én vagyok az *Élet*. Ezeket mind a még testi valójában élő Jézus mondta.

Feltámadása után azonban a halál küszöbén már átlépett Krisztus szólalt meg: "Még egy kevés idő, és a világ nem lát engem többé; de ti megláttok engem: mert én élek, ti is élni fogtok."

Húsvét így nemcsak a Krisztus feltámadására való emlékezés szent alkalmá, hanem a "ti is élni fogtok" ígéretét elfogadó emberiség boldog ünnepe!

SZOLGÁLATTEVŐK

MOLNÁR-VERESS PÁL *lelkész*

151 64 SÖDERTÄLJE (STH) Granövägen 126
Tel/Fax: 08-550 160 66 Mobil: 070-602 29 68

MAGYARI-KÖPE GÁBOR *másodlelkész*

170 70 SOLNA (STH) Kungshamra 25 B
Tel: 08-655 49 93 Mobil: 070-413 25 39

KÖZPONTI TISZTSÉGEK VISELŐI

JORDÁKY BÉLA *főfelügyelő, az ET elnöke*

428 35 KÄLLERED Gamlehagsvägen 19
Tel: 031-795 25 02 Fax: 031-795 25 04
Mobil: 070-562 31 08

TÓTH ILDIKÓ *főjegyző, Sölvesborgi felügyelő*

294 34 SÖLVESBORG Rektor Dahlgatan 4 H
Tel/Fax: 0456-140 37 Mobil: 070-892 94 95

PAP IVÁN *központi pénztáros*

181 30 LIDINGÖ (STH) Frisksportarvägen 2
Tel: 08-731 83 60 Fax: 08-731 08 28
Mobil: 0708-30 81 90

VÁJLOK ILDIKÓ *Szeretetszolg.orsz.megbízott*

431 66 MÖLNDAL Eduard Boyes gata 15
Tel: 031-27 02 63

TOVÁBBI GYÜLEKEZETI VEZETŐK

KAJTÁR LÁSZLÓ *Boråsi felügyelő*

502 36 BORÅS Nolhagagatan 2
Tel/Fax: 033-13 35 68

FEKETE JENŐ *Eskilstunai mb. felügyelő*

633 53 ESKILSTUNA Klarbärsvägen 23
Tel: 016-12 00 39 Mobil: 070-920 33 72

LÁSZLÓ BÉLA *Göteborgi felügyelő*

418 31 GÖTEBORG Vädersolsgatan 21
Tel: 031-54 27 19 Mobil: 070-744 19 68

VERESS CSABA *Halmstadi felügyelő*

302 50 HALMSTAD Roskildegatan 13
Tel/Fax: 035-21 00 92

BLÉNESSY ZOLTÁN *Helsingborgi felügyelő*

267 33 BJUV Våren 14 A
Tel/Fax: 042-820 64

GAAL ANDRÁS *Jönköpingsi felügyelő*

567 31 VAGGERYD Smedbygatan 21
Tel: 0393-161 69

ÁLLÓ RÓZSIKA *Katrineholmi felügyelő*

643 30 VINGÅKER Parkvägen 23
Tel: 0151-103 01

PAPP ANNA *Ljungbyi felügyelő*

341 37 LJUNGBY Ågårdsvägen 19
Tel: 0372-819 67

PITLIK PÁLHÁZI KATALIN *Malmöi felügy.*

217 46 MALMÖ Roskildevägen 9 A
Tel: 040-26 76 38

SEBESTYÉN GÁBOR *Stockholmi felügyelő*

126 47 HÄGERSTEN/STH Fastlagsvägen 42/1
Tel: 08-18 41 72

PITTNER JÁNOS *Uppsalai felügyelő*

754 24 UPPSALA Kantorsgatan 18-411
Tel: 018-24 16 89 Mobil: 070-422 76 52

REHÓ ISTVÁN *Västeråsi felügyelő*

723 51 VÄSTERÅS Glasbärgargatan 7
Tel: 021-12 09 91

SPÁDA JÁNOS *Växjöi felügyelő*

352 47 VÄXJÖ Hjalmar Petris Väg 10 B
Tel: 0470-76 34 42 Mobil: 070-759 19 21

Külföldről előbb a 0046-ot kell tárcsázni, s a körzetszám előtti 0-t el kell hagyni

Túrmezei Erzsébet

ÚJÉVI KÉRÉS

Láttam, Uram!

Egyik béna volt, a másik aszott, sárga...
vagy nem volt lába...

De a Te fényed hullt a betegágyra!

Hitükkel elrejtőztek nálad,

és úgy hordozták mázsás terhüket

a Te erőddel, mint a szalmaszálat.

És láttam szalmaszál alatt roskadozókat.

Mert mázsás teher

könnyű, mint a kis szalmaszál, Veled.

De nélküled

a szalmaszál is mázsás súly lehet.

Új évbe indulok,

és nem tudom, mi vár rám.

Csak azt tudom: velem vagy, nem hagysz árván.

Csak azt tudom: utam már kijelölted.

Mint bízó gyermek, járhatok előtted.

Te mérsz ki bút, örömet, munkát, terhet,

s irgalmad mindegyikbe áldást rejtett.

Csak egyet adj: hogy céliránt haladjak,

hogy szalmaszálak alatt ne roskadjak!

És ha szereteted mázsás teherrel

tenné próbára ezt a gyenge vállat -

segíts úgy vinni mázsás terhemet

a Te erőddel - mint a szalmaszálat!

Drága Testvéreink, Rokonaink, Barátaink!

Véget ért a számunkra oly sok megpróbáltatással teli – immár harmadik – esztendő, s az új évben is ím a "mélyből", kórházi ágyról szólalunk meg. Istennek mégis hálát adva, hogy életünket megtartotta, hálásan köszönjük Valamennyieteknek, hogy gondolatok ránk és imádkoztatok érettünk.

Imáitokkal és imánkkal nem Isten akaratát akarjuk befolyásolni, hanem a rászorulókat lelkét erősítjük és bátorítjuk, hogy legyen türelmük és alázatuk a megpróbáltatások elviselésére.

Az elmúlt időben koncentráltan éreztük Krisztus jelenlétét életünkben, s ha néha el is fogott a kétségbeesés, mindig éreztük, hogy Ő fogja a kezünket és bátorít, hogy ne féljünk.

Köszönjük, hogy lélekben velünk voltatok, és – Túrmezei Erzsébet fenti versét biztatásként küldve – kívánunk Mindannyiatoknak Isten áldásában gazdag, boldog húsvéti ünneplést

2002 tavaszán

Sok szeretettel, hálával és testvéri öleléssel
Erdős Irma és férje Bartha István

Molnár-Veress Pál és Magyari-Köpe Gábor lelkészek (Tångagärde, 2001)

ISTENNEK HÁLÁT ADVA

A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség 2002. január 19-én tartotta ezévi országos presbiteri küldöttgyűlését, melyen Stockholm, Uppsala, Västerås, Jönköping, Borås, Göteborg, Halmstad, Ljungby, Växjö, Helsingborg és Sölvesborg gyülekezeteinek képviseletében mintegy huszonöten vettek részt. Különböző okok miatt nem tudta képviseltetni magát Malmö, Eskilstuna és Katrineholm gyülekezete.

Jordáky Béla országos felügyelő köszöntő szavai és Magyari-Köpe Gábor másodlelkész imája után a küldöttgyűlés megkezdte munkáját.

Molnár-Veress Pál lelkészi jelentésében adatszerű összefoglalót adott az egyházi közösség 2001. évi tevékenységéről. Elmondta, hogy míg az esztendő elején még 15 gyülekezettel indult a közösség, az év végére - az Egyháztanács novemberi döntése értelmében - Kumlában megszűnt a szolgálat. Svédország magyar protestáns gyülekezeteiben 2001-ben összesen 139 alkalommal volt istentisztelet. Ebből Molnár-Veress Pál lelkész 94, Magyari-Köpe Gábor másodlelkész 45 istentiszteletet tartott. Az ezeken résztvevők száma összesen 5281 lélek volt. Finnországban és Észtországban összesen 373 résztvevővel egyházi közösségünk lelkészei az év folyamán összesen 6 szolgálatot tartottak: négyet a lelkész, kettőt a másodlelkész. Az egy évvel korábbihoz képest megkétszereződött az ifjúsági bibliaórák, vallásórák, katekézések és alkalmi áhítatok száma. Az 58 alkalmon összesen 471 gyermek és ifjú vett részt.

A 2001. esztendő folyamán 7 gyermeket kereszteltünk, és 11 tagunkat temettük el. A lelkészek általi beteglátogatások száma 18, a családlátogatások száma 142 volt. További 92 olyan rendezvény volt, amelyen a lelkész vagy másodlelkész részt vettek, úgymint az Ökumenikus Önképzőkör, Kilátó Kör, különböző magyar egyesületi rendezvények, hivatalos egyházi találkozók az SST illetve az SKR svéd egyházi és állami szervek illetékeseivel stb.

Visszatérve a keresztelések és temetések kérdésére: ennél nyilván sokkal több magyar gyermek született (akinek egyik vagy mindkét szülője magyar és protestáns), de továbbra is megfigyelhető az a tendencia, hogy főleg a másodgenerációs - és többnyire egyes házasságot kötött - ifjak jelentős része gyermekét a Svéd Egyházhoz viszi keresztelni. Ritkábban az is előfordul, - s ezt még öröndetesnek is mondhatnánk -, hogy egyes szülők gyermeküket a nyári szünidő alatt valamely otthoni egyházközségben kereszteltetik meg. Ezzel nem is volna semmi baj, ha a szülők a gyermeket az itteni nyilvántartásunkba is bejegyeztetnék, hogy amikor az eljut a megfelelő korba, akkor őt a vallás- és hitoktatás révén lépésről lépésre bekapcsolhassuk a gyülekezet megtartó közösségébe. Ennek hiányában gyermekeink és unokáink észrevétlenül felszívódnak, és feltartóztatlanul beolvadnak az idegen társadalomba.

Az is nyilvánvaló, hogy nem csupán 11 magyar húnymat el Svédországban az elmúlt esztendőben, de csak ennyi volt az, akinek hozzátartozója magyarnyelvű protestáns lelkész szolgálatát kérte

a temetésen. Sajnos egyre gyakrabban értesülünk - és mindig csak utólag - arról, hogy egyedül maradt, olykor öregotthonba került magyarjainkat a hivatalból kirendelt svéd lelkész szolgálatával, esetenként lelkész nélkül, s magyar közösségünk számára immár ismeretlen helyen temetik el. A legtöbb esetben olyan személyekről van szó, akik már régen megszakítottak minden kapcsolatot mindenféle magyar közösséggel, beleértve az egyházi közösséget is.

Az előbbieknél kapcsán felvetődött a Nyugatra szóródott magyar hívek nyilvántartásának, ezzel együtt anyakönyvezésének egyre égetőbb kérdése is. A több évtizedes, és most egyre világosabban megmutatkozó hiányosságok okait nagyrészt ismerjük. Tudjuk, hogy a menekültként érkezett híveink egy részének olykor igen nyomós okai voltak arra, hogy személyes adataikat semmiféle nyilvántartásba ne vegyék. Ennek következtében oda jutottunk, hogy ma talán könnyebb rábukkanni egy szibériai fogolytáborba elhurcolt és ott meghalt második világháborús magyar katonára, mint egy, a Nyugat süllyesztőjében eltűnt hozzátartozóra, akit talán rokonai vagy barátai keresnek. A Küldöttgyűlés külön napirendi pontként foglalkozott az anyakönyvezés kérdésével. Ebből a célból már elkészült egy új kettős adatlap, melynek bevezetése ebben az évben esedékes. Ezeknek a minden lehetséges érintetthez való eljuttatásához és megfelelő kitöltéséhez az Egyháztanács a presbitériumok segítségét kérte.

Jordáky Béla országos felügyelő beszámolójában elmondta: az Egyháztanács megtette a szükséges lépéseket az Egyházi Közösség bejegyzett felekezetiént való elismertetésére, melynek eredménye ez évben várható. Az Egyházi Közösség kérésére az illetékes hatóság Magyar-Köpe Gábor másodlelkésznek a 2002. évre megadta a munkavállalási engedélyt, s kilátásba helyezte annak folyamatos meghosszabbítását. Az Egyháztanács úgy határozott, hogy az anyagi helyzet függvényében továbbra is igényt tart a másodlelkész szolgálatára.

Beszámolt a tisztségviselői karban a 2001. évben történt változásokról: Halmstadban a betegség miatt lemondott Bodoni János felügyelő helyett Veress Csabát, Ljungbyben a lemondott Szeredai János helyett Papp Annát, Eskilstunában Nagy Andrea elköltözése nyomán Fekete Jenőt kérte fel a presbitérium a felügyelői tisztt betöltésére. Ljungbyben a presbitérium két új tagja Demeter Ibolya és Tudorache Ovidiu lett. Växjö gyülekezetében 2001. év őszén volt a presbitérium beiktatása: felügyelő Spáda János, gondnok Ritó Attila, további presbiterek Láposi József és Nagy István, ellenőr Horváth János lett. A stockholmi gyülekezet a Juhász Imre hirtelen elhalálozása miatt megüresedett felügyelői tisztségre Dr. Sebestyén Gábort választotta meg. Mivel Juhász Imre egyben az országos gondnoki tisztséget is viselte, a Küldöttgyűlés felkérte Dr. Sebestyén Gábort az Egyháztanács helyettes világi elnöke, illetve az országos főgondnoki tisztség ellátására is.

A Küldöttgyűlés megtárgyalta az ez évben esedékes egyházközségi tisztújító közgyűlések megszervezésének kérdését, és utasítást adott a presbitériumoknak, hogy azokat a helyi igény és szükséglet, ill. a vonatkozó rendelkezések szerint bonyolítsák le.

Tompa Anna a Tångagärde Gyülekezeti Otthon Gondnokságának munkáját, Jordáky Béla pedig az Otthon pénztári jelentését ismertette. Ennek kisebb kiadási tételei: fogyó anyagok 11 058, kisértékű leltári tárgyak 2 194, telefon 2 784, szállítási költségek 9 995, biztosítás 5 772, villany 40 790, személtelhordás és takarítás 5 953 korona volt. A legnagyobb kiadási tételt a Gyülekezeti Otthon alapzatának szigetelése és a körülötte történt vízelvezetés összesen 122 937 koronás összege jelentette. A 2002. évben az állagmegőrzés céljából esedékes az Otthon teljes külső festése.

Pap Iván országos pénztáros a 2001. év zárszámadását ismertette. A bevételek 1 209 964 korona összegéből a 2000. évi áthozatal 29 915 korona volt, amihez hozzáadódott a Svéd Egyház Érseki

A presbitéri konferencia résztvevőinek egy csoportja (Jordáky Béla felvétele, 2002 január)

Balról jobbra: Rehó István, előtte Lindberg Katalin (Västerås), mögöttük Káli Géza (Ljungby), mellette (eltakarva) László Béla (Göteborg), Sebestyén Gábor (Stockholm), Gaal Pirooska (Jönköping), Sebestyén Mária (Stockholm), ifj. Vaszi Árpád (Helsingborg), Spáda János (Växjö), elől Papp Anna és Tudorache Ovidiu (Ljungby), mögöttük id. Vaszi Árpád (Helsingborg), Pittner János (Uppsala), jobbra Gaal András (Jönköping).

Hivatala 500 000, az SST 286 000 koronás hozzájárulása. A hívek egyházfenntartási járuléka 290 815, a perselypénzek 53 562, az adományok 37 091, a különféle bevételi tételek további 72 355 korona összeget tettek ki.

A 961 267 korona összes kiadásból a közvetlenül lelkigondozói tevékenységgel összefüggő tételek közül: a gyülekezeti autó üzemanyagköltségei 34 688, a járulékos és szervízköltségek 16 438, a gépkocsiadó és biztosítás 10 835, a közszállítási járműveken való utazások 30 561, az Új Kéve folyóirat 3 száma (a negyedik elszámolása ezévre esett) postázással együtt 50 716, a két országos értekező 19 031, az ifjúsági rendezvények 21 043, családok és öregek látogatása 6 000 koronába kerültek. Az Egyházi Közösség működési költségeinek rovatában a lelkészi hivatal telefon és faxköltsége 17 827, a másodlelkészé 5 128, más egyházi tisztségviselők telefon és faxköltségei 11 721, irodai anyagok és felszerelések vásárlása 23 995, templom-, terem- és helyiségbérek 23 850, a Tángagárde Gyülekezeti Otthon működtetése 60 254 koronába került. A Vájlok Ildikó által összehangolt országos Szeretetszolgálat révén a sokgyermekes családok támogatására, árvízkárosultak megsegítésére, Sapientia erdélyi magyar magánegyetemre stb. a hívek összesen 74 987 koronát adományoztak, amit a Központi Pénztár átutalt a címzetteknek. Az egy egész és egy fél lelkészi állás bruttó fizetése 336 640, az ezzel járó munkaadói adó 92 853 koronába került. Az Egyházi Közösség további 103 794 koronás adótételt fizetett.

A bevételek és kiadások különbözete 248 697 korona pozitív egyenleget eredményezett, amiből a 2001. év végén esedékes gyülekezeti gépkocsi-csere 135 000 korona összeget vont el.

A pénzügyellenőrök jelentése és a már elhangzott beszámolók, valamint az országos pénztáros által előterjesztett 2002. évi költségvetési javaslat megtárgyalása után a Küldöttgyűlés egyhangúlag elfogadta azokat, és megadta az Egyháztanács 2001. évi tevékenységével kapcsolatos felmentést.

Külön napirendi pontként foglalkozott a Küldöttgyűlés az egyházfenntartási járulékok kérdésével. A legtöbb svédországi felekezetben már gyakorlatba ültetett - a személyi jövedelmi adóból az adóhivatal általi - levonás bevezetésére Egyházi Közösségünkben legkorábban 2004-2005-től volna lehetőség. A Küldöttgyűlés ezért úgy határozott, hogy az egyházfenntartási járulékok befizetésének eddigi módját megtartja, kérve a presbitériumokat, hogy egyházközségi szinten fordítsanak több figyelmet erre.

Jordáky Béla beszámolt a Nyugat-Európai Magyar Országos Szervezetek Szövetségének (NYEOMSZSZ) létrejöttéről, melynek alakuló gyűlésén találkozott Németh Zsolt külügyminisztériumi államtitkárral, akinek ott szóban, majd levélben is beszámolt Egyházi Közösségünk helyzetéről és sajátos kérdéseiről.

A Küldöttgyűlés meghallgatta Tóth Ildikó előterjesztésében a 2002. évben esedékes svédországi és külföldi egyházi rendezvények programját és meghívóit. A svédországi rendezvények között szerepel a húsvét nagyheti konfirmációs felkészítő tábor, a pünkösdi gyülekezeti napok, az Ige és anyanyelv országos szakasza

és döntője, a konfirmáció, az Ökumenikus Önképzőkör nyári tábora, az Egyháztanács két soron következő értekezője.

Kiemelt fontosságot tulajdonított a Küldöttgyűlés a 2002. május 9-12. között Tángagárdén megrendezendő Jubileumi Gyülekezeti Napoknak. Jordáky Béla országos felügyelő elmondta, hogy Egyházi Közösségünk önállósodásával új fejezet kezdődött a svédországi magyar protestáns egyházi életben. Éppen ezért fontos, de egyben kötelességünk is, hogy az elődök munkájának méltó emléket állítsunk. Molnár-Veress Pál lelkész rövid visszatekintést adott a szolgálat múltjáról: 1940-45 között Vajta Vilmos, 1946-1948 között Pósfay György és Leskó Béla alkalmi istentiszteletei után a rendszeresített és immár szervezett gyülekezeti élet 1957-ben Glatz József lelkipásztor idején vette kezdetét. Rövid ideig a dél-svédországi menekülttáborokban szolgált Gémes István lelkész, de kezdettől a közösség ügyét egyengette Terray László lelkész, valamint Szigethy Sándor lelkész és vallástanár. 1965-től a szolgálatot Koltai Rezső lelkész vette át, aki 25 éven keresztül, egy negyed századon át hűséges pásztora volt a nyájnak. Cserkész-nemzedékek egész sorát kísérte végig ifjúsági lelkészként és cserkészparancsnokként Kellner Ilona lelkésznő, de a gyülekezet kedvesen emlékszik Joób Olivér félévtizednyi, Dóka Mária néhány éves, és még számos más lelkész, teológus és legátus rövidebb-hosszabb tartó vendégszolgálatára. A Küldöttgyűlés felkérte elsősorban a kezdetben elsőként alakult nagy gyülekezetek (Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg), de minden más gyülekezet felügyelőit és presbitereit is, hogy a még közöttünk élő, ma már többnyire idős, a gyülekezeti élet hőskorát átélő s a gyülekezeti otthont megvásárló és alapító tagokat minden lehetséges úton-módon próbálja elérni, és igény esetén szervezze meg számukra az utaztatást. A Gyülekezeti Otthon Intézőbizottsága, valamint az Egyháztanács akkor tud érdemben foglalkozni a részletes program, de ugyanúgy az elszállásolás és étkeztetés kérdésével, ha már megközelítőleg körvonalazódik a lehetséges résztvevők száma. A részletes tájékoztatást és felvilágosítást, a jelentkezések számbavételét és a további tennivalók érdekében az összehangoláúst Tóth Ildikó országos főjegyző vállalta.

A külföldiek rendezvények közül Egyházi Közösségünk a Magyar Protestáns Szabadegyetem magyarországi, a KÉMELM felvidéki (szlovákiai) és a Protestáns Szövetség Közgyűlése franciaországi konferenciáin ill. közgyűlésén képviselteti magát. (Azóta Svédországban járt Harmati Béla ev. püspök, és a lelkészt meghívta a METT Budapesten esedékes konferenciájára.) A Protestáns Szövetség Centre de Glayben rendezendő közgyűlésére a két lelkészen kívül az országos felügyelő és a főjegyző is hivatalos.

Jordáky Béla megköszönte a két lelkész, az országos és helyi tisztségviselők áldozatos munkáját. Molnár-Veress Pál és Magyariköpe Gábor lelkészek, elsőként Istennek hálát adva, de Egyházi Közösségünk vezetőinek és minden tagjának is köszönetet mondva az eltelt eredményes esztendőért, Isten áldását kérték az Egyházi Közösség egészére. A Küldöttgyűlés jövőbe tekintő bizakodással zárta ülését.

Tóth Ildikó főjegyző, Molnár-Veress Pál lelkész

Szente Imre

CSALÁSOK ÉS CSALATÁSOK

Már igazán nem tudom, sírjak-é vagy nevessek ezen a '61-ben készült csoportképén, melyet a Dagens Nyheterben láttam valamelyik nap: vagy húszan álldogálnak Enskede egy kertjében, a Svanson rokonság tagjai, nénik, bácsik és igazán bájos ifjú hölgyek kigombolt tavaszi kabátban, csendes öröm a mosolygó arcokon, valamennyien a középén egy kerti széken ülő, jóvágású, hanyag eleganciájú fiatalembér felé fordulnak; palackok, töltött poharak az előtérben; szemmeláthatólag ünnepi alkalom, a bibliai tékozló fiú hazatérése?

No, nem tékozló, hisz „Olle” egészen kiskorában vándorolt ki szüleivel és nagyobb testvéreivel még '23-ban Nackából, hogy az újdonsült szovjet haza lakói és építői legyenek. Nils és Margareta – nem derül ki, vajon csak merő idealizmusból, hogy végre a munkásosztály álmaikat megvalósító társadalmi rendért tehetnek valamit, vagy egy új, közelebbi Amérikát sejtve az akkor még szegény svéd haza vállalkozó kedvű fiatal erői számára – csatlakozott egy hasonló gondolkodásúakból toborzott kivándorló csoporthoz. Egy kisebb fotó elárul valamit a petrozavodszki kezdetekről – hja, minden kezdet nehéz – a svéd „kommunista sejt” tagjai egy üveglapokkal fedett melegház mellől néznek szembe a kamérával, mellettük puskás őr vigyáz, nem tudni, rájuk-é vagy a paradicsomra.

De ne legyünk rosszmájúak: meglehet, hogy a NÉP-korszak közjátékában, mint mondani szokás megtalálták számításaikat, a haza írt levelekben semmi panasz; a fiúk boldogulnak az iskolában, a Komszomolban, nyaranta szüleikkel halásznak és áfonyáznak Karjala erdeiben, közben spórolnak, hogy minél több jusson az épülő szovjet hazának.

A '33-ban kilátogató Martin, Nils testvére még viszonylag kielőgítő állapotokról számol be, bár Nils és Margareta gyomor- és vesebántalmakról panaszkodik. Két évvel később azonban hirtelen elmaradnak a levelek, más családokkal együtt nyomtalanul eltűnik a „külföldiek barakkjaiból” Nils családja is. K. Eneberg, aki e cikkén kívül könyvet is írt *Akikbe beléfojtották a szót* címmel (*Tvingade till tystnad*) e kivándorló csoportról, saját szemével olvashatta ez év januárjában a petrozavodszki NKVD hivatalos bejegyzését, miszerint „Nils Gunnar Arvidovics Svansont 1938 április 25-én szovjetellenes tevékenység miatt kivégezték a novoszibirszi 'SzipLag'

fogolytáborban”. Felesége és három fia sorsa egyelőre ismeretlen – teszi hozzá. (Nem vagyunk túlságosan elkényeztetve mi, a szörnyeteg 20. század volt végigélvezői, mert a glasztoszty netovábbját kell ünnepelnünk, hogy olvashatunk „bajuszos Apánk” kissé drasztikus, ám hatékony gyógmódjairól minden kommunista álmodozás ellen. De mint a folytatásból kiderül, a KGB is jó tanítványnak bizonyult, bár a hruscsovi enyhülés szelídebb módszereivel, a „tréfacsinálásban”).

1960-ban az Enskedében lakó Erik, ugyancsak Nils testvére levelet kapott unokaöccsétől: „Olle” kapcsolatot keres, 25 évi megszakítás után, hazai rokonaival! Röviden beszámol családja dolgairól: apját '36-ban „baleset érte”, ő maga katonaként Kazahsztánba került a háború alatt, nem is tudja, mi lett anyjával s testvéreivel; átszökött Kínába, megnősült, s most kis felesége gyermekágyban meghalván, hazavágyik rokonaihoz. Nagy az öröm, hát még amikor a bürokratikus huzavona után '61 májusában betoppan a várvavárt rokon.

„Olle” jött, látott és győzött elbűvölő modorával, ezermestérségével: mechanikus, festőművész, rövidesen a svéd operaház díszlettervezője, jelés tánctanár s persze életművész, világjáró; csoda-é, hogy a nők rajonganak érte?

A rokonság is ajnározta, csak valamelyik kritikus szemű anyós nézgette gyanakodva kisportolt izmait: nemigen látott ilyeneket a vékonydongájú Svansonok közt. Hantáinak is hitelt adtak, pedig azoknak bőviben volt, s mivel a hálás hallgatóság inspirálja a hazudozót, végül alighanem maga is elhitte saját meséit, de még azt is, hogy valóban e nyájas rokonságba tartozik. Annál nagyobb volt a döbbenet, mikor váratlanul eltűnt a kedves rokon, csak levélben „végrendelkezett” holmijairól, még hogy „csalódott Svédországban”, ahol nincs kellő becsülete a „művészeknek”. Újabb 25 évig hírt sem hallottak felőle, csak a 90-es években közölte a svéd titkosrendőrség a közben megfogyatkozott családdal, hogy nincs ok a szomorúkodásra, mert „Olle” nem az igazi volt – az rég meghalt a többi család-taggal együtt – hanem egy Orlovskij nevű szovjet őrnagy, aki évek során lélepleződött mint a Szovjetunió KGB dőlégálta kémje. Moszkvába toloncoltatása után ott élt a '90-es években történt természetes haláláig, nyilván élete fénykoraként emlékezett svédországi „jutalomüdültetésére”.

Szívesen levonnék valami „morált” tragikomikus történetemből, de csak öngyötrő „amoráliák” jutnak eszembe: hogy mint macska az egerrel játszott velünk, naív álmainkkal a GONOSZ, míg a JÓ a távollétével tüntetett, hacsak jónak nem könyveljük el azon a régi fényképén mosolygó családnak merő hazugságra épített boldogságát. Az IGAZSÁG kiderülésének pedig senni sém örült a szereplő személyek közül, de még a léleplezéssel jócskán megkészt SÄPO sém...

* * *

CSALÓK és CSALATOTTAK számos sajátos kísérteződése is kitermelődött a múlt század terrorrendszereiben és a pusztaság letézésük miatt eltorzult környezetükben. Erkölcileg enyhébb elbírálás alá esnek az olyanok, akik az örlő fogaknak kényre-kégyre kiszolgáltatva túlélésre öltötték magukra a cinkosság mimikriáját. Hogy is mert volna valaki ülvé maradni, amikor Sztálin vagy Rákosi névének hallatára talpra ugorva vörösre verte tenyereit a hallgatóság? Már ahhoz is bátorság kéllött, hogy valaki a vastaps és a „szent nevek” üvöltésének kórusában csak a száját tátogassa hangtalan, mímélve a kiabálást. Nagyobb bajban voltak a költők, hisz írásban szint kéll vallani, ott nincs „tátogatás”. Sokan megírták hát az antológiába kért születésnap i ódát, belecsiklandozva magukat a lélkésedésbe, s mint tudjuk, ’56-ban egy kis bűnbánó mellverés árán fél is mentette őket a nagylélkű nemzet. A Kádár-kor „puha diktatúrának” nevezett későbbi szakasza igazi paradicsoma lett az opportunista érvényesülésnek: immár diszkrétén árulhatta magát a kollaboráns író, nem követeltek tőle bumfordi dicshimnuszokat, amelyek miatt majd mellét kéll vernie egyszerű. Ez volt a virágkora a nyugati magyarsággal folytatott „dialógusnak” is, mely csak fűdöneve az émigráció megosztására szervezett kampánynak. Zsák a feltját rögtön megellete: a stockholmi Magyar Ház vagy az Új Látóhatár meghívása nélkül is benépesédtek az Anyanyelvi Konferenciák s egyéb rendezvények; amikor pedig választott új hazáink jóindulatú szorgalmazására anyanyelvi tanáraink kiképzése részben régi hazánkba helyeződött át, s általában a magyar-magyar kapcsolatok minden terén éllegendő kollaboráns elemét találhattak a hazai funkcionáriusok a „külföldre szakadt hazánkfiak között”, mellözve a nyugati magyar érdekéket érvényesíteni akaró akadékoskodókat. *Élég, hogy kezét kinyújtsa, / mindig van, ki megragadja* – ide illő Kalévala-idézet.

Mindezt megint csak a DN kulturovátának egy tanulságos cikke juttatta eszembe. Stig Ekman, a történelm professzora „hánytorgatja a múltat”, hogyan járt Eyvind Johnson, kiváló költő, regényíró és közvéleményformáló a Szovjetnek hízelgő „társutasokkal” (medlöpare).

Mert bizony bőven akadtak a demokratikus országokban, így Svédországban is értelmiségiek, akik „kékszemű” naívságból vagy opportunistas mellékcéllal szemét hunytak a barna vagy a vörös terror gáztételei fölött. A fasizmussal kevesen kacérkodtak ugyan, a „hideg háború” éveiben azonban két táborra szakították a svéd írószövetséget, s az Amerika ellenes szovjetbarát „balosok” kerültek túlsúlyba. Nem is ment keresztül 1948-ban a „prágai puccs” után E. Johnson javaslata, hogy szót emeljenek a cseh írókollégák szólásszabadságáért. Egy évvel korábban, a bolshevik forradalom harmincadik évfordulóján azonban az íróküldöttség élén az egész vezetőség felvonult gratulálni a szovjet követségére, s mikor a rádióban rendezendő megemlékezés programjából a szovjet nagykövet előre szerette volna kiiktatni a kritika hangját, éppen Eyvind Johnsonét, ezen az illetéktelen beavatkozásra sém háborodtak fél. A demokrácia győzelmének könyvelhetjük el, hogy mégis elhangzott – a magasztaló szónoklatok mellett – az igazság szava is, mely rendőrállamnak, katonai diktatúrának bélyégete még a Szovjetét, kényszermunkatáborokat, tömeges embérintást, kis országok megszállását hányva az „ünnepelet” szemére.

A „balosok” és volt társutasok máig sém tudják megbocsátani Eyvind Johnsonnak, hogy 1951 májusában a diákságnak tartott „tavaszköszöntő” beszédében a kommunisták után rájuk kerítette a sort, a konferenciákra járó „békeharcosokra”, akik csak Amerikát és Nagybritanniát szapulják, ám hallgatnak a szovjet koncentrációs táborokról, a népbíróságok tömeges halálos ítéleteiről, s úgy nyilatkoznak, mintha csak a Nyugat atombombái fenyegetnének a nőket és gyermekéket. A hatás nem maradt el: záporoztak a vádak és szidalmak a „háborús uszító” fejére, s a náci rendszer volt kritikusát „fasisztasággal” is merte gyanúsítani egy volt náci-szimpatizáns író. A legenyhébb szemrehányást, mely szerint egy kiváló írónak „sajnálatos megtévelyedése” volt E. Johnson „tavaszköszöntője”, határozottan visszautasítja a jelés mai történész, egyben annak fontosságát hangsúlyozva, hogy ideje volna már földeríteni a múlt század svéd történelmének fehér feltjait, az egész nemzet nyilvánossága előtt „rehabilitálni” az igazmondása miatt meghurcolt s máig félig „kiközösített” író.

Mert mi sém áll távolabb a társutasok fajtájától, mint az önkritika, tévedésük, a Szovjetunió körüli sündörgésük elismerése. Ekman professzor még egy évvel ezelőtti sajtónyilatkozataikból is tud idézni, melyek tovább szajkózzák a fél évszázad előtti „balosok” sommás ítéletét Eyvind Johnson „értelmi színvonal alatti” tavaszköszöntőjéről, s még a kommunizmus látványos összeomlása után is „az ítéloképesség kisiklásának” (sviktande omdöme) bélyégetzik a történelm által igazolt nézeteit. – No hiszén, bőven idézhetnénk magyar példákat is az efféle „tartósított vakságra”...

Bátky Miklós

Nagyon hideg háború

Egy túlélő visszaemlékezései

1942 ősze csendes volt a Don-kanyarban. A nyári nagy csaták keserveit már többé-kevésbé kihevertük, s a tőlünk délre, Sztálin-grádnál folyó óriási küzdelem hullámai még nem érkeztek el hozzánk. A november elején beköszöntött tél mindnyájunkat fedél alá kergetett, még a rendszeres felderítő és zavaró járőrözések is erősen lecsappantak. Úgy éreztük, hogy a tavasz beállta előtt komoly háborúskodásra nálunk már aligha fog sor kerülni.

December 19-én azzal állított be a legényem, hogy az alezredes úr hívat.

– Hadnagy úr – kezdte a parancsnokom –, ma délután kettőkor szálljon fel Kurszkban a vonatra. Ez átszállás nélkül fogja magát Budapestre vinni. Két teljes hét szabadságot kapott. Most siessen, készítse el a menetlevelét, hogy azt még az elindulása előtt aláír-hassam. Távolléte alatt az adminisztrációs dolgokat Vince törzssörmester fogja intézni, a segédtszti teendőket meg majd én személyesen látom el. Végeztem.

Hű az iskoláját! – vert a szívem kegyetlenül, mikor a szobájából kijöttem. Arany szíve van az öregnek! Csak játssza nekem a szörösszívű agglegényt. Persze hogy szívesen menne ő is haza az ünnepekre, de tudja, hogy egyszerre nem hagyhatjuk itt mindketten a zászlóaljbat. Dehát azt mégsem hittem volna, hogy énmiattam mondjon le az otthon töltött karácsonyról?!

Az igazi meglepetés azonban csak Budapestre érkezésemkor történt. Már a vasútállomáson várt rám zászlóaljunk itthoni pótkeretének segédtszti a Honvédségi Közlöny előző napi számával, melyben az állt, hogy kitüntettek a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével, mivel a nyári csatákban nekem sikerült páncélkocsi-szakaszommal visszafoglaltam Uriv községet.

Anyám dagadt a büszkeségtől. Kiderítette, hogy én vagyok a legfiatalabb, aki ebben a háborúban ilyen magas fokú kitüntetést elnyert. Apámat inkább az érdekelte, hogy a kitüntetéssel vitézi előnév és birtok is jár. Mindezek akkor engem még nem igen érdekeltek, de bevallhatom, hogy amikor a Tiszti Kaszinóba táncolni mentem, csak úgy dagadt a mellem a ráaggatott éremtől és a büszkeségtől.

A háború rondaságaiból kiszakított két hét felejthetetlen volt. Gondtalan, felszabadult boldogságomra csak az a kérdés vetett árnyékot: vajon mikor és mit kell majd ezért fizetnem?

A válasz nem sokáig váratott magára.

1943 január 3-án érkeztem vissza a frontra. Parancsnokom 6-án indult el szabadságra, s a köztes három nap alatt mindent átbeszéltünk. Úgy vélte, hogy gyakorlatilag semmi különös nem történhet az ő távolléte alatt, hiszen az irgalmatlanul kemény télben mindenki csak behúzódik a vackába és várja a tavaszt. Különben is, a mi zászlóaljunk, mint a hadsereg tartaléka, a frontvonal mögött van. Bemutatott egy alezredesnek, aki a hadosztályparancsnokságról jött kisegíteni bennünket arra a két hétre, amíg ő szabadsá-

gon van. A helyettesítő alezredes azt látta lehokosabbnak, ha mindent reám bíz, elvégre én ismerem jobban a zászlóaljunkat, én ismerem parancsnokom kívánságait. Ő csak arra ügyel majd, hogy az intézkedésekben ne legyen rendellenesség, és hogy az utasításoknak súlyt és rangot adjon, azokat aláírja.

– A két két hamar elmúlik – mondta parancsnokom. – Sokminden ügysem fog történni távollétem alatt, de kösd fel a gatyádat, mert két hét múlva megnézem, hogyan vigyáztál a zászlóaljra.

Megölelt, és elindult haza.

Alig egy hét múlt el azóta, hogy parancsnokunk elment, amikor január 12-e hajnalán a szokottnál lényegesen erősebb tűzer-ségi tüzet észleltünk. Messziről csak mefisztói tűzijátéknak tűnt, amint a sűrűn becsapódó lövedékek világítva, füstölögve robbantak egymás után, de semmi kétségünk nem volt afelől, hogy itt valami nagyobb dolog van készülöben!

A hadosztálytól se hír, se tájékoztatás, se utasítás nem érkezett, ennek ellenére riadóztattam és menetkész állapotba helyeztem a zászlóaljat. Már a délután is elérkezett, s mert hír nem jött a hadosztálytól, a helyettes úr telefonon érdeklődött ottani barátainál, de ők sem tudtak többet, minthogy megindult valami orosz támadás, amit egyelőre még ők sem látnak tisztán. – Valószínű, hogy csak figyelmet elvonó bevezetésről van szó – mondták, hiszen hadseregünk vezérkari főnöke maga mondta a napokban, hogy itt nálunk csak helyi jellegű támadás várható. Kedélyesen még hozzátették: csak maradjunk nyugton, mert ha mégis valami alakulna, mi abból úgysem fogunk kimaradni!

Valóban nem gondoltunk arra, hogy valami komolyabb dolog alakulhatna körülöttünk, hiszen ebben az időben, ilyen hidegben, ilyen szörnyű útviszonyok között képtelenség egy egész hadsereget mozgásba hozni. Ugyan ki a csuda tudná ilyen körülmények között biztosítani a löszert, az üzemanyagot, az élelmet és utánpótlást?!

Ezzel együtt viszont azt is megállapítottuk, hogy a mi hadosztályunk egy kicsit meg is van zavarodva. Még azt sem tudják, hogy hová is tartozunk. Egyik nap a német Cramer-hadtestnek vagyunk alárendelve, másnap megint a második magyar hadseregnek, és ez a játék félnaponként változik. Micsoda cirkusz!

Parancsra vártunk másnap is, de már sokkal izgatottabban és türelmetlenebbül, mert ekkor már jöttek a hírek a rádiókon is. Előbb azt közölték, hogy az oroszok Urivnál betörték, majd azt, hogy csapataink ellentámadásba lendültek, de később megcáfolták ezt, hozzátéve, hogy az ellentámadás meg sem tudott indulni.

A következő napon, január 14-én, bár parancsot továbbra sem kaptunk, kénytelenek voltunk beavatkozni, mivel a védelemre előretolt hadosztályunk már rajtuk keresztül szívárgott vissza, és az oroszok üldözőbe vették őket. És ekkor – sajátjainkat magunkon keresztül engedve – felvettük a harcot az oroszokkal! Nemcsak felvettük a harcot, hanem megszakítás nélkül folytattuk is azt január 14-étől február 9-éig, huszonhat szörnyű napon át.

Milyen egyszerű leírni: huszonhat napos utóvédharc. És vajon tudja-e Pista bátyám, parancsnokom, hogy mi volt ebben a huszonhat napban a legszörnyűbb?! Vajon tudták-e az otthon maradtak, hogy mi volt az ellenségénél is nagyobb, legpokolibb ellenségünk mindvégig?!

A hideg.

A hideg, aminek most állásaidból kimozdítva szabad prédájává váltál. A hideg, ami alámászik a ruhád alá és meggémberíti a végtagjaidat. A hideg, ami minden egyes lélegzetvételnél, még ha lassan és sáladon keresztül szívod is be azt, éles kés hasogatásával gyötri a tüdődet. A hideg, ami zuzmót rak a szempilláidra, szemöldöködre, és elveszi a tisztánlátásodat. A hideg, amely széllel párosulva két oldalról úgy préseli, úgy szorítja a fejedet, hogy már gondolkodnod is fáj. Csak ideig-óráig tartó tehetetlen dühre marad erőd, és aztán kimerülve, akaratlanul is átengeded magad a "most már úgyis minden mindegy" hangulatának. A hideg, a szüntelen borzalmak borzalma, amely nem hagy pihenést, amely nem enged enni és inni, amely megtiltja még azt is, hogy szükségletedet végezd. A hideg, amit szó el nem mondhat, le nem írhat, amit fénykép vissza nem adhat, amit érezni is csak addig lehet, amíg minden érzés beléd nem fagyott.

Ez a hideg, melyet a hőmérők mínusz harminc és mínusz negyven fok között jeleztek megszakítás nélkül mind a huszonhat nap folyamán, – ez volt a mi utóvédharcunk igazi próbája.

Ó Pista bátyám, parancsnokom! Add ehhez az "írnok-alezredes" úr vénkisasszonyos és hozzá nem értő magatartását, a mindent reám, a szinte kölyökre és vezetésben tapasztalatlanra bízó felelőtlenségét, a hadosztályunk politikai béklyókba kötött tehetetlenségét, a keveredő egységek hol pánikos, hol apatikusan nemtörődöm hangulatát, a hideghez jobban szokott és igénytelenebb oroszok kitartó szívósságát meg a többszörös számbeli fölényt, az élelelem, a lőszer, az üzemanyag rendszertelenségét, – és akkor talán megérted Pista bátyám, hogy huszonkét éves elszántságom és töretlen akaratom közel sem volt elég ahhoz, hogy a zászlóaljadra jobban vigyázzak!

Felmorzsolódásunk történetéhez tartozik, hogy a huszonhat nap alatt kilencszer voltunk körbezárva, de mind a kilencszer sike-

rült az ellenség gyűrűjéből kitörnünk. Negyven százalékos vérvesztést szenvedtünk. És ugyanennyi volt a lebetegedettek, a fogságba esettek és a megfagyottak aránya is.

A zászlóalj 267 – igen: kettőszázhatvanhét – járművéből visszahoztunk 9-et! Jól emlékszem, kilencet! Irgalmatlan számok! Még most is, amikor ennyi év után ezt leírom, csak hull a könnyem, és borsószik a hátam.

A fergeteg persze minden emberre másképpen hatott.

Még Ilinkán, hol utóvédharcra kezdtünk berendezkedni, ott történt, hogy egyszer csak váratlanul megjelent köztünk a hadseregparancsnok, maga a kegyelmesúr, egy maroknyi törzse kíséretében. Parancsörtszjtjét még a Ludovikáról ismertem.

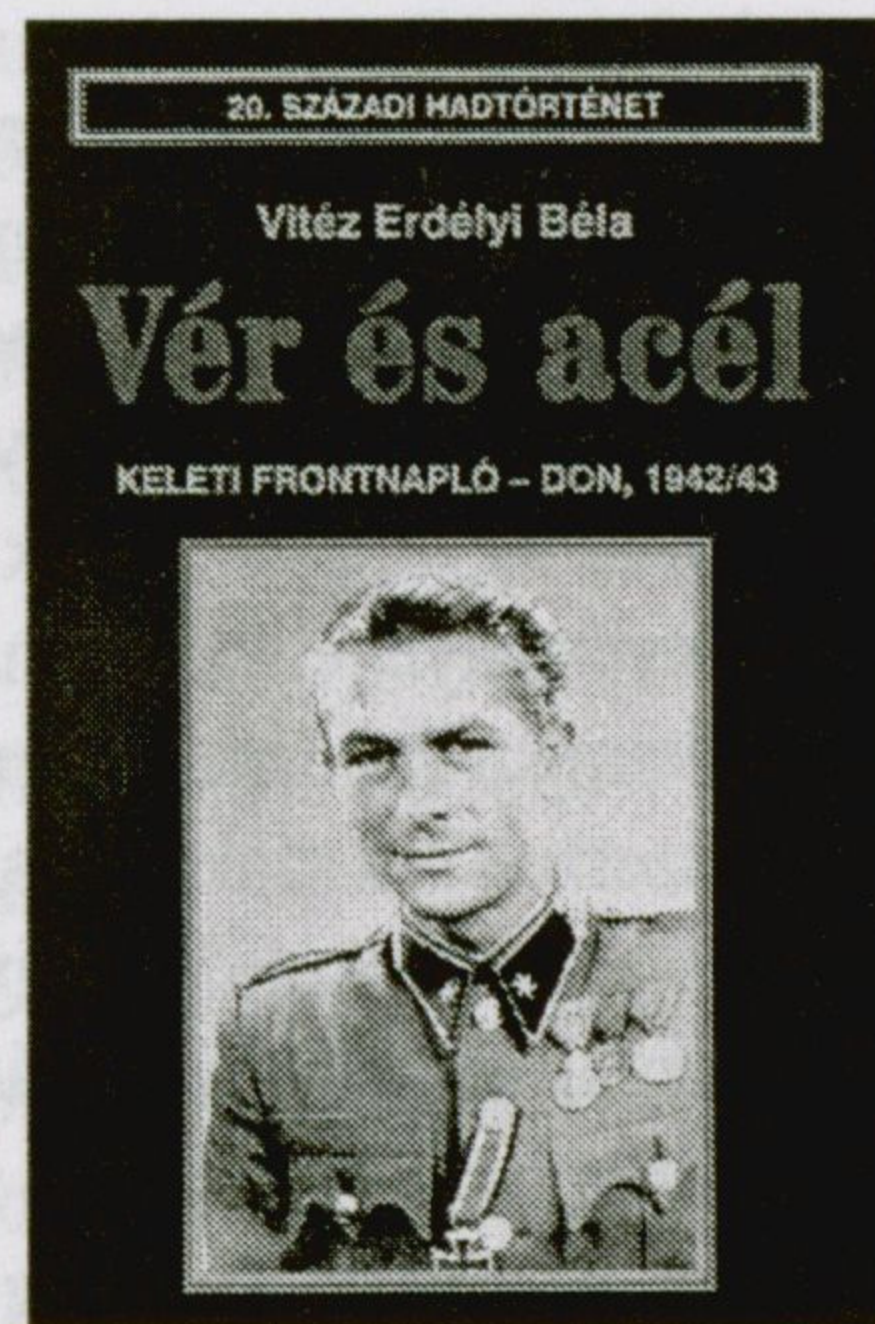
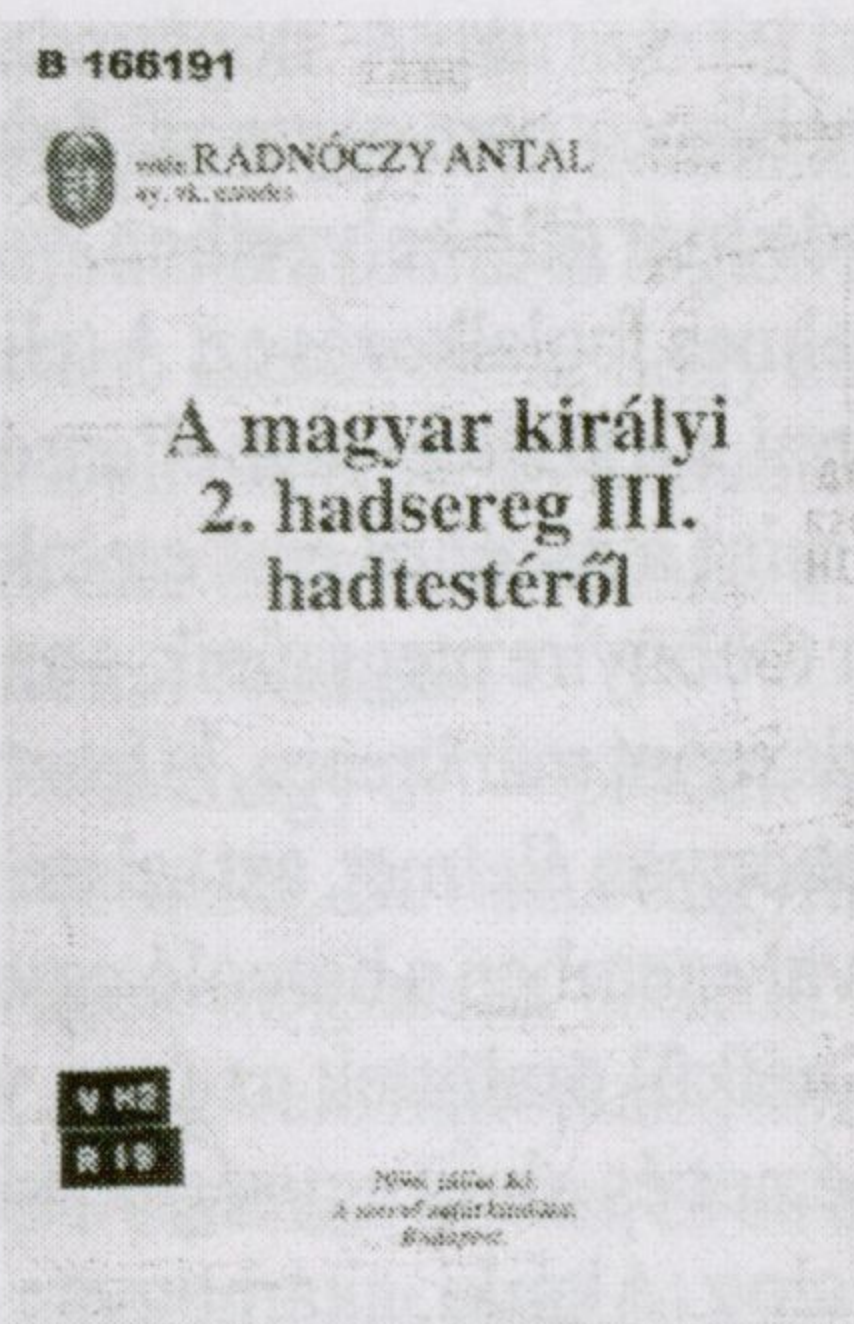
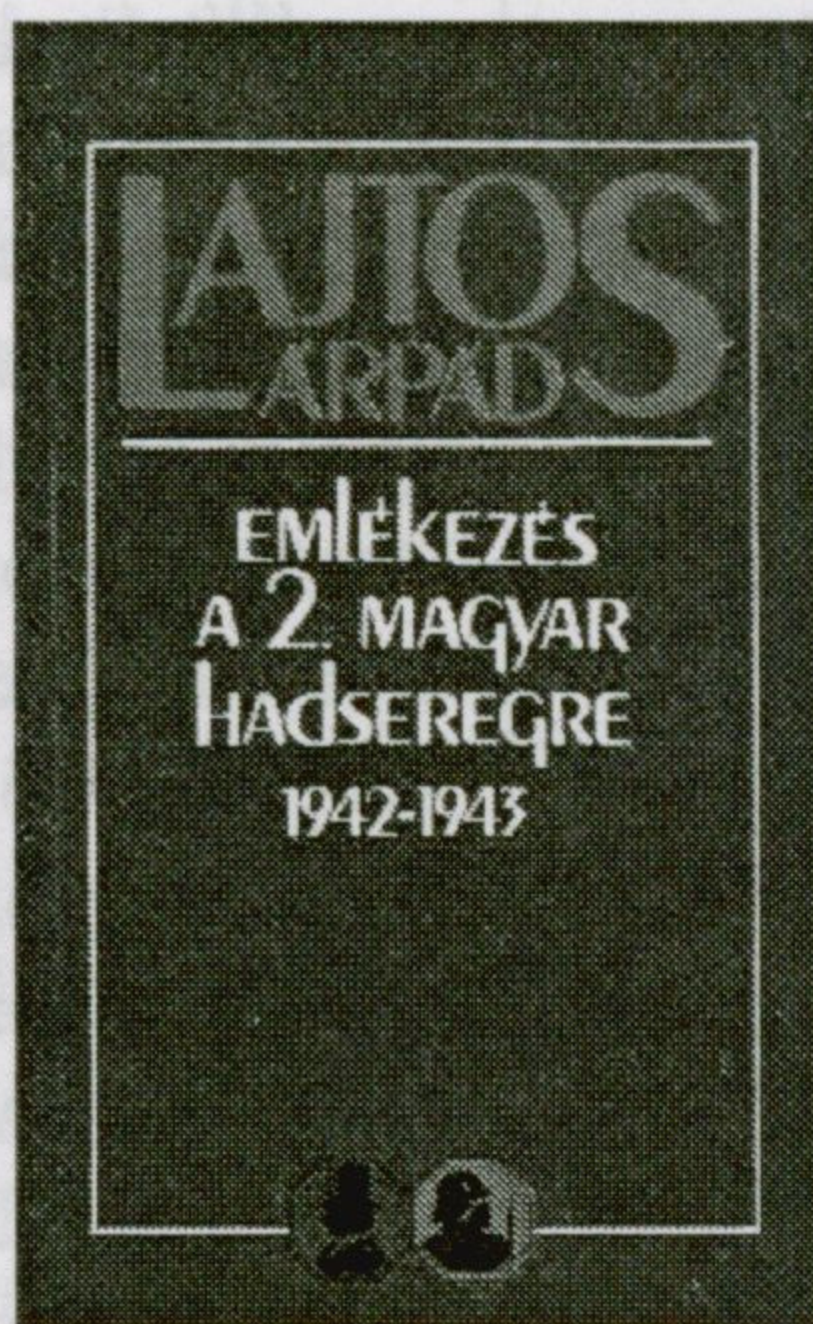
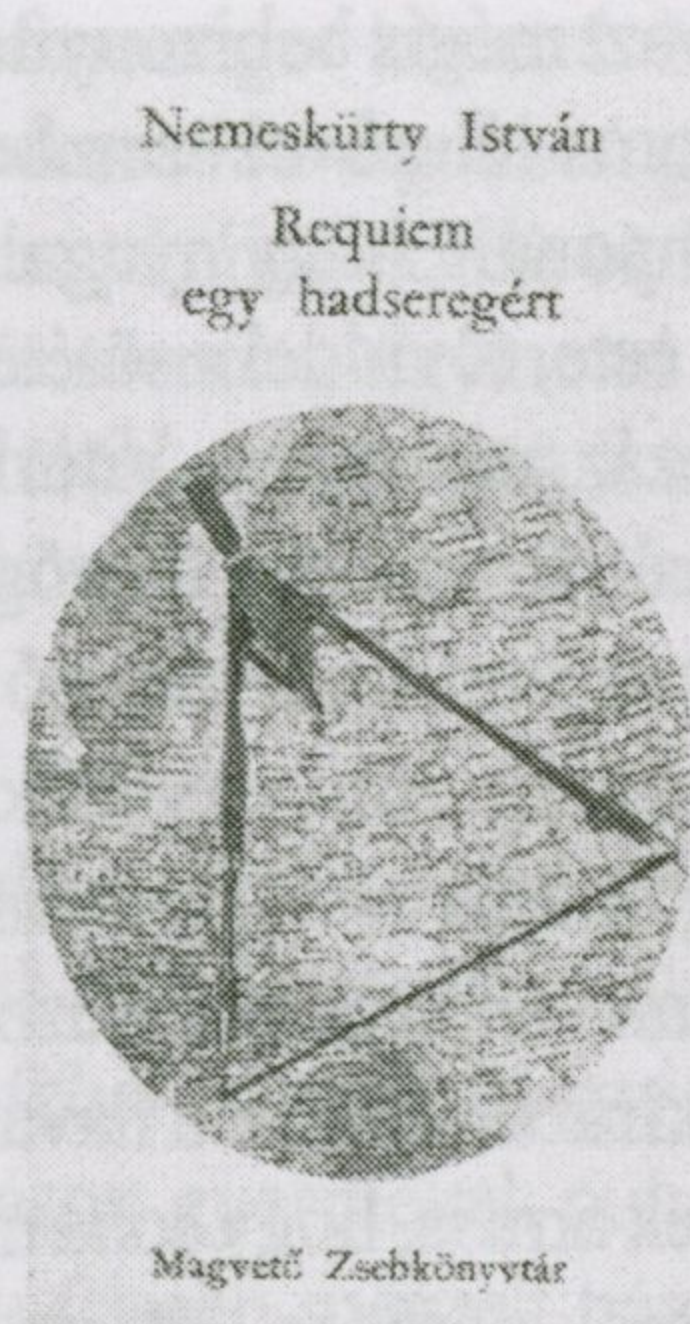
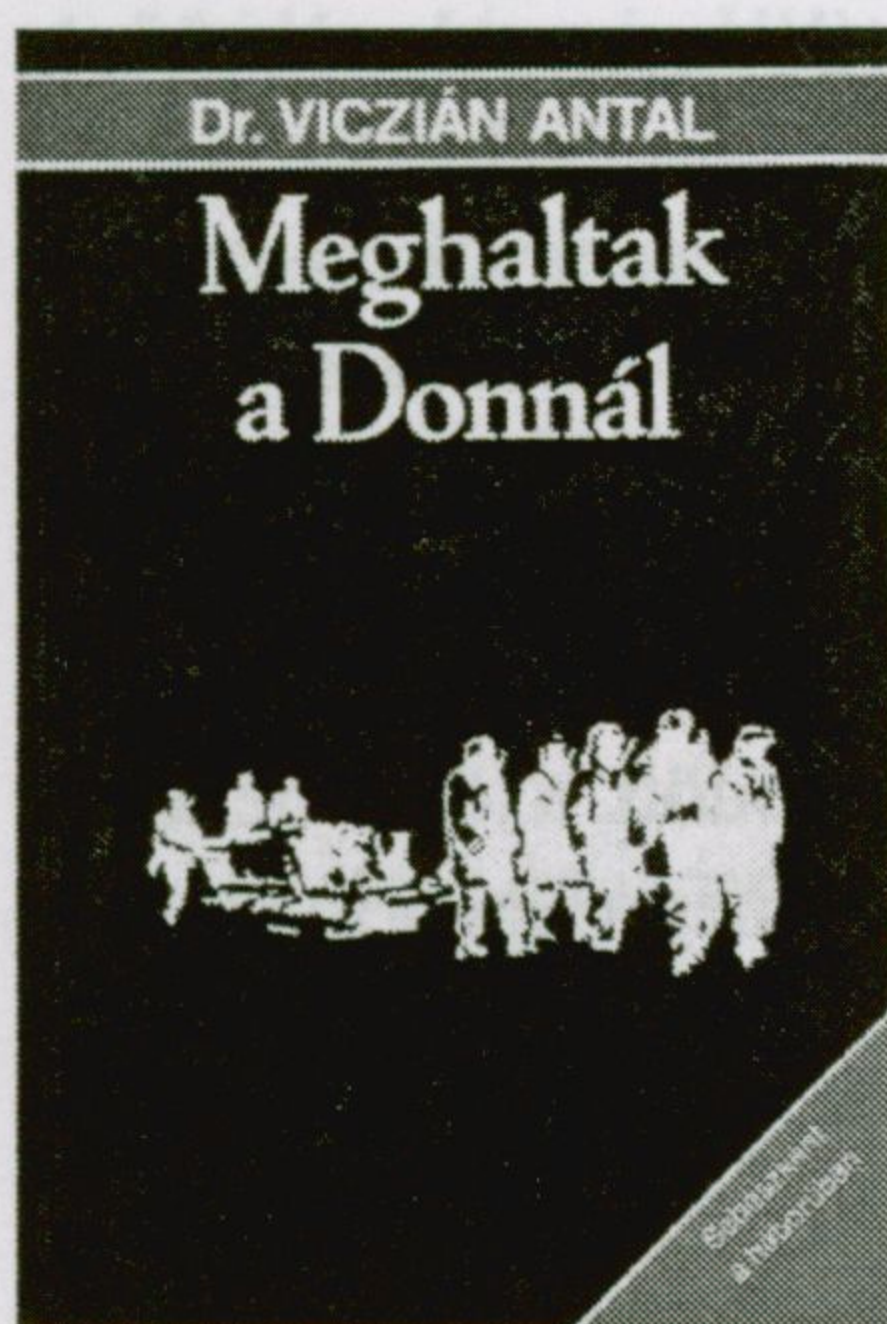
– Te Laci – sügtam oda neki, hogy senki se hallja –, vigyétek innen gyorsan a kegyelmesurat! Nekünk itt akár két-három napig is ki kell tartanunk, s ezalatt az oroszok biztosan körbezárnak, és semmi garancia nincs arra, hogy mi innen élve ki tudnánk törni. Vigyétek innen a kegyelmesurat, amilyen gyorsan csak tudjátok!

Laci nagyokat nyelt. Láttam rajta, hogy vajúdik. De aztán mégiscsak megszólalt.

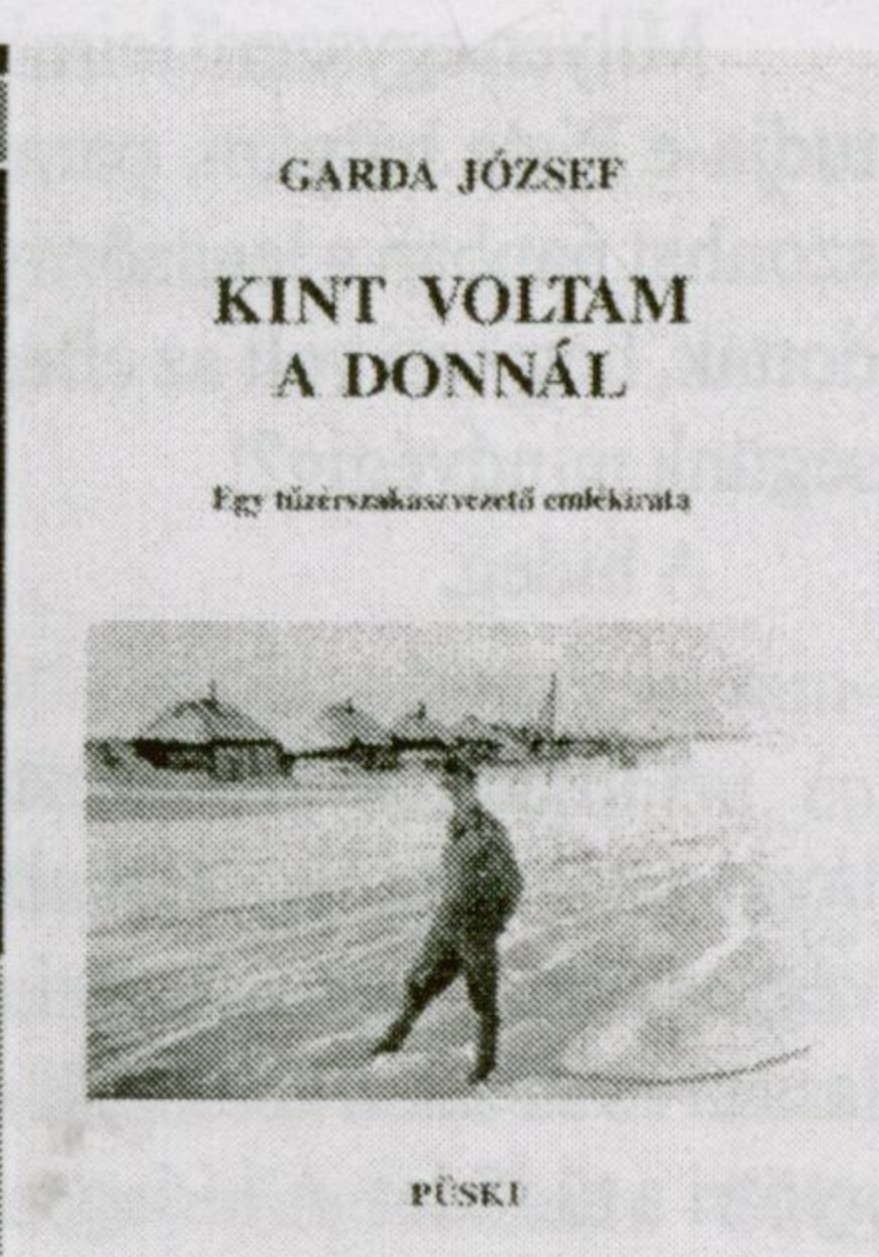
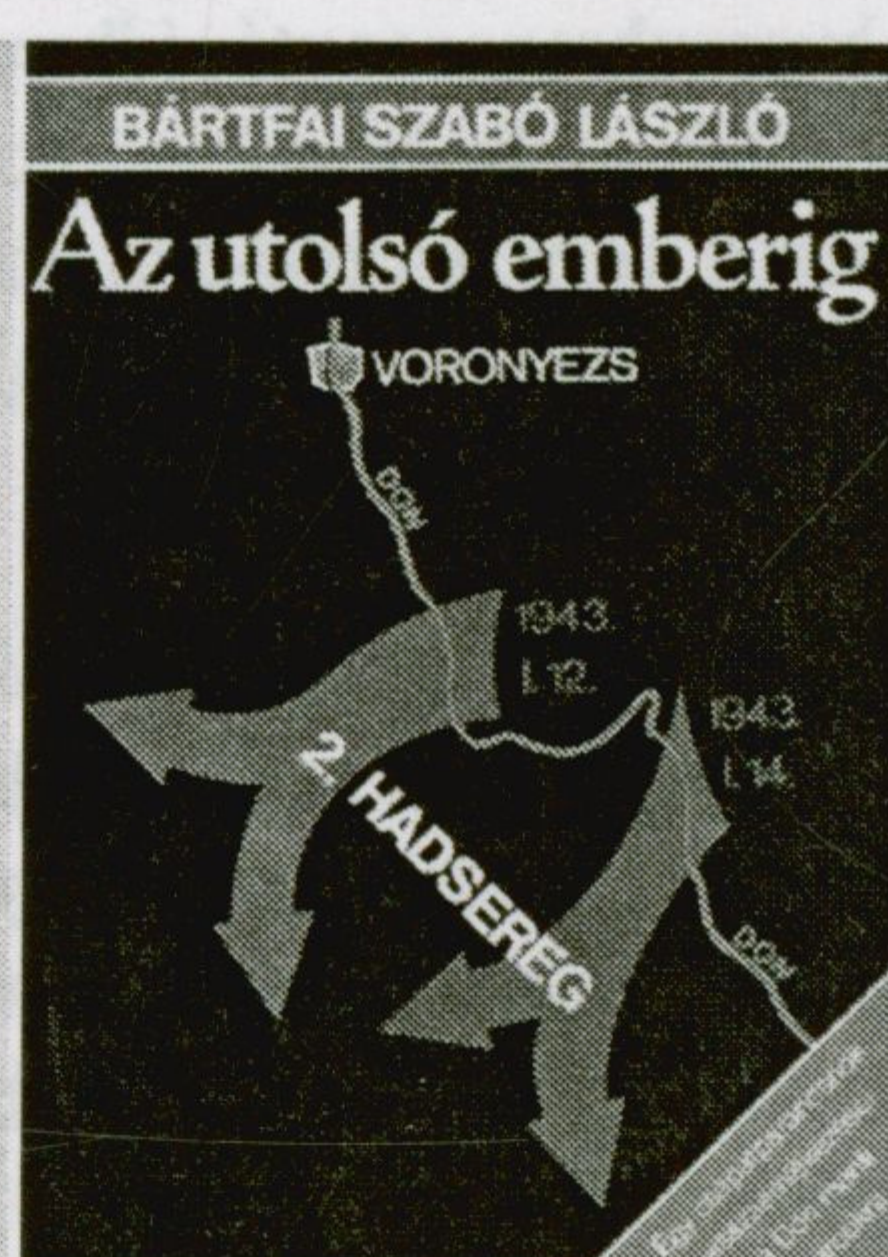
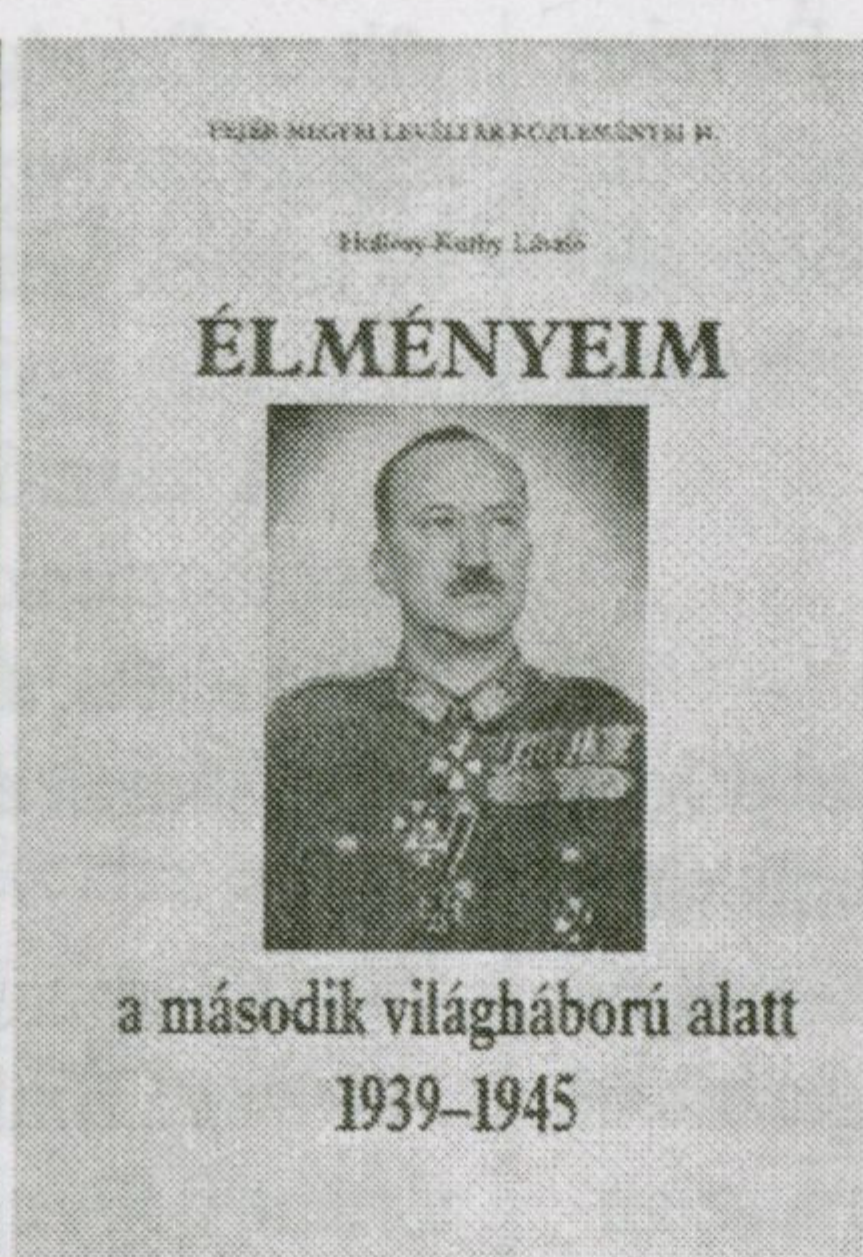
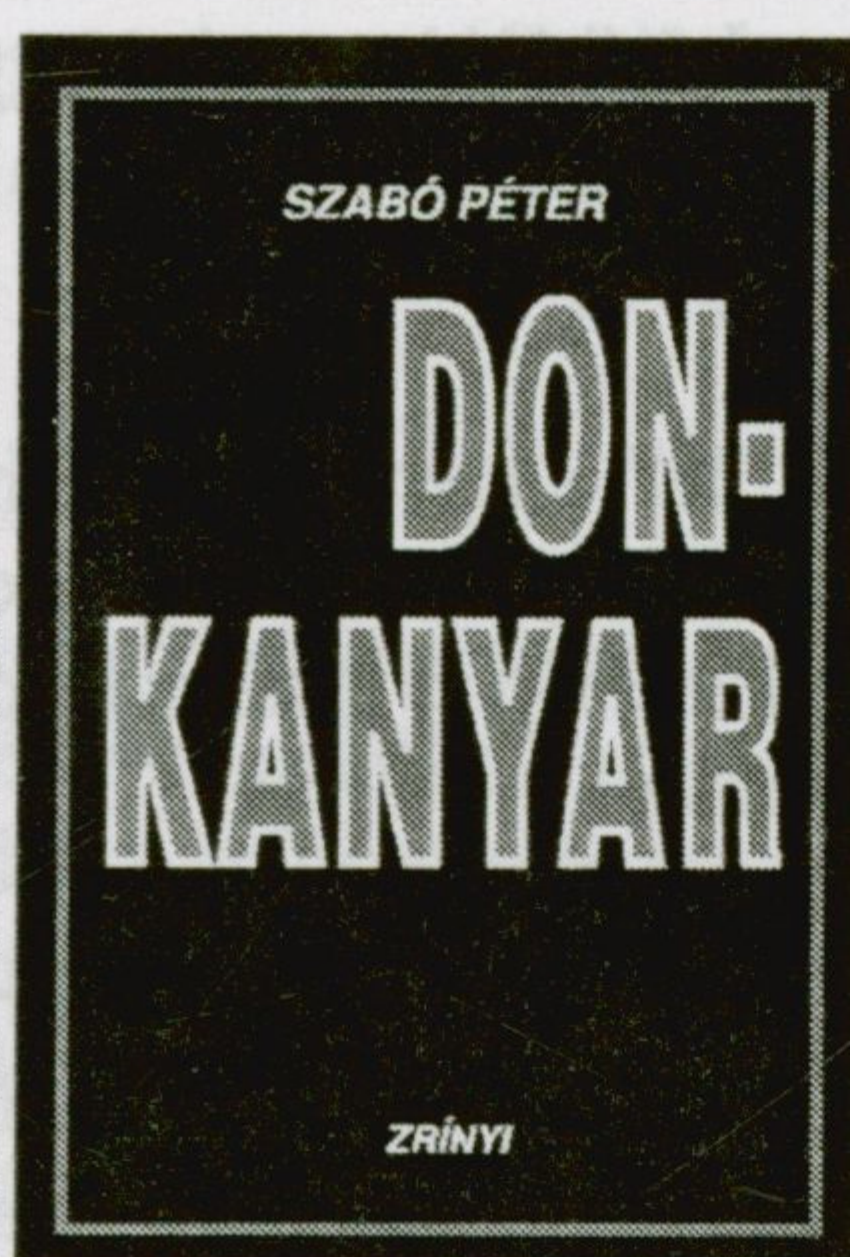
– Mi nálatok sokkal jobban látjuk, mi történik körülöttünk. Talán nem véletlen, hogy a kegyelmesúr itt van. Ő ugyan nem mondta – s hangját itt suttogóra fogta –, de az az érzésem, hogy meghalni jött ide. Tisztán látja, hogy a hadseregét már elvesztette, és szidhatja ugyan ezért a németeket vagy bárkit, a felelősség mégiscsak az övé marad! Az öngyilkosság egy ilyen magasrangú katonánál szóba sem jöhet. Valószínű, hogy az öregúr inkább itt, a csatában szeretne hősi halált halni.

A kegyelmesúrnak ebben sem volt igazán szerencséje. Én ugyan elkísértem őt az első vonalunkig, de onnan már csak egyedül kívánt tovább gyalogolni az orosz állások felé. Azok biztosan észrevették a feléjük sétáló embert, de nem ismerhették fel, hogy egy magasrangú hadseregparancsnok jön velük szembe. Egyetlen orosz sem nyúlt a ravaszhoz, talán azért, hogy a szörnyű hidegben nehogy odafagyjon meztelen ujj a fegyverhez. Egy mutatoujj többet ér, mint leteríteni egy feléjük egyedül baktató öregembert – vélhették.

Hadseregparancsnokunk még egy kicsit lődörgött a senki földjén, aztán szomorúan visszajött. Beült a kocsijába és szó nélkül elhajtott, mielőtt az orosz tankok elzárták volna a kivezető utat.

A második magyar hadsereg 1943. évi doni katasztrófáját évtizedekig a hallgatás leple borította be. A csendet Nemeskürty István: Requiem egy hadseregért, és Sára Sándor: Pergőtűz című könyvei törték meg. A rendszerváltás óta egymást érik a Don-kanyar túlélőinek visszaemlékezései és a történeteket feldolgozó különböző tanulmányok. Illusztrációként a témát érintő néhány fontosabb könyv borítólapját reprodukáljuk ezen és az ezt követő oldalakon.

Tisztilegényemet – katonanyelven: csicskásomat – Sándornak hívták. Békés, jóindulatú fiú volt, akit mások piszkálódásai sem tudtak felingerelni, jóllehet neki ebből is elég jutott. Szemmel láthatóan szívesebben szolgált ki engem, mintsem hogy háborúsdit játsszon. Civilben szabósegéd volt, s tudtam, hogy szakmájában nem a szívósság és a merészség a legfontosabb követelmények.

Az egyik gyűrűből való kitörésünkkor Sándor leszakadt tőlünk, s tévedésből az orosz vonalak mögé keveredett. Élvonalbeli csapatoknál nem szokás sokat törődni a foglyokkal: elszedik tőlük a fegyvereket, a náluk levő és még használható holmikat, úgymint élelmet vagy melegebb ruhadarabot, s aztán már küldik is hátra a mögöttük jövő megszálló csapatokhoz. Ez történt Sándorral is.

Amikor az oroszok átvizsgálták, találtak nála egypár kolbász nagyságú gusztustalan, barnás-szürke rudat, s mert nem robbant és szaga sem volt, elhajították a hóba. Mikor aztán elengedték, Sándor gyorsan felszedte az életmentő kalóriákat jelentő rudakat, hiszen tudta, hogy ezekben porrá zúzott cukor és tea száraz keveréke volt keményre préselve. Alkalomadtán ebből készített számomra is egy-egy forró teát. Semmi más élelemmel, csak ezekkel a rudakkal, no meg töretlen akarattal, Sándor nyolc teljes napig csatagolt az orosz vonalak mögött. Rőzséből talpakat csinált a bakancsára, hogy ne süppedjen a hóba, és addig kóválygott, bandukolt, lődörgött és keresgélt a jeges tetejű hómezőkön, mígnem utolért és megtalált bennünket. Méltán és büszke mosollyal nyugtázta mindnyájunk elismerését, és mesélte teás diétájának a részleteit: egy harapás préselt teára hány marék havat kell szopogatni. Úgy hallottam, Sándor nem ivott teát 1943 óta.

Háborús szakácsnak lenni bizony nem egyszerű dolog. Előremenetben még csak hagyján, de már álló helyzetben, vagy éppen visszavonulásban igen veszedelmes foglalkozás ez. A teli kondérok nem lehet hasoncsúszva vinni, s a szakácsot az ellenséges aknavetők már ugyanúgy várják, mint a mi éhes embereink. A rendszeres nyersanyagellátás is már többnyire megszűnik, s az útközben talált élelmiszerraktárak is rendszerint már üresen, kifosztva állnak. De ha szerzett is a szakács valahogyan élelmet, azt szinte képtelenség volt a visszavonulók árjával szemben a harcoló egységekhez előre szállítani. Megszakítás nélkül ömlöttek az úton visszafelé az összekeveredett magyar, német és olasz egységek, ki lóháton, ki autón, de zömében csak gyalog. Akárki, akárhogyan is jött, az mind halálosan éhes volt. Kiéhezett testüket nem lehetett sem ordítással, sem logikus magyarázatokkal meggyőzni, hogy ugyanis az élelem, amit visznek, a még elől harcolóknak kell.

Századunk szakácsa, aki akkor talán már a negyvenet is meghaladta, hatalmas, nagydarab ember volt, s mérete meg kora miatt mindenki csak "kis Simon"-nak hívta. Remekül megállta a helyét. Hogy miként csinálta, azt egyikünk sem tudta, de tény, hogy leleményesen változtatva helyet és időpontot, majdnem minden nap megjelent nálunk valami ennivalóval, és portékáját derűjével és kacskaringós cifra mondókaival fűszerezve osztotta ki közöttünk. Nem hiszem, hogy azt egy otthoni vendéglőben felszolgálhatta volna, de ott, a Don-kanyarban sok életet mentett meg vele.

Talán a szárazföldre került fókák és teknősbékák érezhetik úgy magukat, mint ahogyan mi, amikor lefagyott motorjainkkal és csúszkáló hernyótalpainkkal kínlódtunk nap-nap után. Akkor már senki sem irigykedett ránk, hiszen azon a hőmérsékleten egy harckocsiba beszállni olyan volt, mint egy jégkoporsóba. Páncélosaink nagy, sötét foltja úgy kirítt a hómezőben, hogy az ellenség azonnal észrevett. Kegyetlenül vadásztak ránk, mintha most akarták volna megbosszulni nyári fölényünket. Páncéltörő ágyúik szakadatlanul dörögtek, s ebben a szörnyű hideg sem gátolta őket, hiszen azok elsütéséhez nem kellett a kesztyűt lehúzni.

A téli háború irigyeltjei a fehér köntösbe öltözött finn járőrök voltak, akik sítalpakon közlekedve biztosították az összeköttetést, a felderítés és a híradás feladatait, sőt, még meglepetésszerű rajtaütéseket is végeztek. Elemükben érezték magukat a számunkra oly borzalmas körülmények között, mindamelllett kitartóan és bátran viselkedtek. Sajnos kevesen voltak ahhoz, hogy az oroszokat megállítsák, de azt mégis bebizonyították, egy maroknyi ember is képes a százszoros túlerővel szemben felvenni a harcot. Nekem leginkább az imponált, hogy nyugalmaikat mennyire meg tudták őrizni. Minden este, röviddel a sötétedés után félrehúztak az úttól úgy két-háromszáz méternyire. Vitorlaként kifeszítettek egy sátorlapot szélfogónak, frissen tört fenyőgallyat terítettek a hóra. Nem érdekelte őket az utakon nyüzsgő és időnként kétségbeesetten civakodó tömeg; míg egyikük örködött, a többi békésen aludt reggelig. Lefekvés előtt azonban még a legborzalmasabb hidegben is zoknit váltottak. A lehúzott hóval tisztára dörzsölték, majd alaposan kirázták belőle a havat, s úgy rakták a tarisznnyába. Kínosan ügyeltek arra is, hogy soha meg ne izzadjanak, s ha bármi holmijuk akár csak párás is lett, azt rögtön lecserélték. Mindez nekünk, akik még a kesztyűnket sem mertük soha lehúzni, akkor nagyon furcsának tűnt. Ők jobban aggódtak egy csepp víztől, mint az oroszoktól, azoknak ágyúitól vagy repülőik bombájától.

Amint írtam: a fergeteg mindenkire más-másképpen hatott. Nem mindenki viselkedett Sándorhoz, Simonhoz, vagy a finn járőrökhöz hasonlóan. A rendkívüli viszonyok sok furcsa dolgot is felszínre hoztak az emberekből.

Voltak, akik kétségbeesetten próbáltak elszaladni a borzalmak elől, de ez csak egy maroknyinak sikerült; a magukra maradtak útközben majdnem mind megfagytak.

Akadott olyan is, aki nem futással próbált menekülni – ilyen volt a helyettes alezredes úr is. Ő megsértődött! Őt átejtették! Kijelentette, hogy neki semmi köze ehhez a disznósághoz. Őt nem csapatbeosztásra küldték ki a frontra. Ő fiatal tiszti éveit leszámítva mindig irodai beosztásban dolgozott. Neki fogalma sincs, hogyan kell egy harcoló zászlóaljat vezetni. Őt csak kíséret címén, a parancsnokom szabadságának az idejére, pontosan két hétre küldték ide, és ennek az ideje már le is járt! Különböző is, ő szívből gyűlöli a hideget, ha akarna sem tudna ilyen körülmények között tevékenykedni. De nem is akar. Ebből jó dolog már nem is szület. A helyzet tökéletesen kaotikus: még azt sem tudják, hogy kinek engedelmességesnek: a Cramer-hadtestnek, vagy a második magyar hadseregnek?! Lehet, hogy a felső vezetés már teljesen elvesztette az irányítás lehetőségét, és akkor az ilyen helyzet csak egy későbbi hadbíróági eljáráshoz vezethet. Neki pedig az ilyesmihez semmi kedve nincs. Csináljak én, amit akarok és tudok, ő mindent aláír, hogy a rangokkal fennakadásom ne legyen, csak őt hagyjam békében, a fűtött rádiókocsi védelmező melegében. Neki nem ezt ígérték, mikor a helyettesítést elvállalta, és különben is, neki minden holmija ott maradt a ládájában a hadosztályparancsnokságon, még az a finom meleg sál is, amit az anyósa annyi szeretettel kötött az ilyen hideg napokra. Őt nem érdekelte a sajátjainak sorsa, ő még az oroszokkal sem törődött, ő egészen egyszerűen kikapcsolta magát minden tevékenység és felelősség alól, és szünet nélkül zsörtölődött a rádiókocsi melegében.

Mások másként próbálták kivonni magukat a reménytelen helyzetből. Az egyik visszavonuló gyalogos csoportunk rátalált egy visszahagyott élelmiszerraktárunkra, ahol gyorsan megtöltötték zsebeiket a jó magyar szalámival, és feltöltötték kulacsaikat az ott talált rummal. Rövidesen dalolni kezdtek, és adták tovább a jótanácsot visszaözozló társaiknak. Pedig jól tudták, hogy a szörnyű hideg százszázalékos józanságot követel. Mert hamis az a meleg, amit a rum a meggémberedett tagokban gerjeszt, és megtörik az az akarat, amit a szesz párája ködösít el. Embereink csak egy rövid időre ültek le az út mentén, úgymond megpihenni, de többé egy sem ébredt fel közülük. Amikor rájuk találtunk, csontig fagyott embereink úgy sorakoztak az árok partján, mint póznafák a magyar utak mentén.

Az ideig-óráig tartó védekezésre mi rendszerint egy-egy magaslati ponton kapaszkodtunk meg. Akár előre, akár hátra néztünk innen, a hótakaró vakítóan fehér háttéréből úgy rajzolódtak ki a feketére járt utak, mintha vásott gyermekek puha faszénnel erős vonalakat húztak volna egy frissen meszelt ház falára. Ezek az utak itt-ott keresztezték egymást. Mi, az utóvéd, csak messziről láttuk és hallottuk, hogy ezeken a keresztezéseken micsoda óriási a tülekedés, a keveredés és a marakodás. Ordítottak a németek,

káromkodtak a magyarok, szitkozódottak az olaszok. Mindegyik szidta a másikat, mindegyik a saját kis életét akarta menteni. Nem egyszer kellett megállapítanunk, hogy nekünk itt az utóvédben szerencsés helyzetünk van, mert mi legalább tudjuk, kikkel állunk szemben. De azok ott lent?!

Egy ilyen kereszteződésben aztán mi is összeszaladtunk valami lemaradt olaszokkal. Ők szegények még nálunk magyaroknál is sokkal nehezebben viselték a hideget. Annyira be voltak bugyolálva, hogy sokszor még a szemük sem látszott ki. Alpesi vadászok voltak, akik már csak vonszolták visszafelé a szinte végsőkig kimerült testüket. A hosszú sorban százak baktattak, de nem láttunk náluk egyetlen puskát, egyetlen pisztolyt sem, nehéz fegyverekről már nem is beszélve. Gyorsan megkötötték őket is egyoldalú békéjüket: az egyetlen, amit cipeltek, az kevéske élelmük volt. Persze azt sem kézben vitték. Az elhullott lovakból egy-egy húsdarabot kihalásztak, s azt egy madzaggal köpenyünk felső gombjához rögzítve átvetették a vállukon, úgyhogy a fagyott hús minden lépésnél hátuk közepén koppant. Nem csak lóhúst, de mindenféle apró állatot is láttam rajtuk fityegni: változatosság kedvéért olykor egy-egy szőrében fagyott macskát. Azt hiszem, már csak az az ábránd tartotta őket mozgásban, hogyha egyszer sikerül majd fedél alá jutniok, akkor az alaktalanra fagyott szőrös húscsatekből valami pompás nyúlporcköltet, de legalábbis egy remek "pollo cacciaotore"-t csinálnak majd.

A Don-kanyarban levő védelmi vonalainkat az oroszok két különböző ponton törték át, s ezeken beszívároga két átölelő kart alkottak, amellyel céljuk a magyarok teljes bekerítése volt. A karok már-már összeértek Nyikolajevka-Alekszejevka térségében, amikor parancsot kaptunk, hogy nyissuk meg a visszafelé vezető utat, és biztosítsuk minél több magyarnak, hogy az orosz zsákból kimenekülhessen.

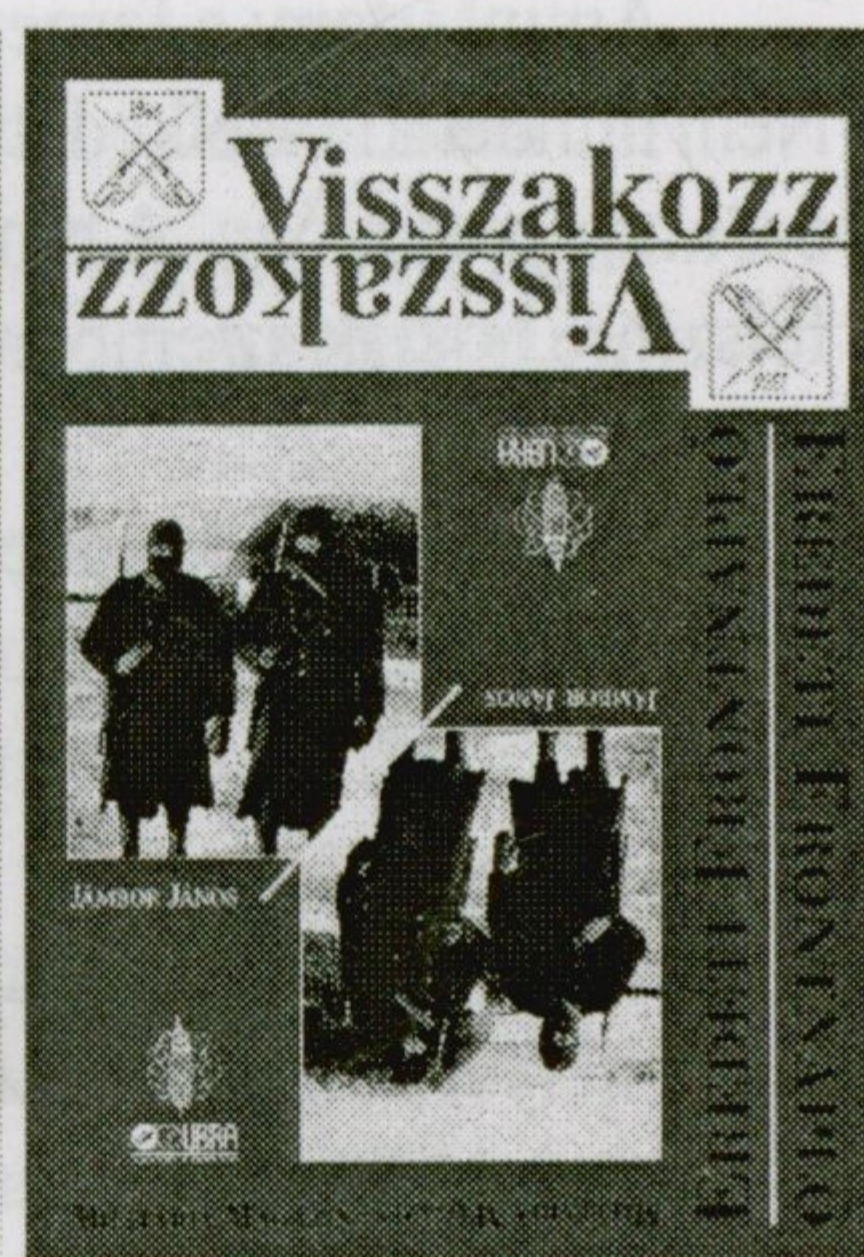
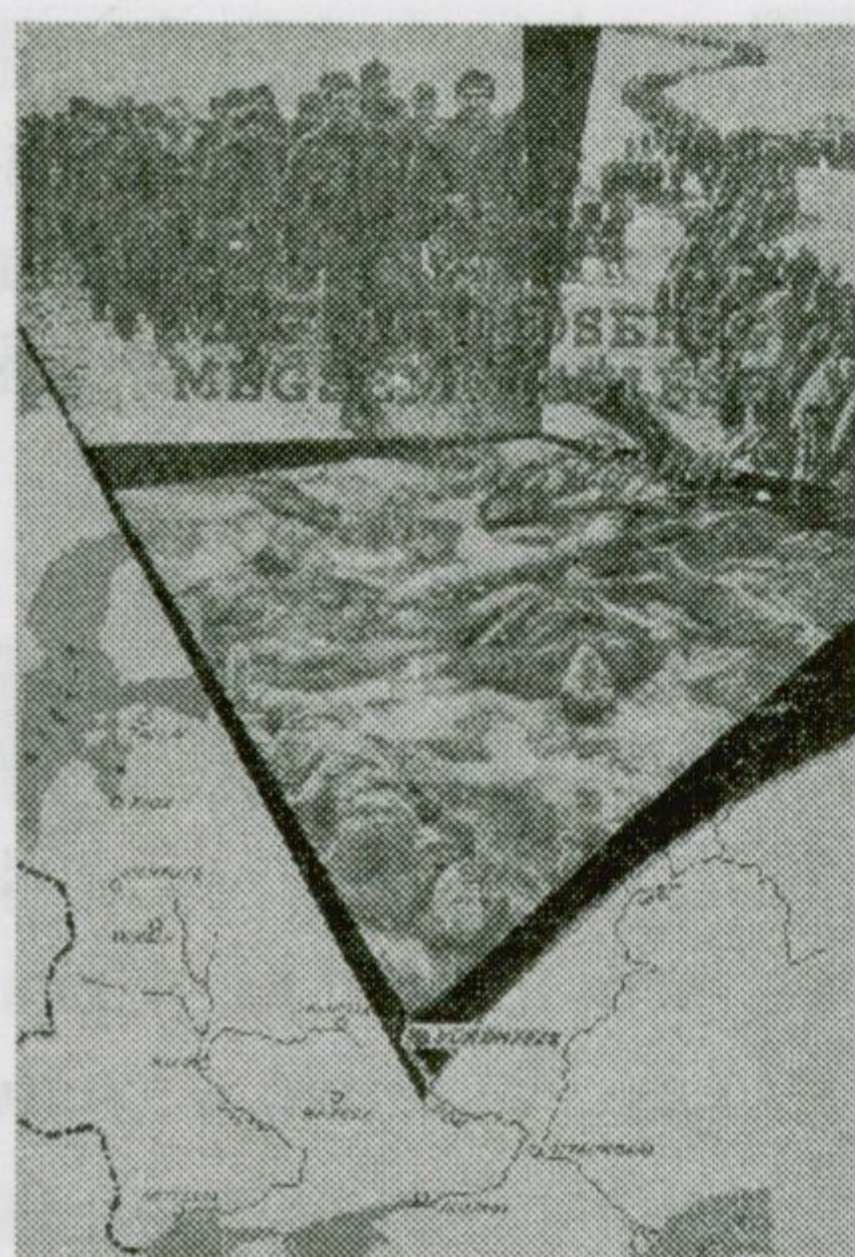
A mintegy hete tartó heves harcok után bizony csak kevés harckocsink maradt erre a feladatra. Legjobb barátom még a Ludovikáról, Zoli kapta a parancsot, hogy harckocsijával és két másik harckocsival együtt törjön át a falun. Amikor a három harckocsi mellettünk elhaladt, Zoli – mintha megérzett volna valamit – egy pillanatra álljt parancsolt a szakaszának, leugrott a kocsijáról és odajött hozzám. Nem szólt egy szót sem, csak átölelt és barátságosan hátbavágott. Aztán már fel is ugrott a kocsijára és indultak tovább. Feleúton lehettek köztünk és az oroszok között, amikor Zoli kocsija aknára futott, és rögtön ki is gyulladt. Mindez szemünk láttára történt. Láttuk azt is, hogy ketten az égő kocsiból már kiugrottak, de Zoli nem jött ki. Rettentő ideges lettem. Ráordítottam a mellettem álló motoros küldöncre:

– Indíts! Add ide!

– De hadnagy úr! – próbált ellenkezni a motoros –, itt már nincs mit csinálni. Ez tiszta öngyilkosság!

A végén mégiscsak sikerült Zolit kihoznom az égő harckocsiból, s míg vele bajlódtam, közben belémkaptak a lángok, de megkemperedtünk a hóban, és az eloltotta égő ruháinkat.

A kalandból két további érdekes emlékem maradt meg. Az egyik, hogy az oroszok egyetlen lövéssel sem zavarták Zoli kimentését. A másik emlék Zoli kukacaihoz fűz. Amikor hosszú vonatozás után megérkezett a budapesti kórházba, az orvosok egybe-

hangzóan állították, hogy nem maradt volna életben, ha az elhagyott vagonban a szalmára fektetett Zoli sebeiről a kukacok nem ették volna fel a gennyet.

Igazán nem állíthatom, hogy életem rövid vagy unalmas lett volna, de a rengeteg élmény közül messze kimagaslik a Don-kanyar huszonhat napja. Én részese – és szomorúan hozzáteszem: ritka túlélője – voltam annak a csatának, amelyben több magyar pusztult el, mint ezerszáz éves történelmünk bármelyik harcában. A második magyar hadsereg fele, mintegy 120 000 ember nem tért haza. Hogy mennyi volt közülük a hősi halott, mennyi a megfagyott, vagy fogságba esett és onnan soha vissza nem tértek száma, azt ma már nagyon nehéz lenne megállapítani. De még azok is, akiknek sikerült hazatérniük, egy életen át cipelték – s akik még élnek, cipelik – az ott szerzett testi és lelki kínokat.

Ami pedig engem illet? Én azok közé a ritkák közé tartozom, akiknek sikerült épen hazajönni. A '42 nyarán szerzett sebesülésemet már el is feledve, hazatérésem után egy ideig a hidegtől oly rondán begyulladt gerincsigolyámat kellett kúraltatnom; a jó pesti iszapkúra hamar rendbe is hozta azt. Ennyit a testről.

A lelkiek dolgában azonban óriási változás történt. Én szinte mint iskolásgyerek indultam a háborúba. De az ott töltött első év alatt mintha tíz esztendő öregedtem volna. Valahol a harcmezőkön elvesztettem a derűs, szórakozásra vágyó felelőtlen ifjúságomat, és már komoly, érett emberként jöttem haza.

Mindezért cserébe kaptam ugyan három kitüntetést, és még több anyagi sikert. Egyszerre meglett mindenem, amiről a szűkös gyerekkoromban csak álmodozhattam. Lett respektált pozícióm,

kaptam remek fizetést. Megnősültem, és ezzel olyan kaucióhoz – katonatisztek nősülésekor járó házassági óvadékhoz, pénzbiztosítékhoz – jutottam, hogy már gazdagnak is mondhattam magamat. Autóm volt és azt a sofőröm hozta és vitte a garázsba. Tisztilegényem volt, akinek az égvilágon semmi más gondja nem volt, mint engemet kiszolgálni. Volt egy remek háztartási alkalmazottunk, aki remekül főzött, és áhítattal kérdezte, hogy a sült libát nyúzva szeretem-e, vagy bőrében. Igen, huszonhárom éves koromra hirtelen meglett mindenem, – egyedül a hitemet veszítettem el.

Én kötelességből mentem a háborúba. Azt éreztem, hogy akik visszaadták nekünk a Trianon által elrabolt Felvidék, Erdély és Délvidék magyarlakta területeit, azoknak tartozunk azzal, hogy velük harcoljunk. Ott kint viszont másra kellett rájönnöm: mi csak zsoldos kiszolgálói voltunk olyan céloknak, amelyekre saját anyorságunk oda sem figyelt.

Így hát csak ültem vajúdva a perzsaszőnyegekkel és meissenai porcelánnal megszófolt lakásom bőrfoteljében, ott, a Parlamenttel szemben, és bámultam ki az ablakomon: néztem az alatt oly ropant erővel és megszakítás nélkül lefele siető Dunát. Tisztán láttam, hogy azokról a messzi nyomorföldekről elindult lavina ugyanilyen hömpölygéssel fog ideérkezni. Pontosan úgy, mint ahogy ennek a Dunának a vize egyenesen és feltartóztatlanul folyik majd bele a Fekete-tengerbe. És amikor az a lavina ideér, akkor magával is rántja majd mindazt, ami nekünk eddig annyira szép és olyan kellemes volt.

Aztán csöngettem a szobalánynak.

– Mari, kérek egy gint tonic-kal, és sok-sok jéggel.

Bátty Miklós írását egy Svédországban élő honfitársunk – a szerző ismerőse – ajánlotta közlésre. Ezúton mondunk köszönetet mind Neki, mind a szerző budapesti rokonának, aki az alábbi életrajzi adatokat volt szíves közölni velünk.

Bátty Miklós 1920. július 27-én, Győrben született. 1941 augusztusában avatták a Ludovika akadémián, mint pánccélos hadnagyot az 1. Felderítő zászlóalj pánccélgépkocsi századához. 1942 nyarán a századdal részt vett a Don-i harcokban, majd helytállva a visszavonulás küzdelmeiben, alakulata töredékével hazatért. Frontszolgálatát folyamán megsebesült, de végig az egységénél volt. Kitüntetései: Magyar Érdemrend Lovagkeresztje, kardokkal; Signum Laudis, hadiszalagon a kardokkal, valamint a Német Vaskereszt II. osztálya

1944. januárjában lett főhadnagy. Még az évben részt vett az Arad-i harcokban, alakulatának felmorzsolódásáig. A Pánccélos Lőiskola tanáraként az év végén a németországi Bergen kiképzőtáborba került, és ott érte meg a háború befejezését. 1946-ban angol hadifogság után tért haza. Igazolása után az akkori Honvédség nem tartott igényt szolgálataira.

Sofőrként, írógép-ügynökként dolgozott, majd 1949-ben elhagyta Magyarországot. Svájcban megtanulta a számológép-műszerész szakmát, s az Olivetti cégen belül 1951-ben vándorolt ki Kanadába, ahol hazatéréséig működött. Egészségi állapota a 80-as évek végén romlott, s több műtéten ment keresztül. 1992-ben hazatérve új tervekkel kezdte magyarországi tevékenységét.

1996-ban a Magyar Honvédség parancsnokától egy emléklapot kapott, melyen ny. á. őrnagyi rang szerepelt. Ebben az évben Svédországba is ellátogatott. 1998. január 16-án Budapesten hunyt el.

”Nem volt cipőm és siránkoztam mindaddig, mígnem találkoztam egy emberrel, akinek lába sem volt”

Miközben a TV képernyője napokon át a New York-i Világkereskedelmi Központba csapódó hatalmas gépek okozta pusztulás képeit mutatta, az emberekre a döbbenet, az együttérzés és a részvét mellett a tehetetlenség érzése nehezedett. Az első közlemények és nyilatkozatok ezeknek az érzéseknek adtak hangot. A „mi következik ezután?” kérdésben már a bizonytalanság, a szorongás és a félelem jutott kifejezésre. Majd a harag és gyűlölet megnyilvánulásairól is értesültünk. A gyűlölet egyfelől a sértettek részéről az elkövetők ellen irányult, másfelől a kívülállók siettek - ideológiai kötődésük alapján - Amerika-ellenességüknek hangot adni. Ebből az érzelmi zűrzavarból csak elvétve lehetett kihallani olyan hangot, amely ebben a tragédiában is lehetőséget lát közös dolgaink közös rendezésére. A negatív gondolatoktól mi sem voltunk/vagyunk mentesek, ami arra utal, hogy nem csak a világban van baj, hanem valami bennünk sincs rendben.

A helyzetelemzők meggyőződéssel állítják, hogy a világ szeptember 11 után nem lesz többé olyan, mint amilyen azelőtt volt. Ez igaz, de hiba lenne korunk változásait egyetlen tragikus esemény időpontjához kötni. A magunk mögött hagyott század egyre pusztítóbb háborúi már jelezték, hogy jelenleg semmi eddigivel össze nem hasonlítható világhelyzetben élünk. Az új világhelyzetet új átalakító sajátosságok jellemzik. Így a közlekedés és a távközlés elképesztően gyors fejlődése megszüntette az embercsoportok elszigeteltségét és lehetővé tette a tudományos ismeretek, a gondolatok és az eszmék gyors és széleskörű terjedését. Ezzel párhuzamosan, a gépesítés és automatizálás széleskörű elterjedése - az életszínvonal és szabadidő növelésével - hozzájárult az emberek politikai, vallási, kulturális és tudományos kérdések iránti érdeklődésének növekedéséhez. Miközben a tudomány - elsősorban Einstein, Planck, Heisenberg, Bohr, Jeans és Stephen Hawking munkája nyomán - egyre közelebb került a filozófiához, az ember a létet, beleértve saját létének értelmét is, a tudományos tények ismeretében kezdi vizsgálni. Az emberek ma már nem elégednek meg a gyermekmesékkel, amellyekkel eddig etették. A mai világra jellemző az is, hogy a vallás erkölcsi etikai szabályozó ereje csökken, ami komoly társadalmi veszélyekkel jár.

Az új világhelyzet feltételei között az egyén már nem vonhatja ki magát az események hatása alól. Ki az az ember, aki a náciizmus, kommunizmus vagy vallási fanatikusok uralma alatt érzelmek nélkül szemlélte volna vagy szemlélné az erőszak, a becstelenség és a brutális vagy aljas emberek által okozott nyomorúságot, a szegénységgel és szociális lesüllyedéssel járó szenvedést és a beteg és elfajult emberek által okozott lelki gyötrelmeket? Úgy tűnik, mintha a rombolás

és a szenvedés kiűzte volna életünkől a jókedvet és a jóságot, és az embereken úrrá lett volna a reménytelenség. A háborúk és a terrorizmus okozta értelmetlen pusztítás és öldöklés okozta fájdalom és szenvedés láttán, Jóbbal együtt, mi is joggal kérdezhetjük, hogy mi az értelme mindennek? Miért kell az embernek szenvedni?

A gonoszság láttán még a vallásos emberek is gyakran kérdezik, hogy miért engedi meg Isten, hogy a belőle származóban - az emberben - erkölcsi gonoszság létezzen? Nem szabad emiatt elítélnünk őket, és azokat sem, akik azért nem hisznek, mert nem tudják összeegyeztetni a gonoszságot és a szenvedést az antropomorf jóságos isten-képpel.

Úgy tűnik, hogy a világ eseményeit, a legjobb akaratuk ellenére, azok sem tudják megváltoztatni, akiknek politikai, gazdasági és katonai hatalom van a kezükben, (ha ez másképp lenne, nem lettünk volna tanúi a szeptember 11-i tragédiának). Ezért a magunkfajta kisembereken eluralkodó tehetetlenség érzése indokoltnak látszik. Való igaz, hogy azon, ami megtörtént, az egyes ember már nem tud változtatni, de hibás lenne azt gondolni, hogy az egyén nincs hatással a világ eseményeire. Még nagyobb hiba a vak sorsra, vagy az eleve elrendeltségre hivatkozva tétlenül siránkozni. Ha elfogadjuk a relativitás elméletének azt a filozófiai vonatkozását, hogy az univerzumban egyetlen izolált dolog sem létezik, hanem a mindenség összefüggő egységet alkot és így valamennyi teremtmény és dolog végső soron egy, akkor egyfelől világossá válik, hogy gondolataink, beszédünk és tetteink befolyásolják nemcsak közvetlen környezetünket, hanem - bonyolult kapcsolatokon keresztül - a világ eseményeit is; másfelől rádöbbenünk felelősségünk nagyságára is. Ekkor értjük meg igazán Jézus tanításának fontosságát, hogy azt tegyük másokkal, amit szeretnénk, hogy mások tegyenek velünk. Milyen jó lenne ha a sopánkodás helyett azzal foglalkoznánk, amin módunkban van változtatni, és elkezdenénk azt tenni, amit szeretnénk, hogy mások tegyenek velünk!

Szeptember 11 tragédiája jó alkalom arra is, hogy megvizsgáljuk az emberi gonoszság és szenvedés okait, eredetét és szerepét. E vizsgálat során először látni fogjuk azt, hogy a jó és rossz, a boldogság és szenvedés mind olyan relatív szellemi képzetek, amelyek a szemlélő álláspontjától függenek. Az almamoly szemszögéből például az őt bekapó madár is gonosz valaminek számít. Az almafa és az azt gondozó ember számára viszont jónak. A boldogság relatív voltát találóan szemlélteti az arab mondás: ”Nem volt cipőm és siránkoztam mindaddig, amíg nem találkoztam egy emberrel, akinek nem volt lába.” Az évmilliárdos biológiai

fejlődés, vagy a Mindenség nézőpontjából, semmi sincs ami értelmetlen és szükség nélküli lenne. Minden esemény végső fokon a tökéletesedés eszköze, még akkor is, ha az almamoly ezt nem érti meg.

Úgy látszik hogy eljött az ideje annak, hogy túllépünk az almamoly perspektíváján. Ha ezt tesszük, és a dolgok jobb megértése érdekében – legalábbis gondolatban – egy kis időre az univerzum szemszögéből kezdünk szemlélődni, akkor először is be kell látnunk, hogy nagyon sok dolog van, ami igazán jó, szép és hasznos a természetben, az életben és az emberben. Másodszor, be kell látnunk azt is, hogy eltúlzott az az állítás, hogy az élet csupa szenvedés. Az igazság az, hogy magáról a szenvedésről sem lehetne fogalmunk, ha annak ellenkezőjét, a boldogságot nem ismernénk, mint ahogy a fehéret sem lennénk képesek felismerni, ha körülöttünk minden árnyalatok nélküli fehér lenne. Csak az ellentét párjával, jelen példánkban a feketével való összehasonlítás alapján tudjuk azt, hogy valójában milyen is a fehér.

Hibás az a szemlélet is, amelyik a szenvedésért csupán az embert okolja. Van ugyanis olyan szenvedés, például amit a természeti katasztrófák okoznak, amiért az embert nem lehet hibáztatni. Ha jobban megértjük, hogy az egész világ – és annak nem csupán az a része, ami nekünk tetszik – az isteni megjelenítés egyik formája, akkor azt is megértjük, hogy Isten jelen van a legelvetemültebb emberben is, és felismerjük azt is, hogy az isteni akarat ott működik az egész Univerzum mögött, következésképpen a fájdalom, a szörnyűségek és a gonoszság mögött is. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a gonoszságot az isteni értelem szándékosan teremtette, inkább azt kellene megértenünk, hogy ezek másodlagosan ugyan, de belső szükségszerűségből jönnek létre. Amikor ugyanis az Egység megsokszorozódik, az így kialakuló korlátozott (emberi) lét elkerülhetetlenül korlátozott morális szemléletmódhoz vezet, és a keletkezett részek birtokolni vágyó magatartása miatt – mivel minden véges lénynek bizonyos szabad működési tere van – megjelenhetett a bűn is. Ennek megfelelően, amikor a biológiai fejlődés folyamán a tudatos egyén másoktól elkülönítettnek ismeri fel magát, a szabad döntés érzésénél fogva kialakul a másokkal való viszálykodás lehetősége is. Az emberi szív ösztönösen keresi a boldogságot. Kezdetben az egyén (ego) képtelen önző érdekein túllátni, és boldogságát mások rovására is meg akarja valósítani. Ez a korlátozott szemlélet, közte és a hasonlóan korlátolt látású egyének között, viszálykodáshoz vezet. Ez szüli a bűnt és az ezt követő szenvedést.

Amint látjuk, a gonoszság és a szenvedés eredetében a szabad akaratnak fontos szerepe van. Az eleve elrendelés dogmájának hívei tagadják az egyénnek ezt a szabadságát. Ennek az írásnak nem célja az eleve elrendelés és a szabad akarat szembeállításának helytelenségét bizonyítani. Tudományos ismereteink a determinizmust igazolják, anélkül, hogy kizárnák az egyed szabad döntéseinek jelentőségét. A biológiai

evolúció is determinizmus – hosszú távon. A sejtek élettartamát meghatározó rendszer az egyik kromoszóma telomerjéhez kapcsolódik, amelyet a telomeráz nevű enzim minden osztódáskor rövidebbre szab, ennek következtében, egy előre jól meghatározott számú osztódás után, a sejt életképtelenné válik. Ez is determinizmus – rövid távon. Ezek a példák azt mutatják, hogy a fejlődés, legyen az biológiai vagy lelki, nagyvonalakban meghatározott, de nem az események részleteiben. A biológiai fejlődés iránya az egyszerűtől az összetett felé, a tökéletlentől a tökéletesebb felé halad.

Az ember lelki fejlődésének iránya is meghatározott: a sötétségből a világosságba; a tudatlanságból az ismeretbe; a halálból az Életbe. (János I. 1:5-7; 2:8-11). A haladás részleteit az ember helyes vagy helytelen döntései módosítják ugyan, de irányát nem változtathatják meg. Az egyén ugyanis, a boldogság keresésében, különböző utakkal próbálkozik, amelyek közül sok antiszociális és önző. Ezekkel fájdalmat és szenvedést okoz másoknak és önnönmagának is. Ez a fájdalom és szenvedés válik azzá a tanítómesterré, amelyik visszavezeti őt a boldogság forrásához, egyszerűen azért, mert a boldogsággal szemben senki sem részesíti előnyben a szenvedést. A boldogságát kereső ember így előbb vagy utóbb belátja, hogy a külső kielégülések korlátozottak és átmenetiek, amelyekkel nem elégedhet meg. Amikor rádöbben arra, hogy erőfeszítéseit helytelen irányba fejtette ki, eljut élete döntő fordulatához. Ekkor az időleges helyett egy tartósabb boldogság keresésébe kezd. Elindul azon az úton, amiről Jézus azt monja: "Én vagyok", és amit a kínai bölcsek egyszerűen Tao-nak (Útnak) neveznek. Ezen az úton haladva, az ember fokozatosan megérti, hogy mi mindnyájan a Végtelen gyermekei vagyunk. Megérti azt is, hogy a szeretet nem állhat meg a hozzátartozók és közvetlen környezetének szűk körénél. Az első lépés ezen az úton az, amikor az ember felülkerekedik a földi vágyak és sóvárgások bűvkörén, a második pedig az, amikor szeretete átalakul a másokkal való együttérzéssé és könyörületté. Ebben fejeződik ki a legmagasabb rendű szeretet. Ezután már nem akar másoknak fájdalmat okozni, hanem saját megtalált boldogságát igyekszik másokkal megosztani. Ez minden, amit az ember tehet és tennie kell, saját és mások boldogságáért.

Tévedés lenne azt hinni, hogy ez a legmagasabbrendű szeretet lehetetlenné teszi a gonoszság elleni fellépést. Rosszul értelmezett szeretet az, amely tétlenül engedi, hogy a gonoszság szabadon garázdálkodjon. A gonoszt meg kell fékezni, a bűnöst meg kell büntetni, csupán egyet nem szabad: gyűlölni a bűnöst.

Szeptember 11 tragédiája jelentsen számunkra is fordulóponthoz, hogy a világ ne legyen többé olyan, hanem legyen jobb, mint amilyen azelőtt volt. Válasszuk az Életet és kezdjük el másokkal azt tenni, amit szeretnénk, hogy mások tegyenek velünk!

Összeállította: Vánky Farkas

ISTÓKHALOM

Az Új Kéve 2001 júniusi (IX. évfolyam 2.) számába foglalt mellékletként megjelent az *Istókhalmom* című stockholmi útikalauz első része, melyben a város történetét bemutató, továbbá *Az Óváros*, a *Séta az Óvárosban*, *A Nagytér*, *A Nagytemplom*, a *Riddarhuset* és a *Riddarholmen* című fejezeteket közöltük. A szerző – itt élő honfitársunk, aki továbbra is csak "Zit@-néni"-nek kívánja nevezni magát –, azóta elkészítette az útikalauz folytatását, s a teljes anyagot, más írásaival együtt, a Magyar Elektronikus Könyvtár internetes honlapján elérhetővé tette (címe: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/zitaneni/>). Tekintettel arra, hogy nincs mindenkinek internet hozzáférhetősége, lapunkban folytatjuk az útikalauz közlését. Ebben a számunkban *A Királyi palota*, a *Slottsbacken*, a *Helgeandholmen* és a *Gusztáv Adolf-tér*, a *Kungsträdgården* és a *Blasieholmen* című részeket közöljük.

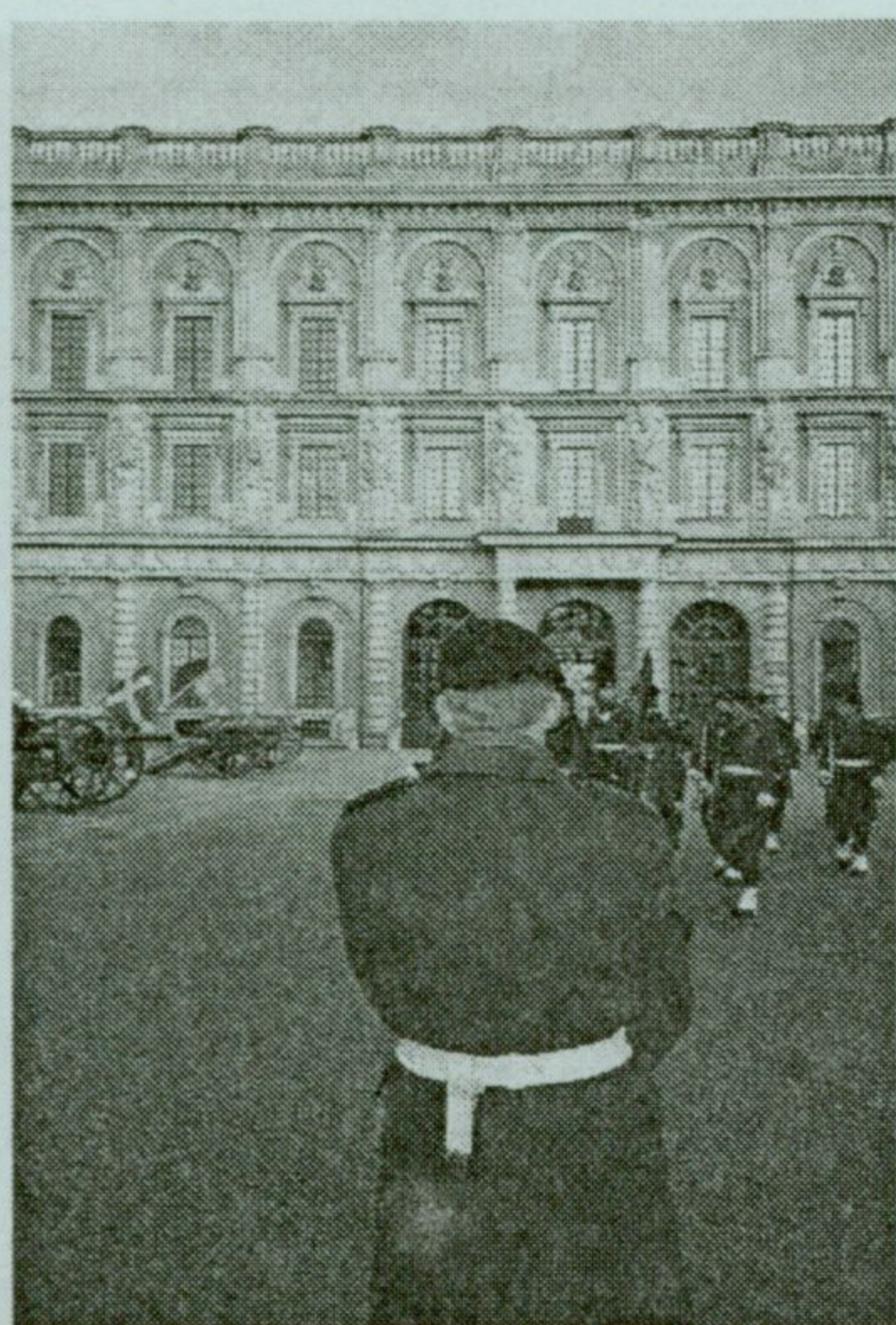
Olvasóinknak hasznos időtöltést, stockholmi – istókhalmi – látogatóinknak pedig kellemes barangolást kívánunk!

A Királyi palota

A *Kungliga slottet* – a királyi palota – XVI. Gusztáv király hivatalos rezidenciája. A hatszáz szobás, olasz-barokk stílusban épült királyi palota Európa egyik legnagyobb, "működőképes" palotája. Helyén valamikor a "Tre Kronor" vára állt, annak a romjaira építette a karolin idők udvari építész, *iff. Nicodemus Tessin* (1654–1728). A palota öt évig (1692–1697) épült. Röviddel elkészülte után, 1697 májusában a palota – benne a felravatolozott XI. Károlylyal – leégett. Az újjáépítés fél évszázadot vett igénybe. A királyi család a közeli Riddarholmenen fekvő Wrangel-palotában húzta meg magát. Az újjáépítéssel megbízott

A Királyi palota északi oldala

A nyugati homlokzat

ba a félkör alakú külső várudvaron keresztül lehet bejutni. A várudvar felőli nyugati homlokzatot svéd királyok dombormű-portréi díszítik (Gusztáv Vasától XI. Károlyig).

Az őrsváltás közönsége

János (Bernadotte) kötelezővé tette a bajuszviseletet. Bajusz híján szénnel vagy grafitral rajzolt alhajusszal tettek eleget követelményének.

Lovas testőrök parádéja

ifj. Nicodemus Tessin halála után *Carl Hårleman* vette át az építés vezetését. Az 1754-ben elkészült palotát a Párizsból hozatott tizenegy szobrász és tíz inas munkája díszíti.

A lapos tetejű palota északi oldalán, az egykori éléstár helyén van a *Tre Kronor* – Három Korona – múzeum, melynek egyedüli említésre méltó kiállítási tárgya az egykori vár makettje. A múzeumokba és a galériákba

Az ünnepélyes őrsváltásra az árkádokkal körbefogott külső várudvaron, Kristina Gyllenstiernának (1494–1559) – Stockholm védője, Sten Sture kormányzó özvegyének – szobra előtt kerül sor. A díszőrség Gusztáv Vasa (1496–1560) idejéből fennmaradt hagyomány. A karolin időkben (1654–1718) a cintányéros mindig szerecsen volt, vagy feketére festett ábrázatú őslakos. XIV. Károly

A testőrség nem kiváltság; a királyi család megvédésének meg-tisztelő feladatát közönséges regruták látják el. A lovasrendőrök kísérte, kék-fehér egyenruhás lovas testőrök – néhányuk nyergén átvett dobok – a közeli Hadmúzeumból (Armémuseum) indulnak, és ket-tős sorokban, harsány trombitálás közepette érkeznek meg a külső várudvarba, ahol a kirakott ágyúkkal szemben felsorakoznak. Amikor a nagytemplom tornya három-negyedet üt, az árkádok alól – itt indította 1792. augusztus 19-ikén III. Gusztáv a rendek hatalmát megdöntő államcsínyt – elnyújtott kiáltás hallatszik. A leváltásra váró 45 testőr felsorakozik az ágyúk mögött; feketére suvikszolt bakancsuk csillog a fehér bokavédő alatt. Ekkor az eddig a háttérben várakozó friss váltás kivont karddal és balra kapott fejjel belovagol a várudvarba: egy ideig szemeznek, majd a zászlós komótosan összezsavarja a zászlót. Dobszó, a zenekar rázendít. Vége.

Dobos

Régi királyi lakosztály

A három emeleten elhelyezkedő reprezentációs termeket márványutánzatú lépcsőház köti össze. Az első emeleten, az északi szárnyban a régi királyi lakosztályok, a nyugatiban a rendek termei, a déliben az országgyűlés nagyterme található. A királyi lakosztályok egymásba nyíló termeibe a palotaőrség szobáján keresztül lehet bejutni. A 25 méter hosszú és 10-15 méter széles Vik-

tória-szalón ablakából a *Strömparterre* és a *Gusztáv Adolf-térre* látni. Kis, nyolcszögű kabinet után a *Bernadotte-képtár* következik. A sötét tónusú képeken a Bernadotte-család tagjai: Jean Baptiste, Desirée, az Oszkárok, Josephine, XV. Károly vitézkötéses egyenruhában, a Ferenc Jóskára megszólalásig hasonlító II. Oszkár és felesége, a nörsz Sofia királyné (a két utóbbi Anders Zorn festménye). A terem végén, az ajtó melletti falon V. Gusztáv – egy bizonyos Laszlo műve – és neje, Viktória királyné portréja.

A Királyi palota déli szárnya

Az egyedüli László, aki szóba jöhet, az akadémikus stílusban készült, idealizáló portréiról híres *László Fülöp Elek* (1869–1937) lehet, aki Budapesten Székely Bertalan és Lotz Károly tanítványa volt, majd Münchenben tanult. 1907-ig Budapesten és Bécsben dolgozott. 1914-től angol állampolgár, a londoni Royal Art School tanára. Európa és az USA számos közéleti személyiségét örököltette meg. Műveiről 1922-ben angol katalógus készült. Önarcképe az Uffizi képtár gyűjteményében található.

A Bernadotte képtár

A lovagi rendek termei a palota nyugati szárnyában vannak. Négy, egymásba nyíló teremben a négy svéd rendjel: a *Vasa*-, a *Sarkcsillag*-, a *Kard*- és a *Szerafim-rendjel*, valamint a hozzájuk tartozó ünnepi ruházatok, püspöki stólák és kokárdák láthatók. A lovagi rendjeleket 1748-ban, a Szabadság-korban – a nemesség uralkodása alatt – alapították, és 1974-ig osztották ki az arra érdemes svéd alattvalóknak. A *Szerafim-rendjel* terme közepén fekete-fehér mintás asztal áll, körülötte a harminckettőre korlátozott tagság számára fenntartott kárpito-

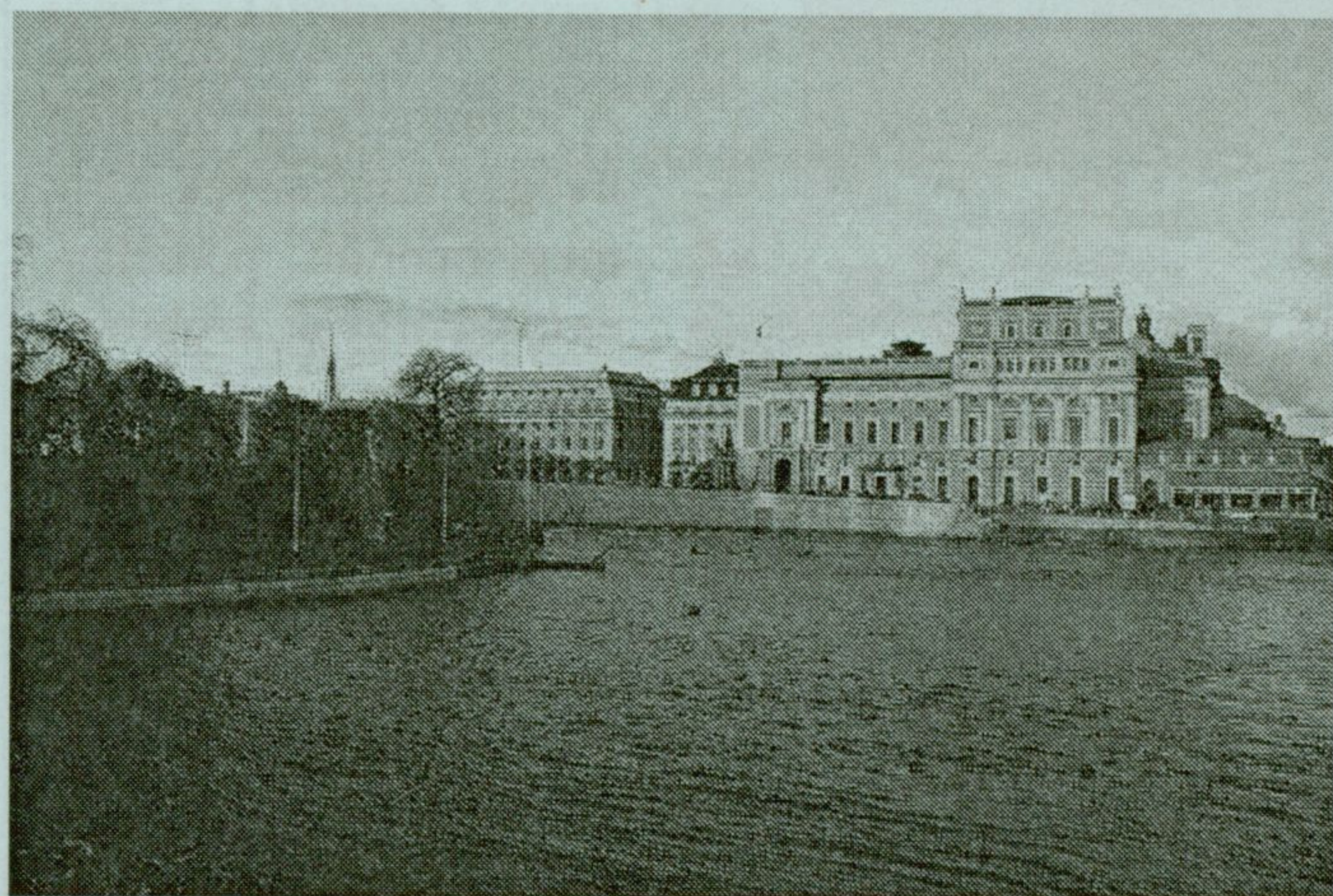

A Vasa rendjel

zott szék. A falon óriási betűjel: "IHS", azaz Iesus Hominum Salvator (Jézus, az ember megmentője). A világoskék szalagon fityegő rendjel nyolcágú, fehérzománcos kereszt, csúcsain arany golyókkal. A középpajzs csúcsán álló sötétkék négyszög négy aranyozott angyalfejjel és ugyanannyi pátriárka-kereszttel van körülvéve. A középpajzsban három ezüstszőg felett a három aranykorona, és az elmaradhatatlan "IHS", hátlapján pedig az "F.R.S.", azaz Fredericus, Rex Sueciae (Frigyes, Svédország királya) áll. A Szerafim-rend lovagja a királyi család férfi tagján kívül csak külföldi méltóság lehet. Nézem az aranybetűs neveket a luxus-kutyabőrökön (fekete alapon színpompás címer, amit kék keresztek között repkedő angyalokkal, szeráfokkal díszített szerafim-lánc vesz körül): Hoszni Mubarak, Micsiko császárnő, Nelson Mandela, Juan Carlos, Lech Walensa, és... Göncz Árpád.

A Sarkcsillag rendjel

Kilátás a Viktória-szalón ablakából a Strömparterre (balra) és az Operára

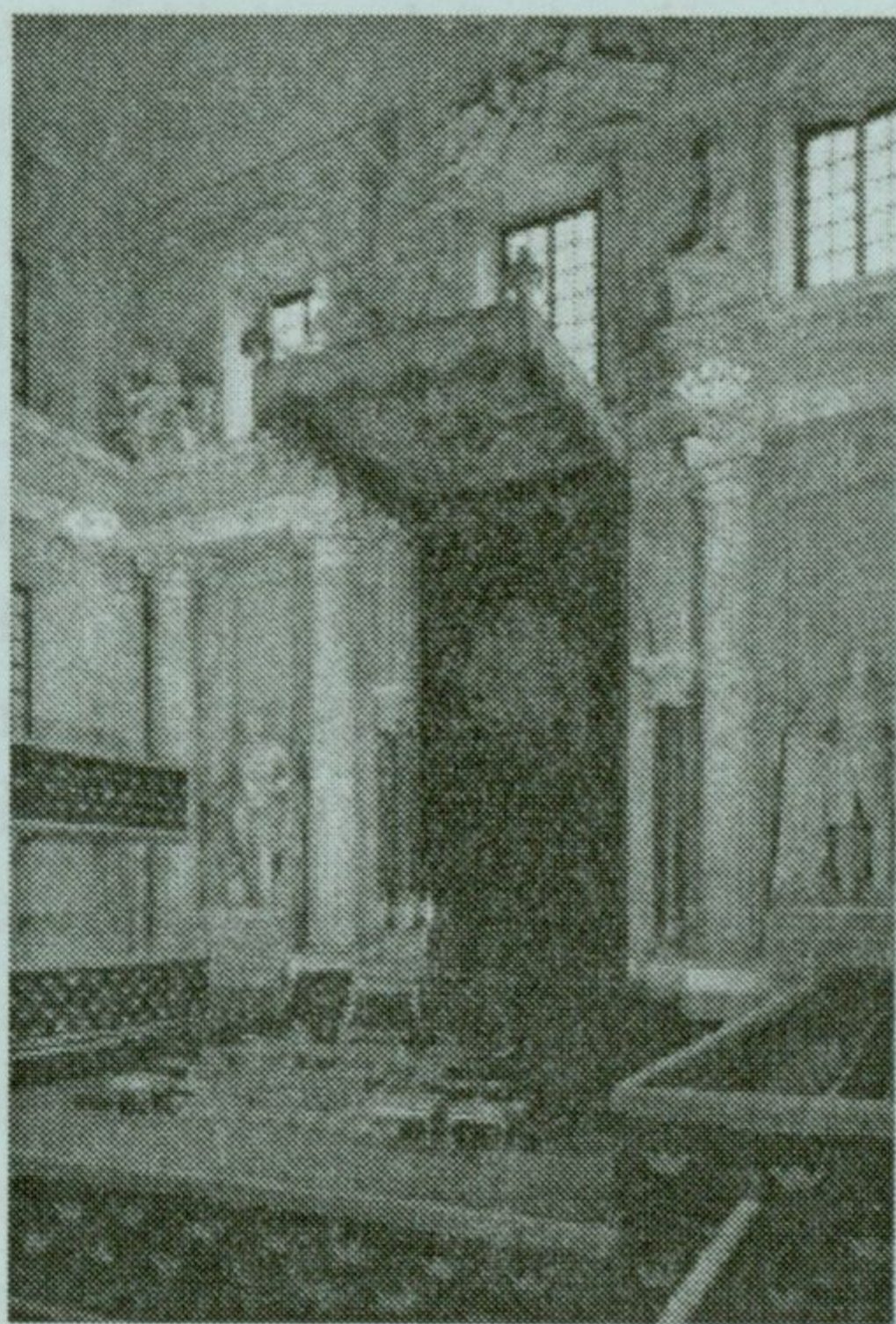
A Szerafim-rendjel terméből lépcsők vezetnek a kétoldalt féloszlopokkal és szoboralakkal díszített *Birodalmi terem*be. Ide zárta be III. Gusztáv a nemesség képviselőit az emlékezetes 1772-es puccs alkalmával. 1975-ig ebben a teremben nyitotta meg a király az országgyűlést. A sötétkék plüssel bevont, támla nélküli fapadokkal szemben baldachinos ezüst trón, a gazdag főúr, Magnus Gabriel de la Gardie ajándéka Krisztina királynőnek. Két oldalán II. Gusztáv Adolf és XIV. Károly János túlméretezett márvány szobra.

III. Gusztáv díszhálósobája, a hajdani ceremóniális reggeli öltözködések színhelye, a második eme-

III. Gusztáv

leten, az északi szárnyban van. A kócos Gusztáv előjött a kulisszák mögötti hálósobájából, végigjártatta tekintetét a talpnyalókon, majd sóhajtva átengedte magát a reggeli toalettet végző csapatnak. A menyegyzeten impozáns festmény, körben barokk angyalok csüngnek. Az ágyat egykor oszlopos korlát választotta el a kihallgatásra várakozók zsámolyainak helyétől.

A baldachinos Ezüst-trón

XI. Károly lovasképe

A Versailles-i mintára épített hosszúkás tükörterem, XI. Károly galériája egyike azoknak a termeknek, melyek megúszták az 1697. évi tűzvészt. A félhomályt kivilágított üveges szekrények törlik meg; bennük porcelán- és üvegtárgyak, szobrocskák, porfogók. A terem hosszában húzódó asztalon olykor 160 vendégnek terítenek. A galériából

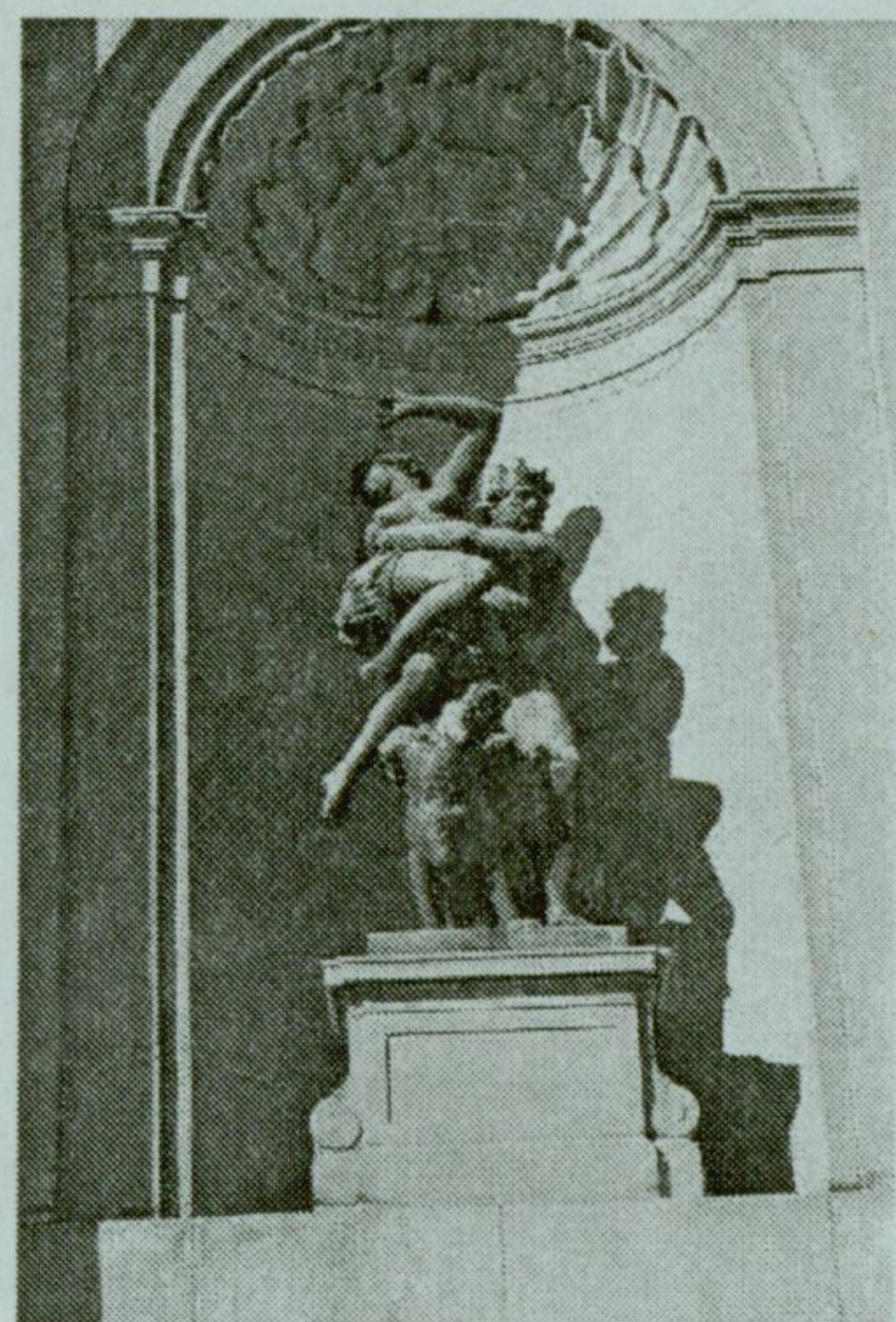
III. Gusztáv felesége, Sofia Magdalena parádés hálósobájába jutunk. Mennyezetén Svea anyánkat lenge öltöztű kisgyermek: Európa, Ázsia, Amerika, és a kis négus Afrika veszik körül. A saroksoba a Don Quijote-szalon nevet viseli. A keleti szárny utolsó helyisége a nagyobb fogadásokra használt Fehér tenger nevű bálterem.

A királyi palota déli bejárata római diadalívre emlékeztet; az aranyozott felirat XII. Károly királyt dicsőíti, pedig

A Királyi palota déli bejárata

”Tucat Karcsi” soha be nem tette a lábát a palotába. A Slottsbackenre nyíló kapu két oldalán ledér nőkkel birkózó alakok. A palota homlokzatán a falba vésett kuckókban a kor kiemelkedő személyiségeinek szobrai. Az egészalakos szobrokat II. Oszkár rendeletére 1900 táján faragta Johan Axel Wetterlund. A szobrok a Nagytemplom felől kezdve: Erik Dahlberg (1625–1703) művész, katonatiszt, a Suecia antiqua et hodierna – a

Birkózó alakok

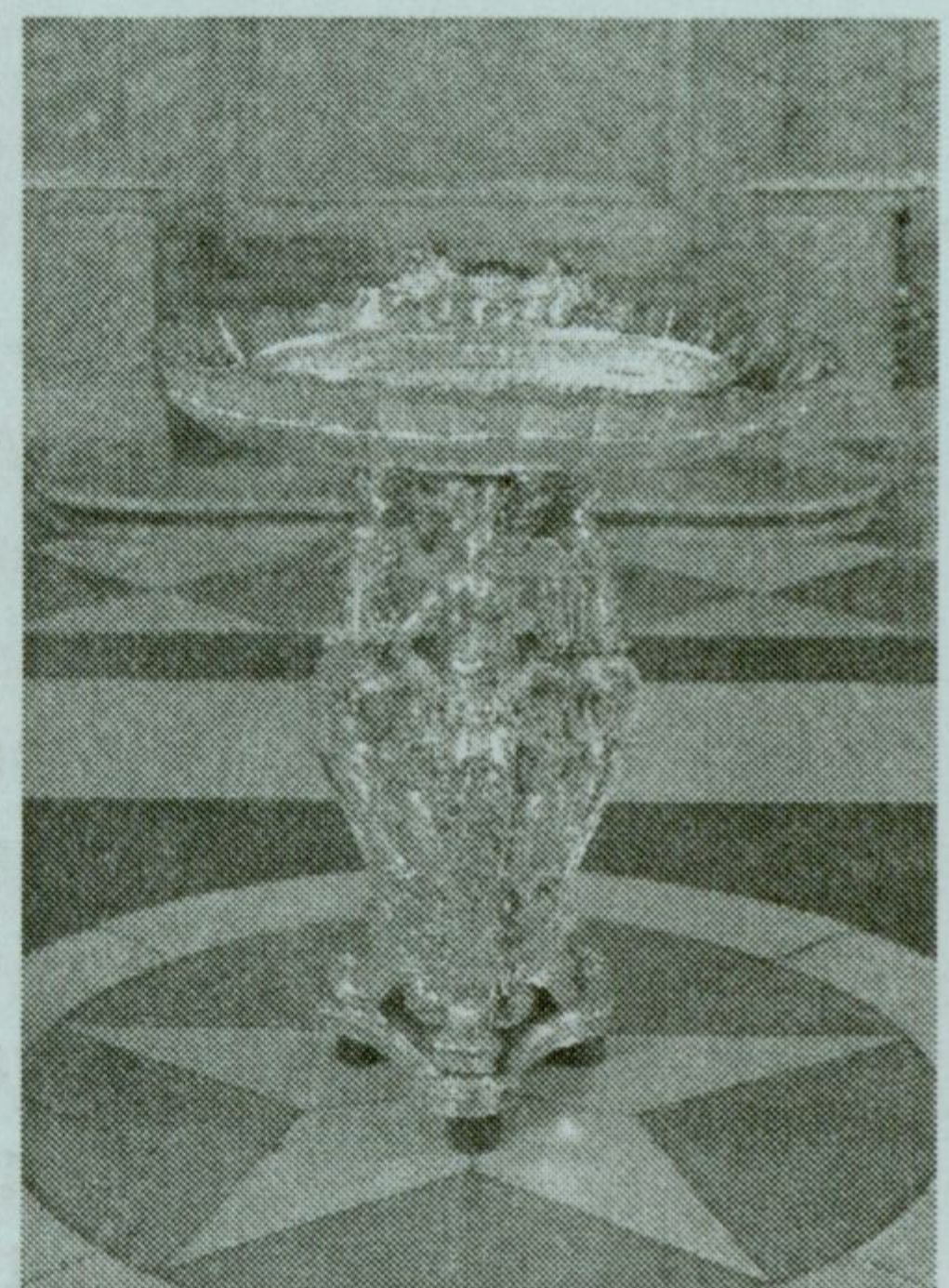
korabeli svéd paloták, udvarházak megörökítője; Carl von Linné (1707–1778), természettudós, a növények rendszerének kidolgozója; Georg Stiernhielm (1598–1672) tudós, birodalmi antikvárius, barokk költő, Herkules meséjének szerzője; ifj. Nicodemus Tessin (1654–1728), a kastélyépítész; Karl Fredrik Adelkrantz (1716–1796) építész, akinek nevéhez a királyi palota bebútorozása, a Kína-palota

Ifj. Nicodemus Tessin szobra

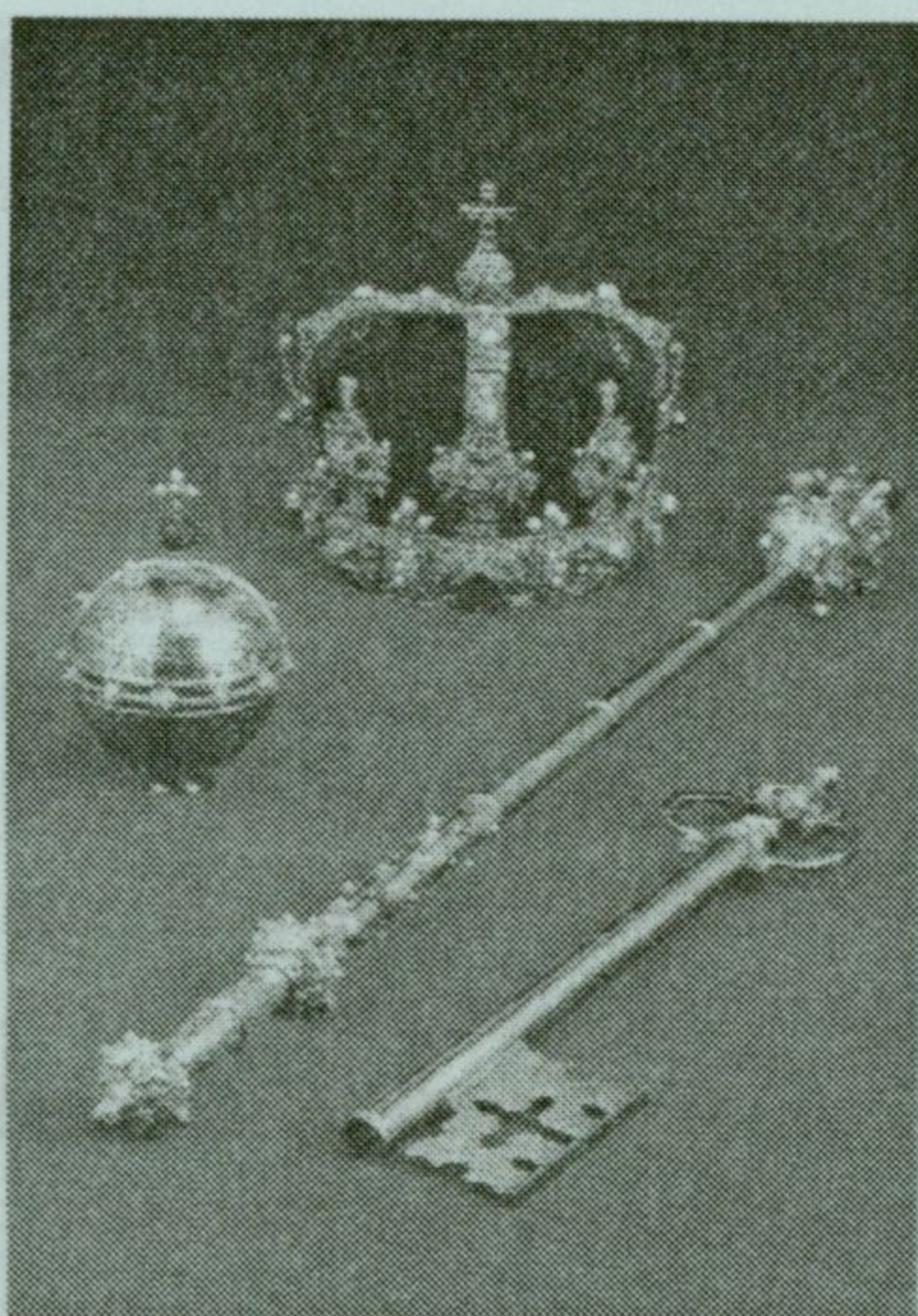
és az Adolf Fredrik-templom építése fűződik; Olof von Dalin (1708–63), III. Gusztáv magántanára, a Svéd birodalom történetének írója; Haquin Spegel (1621–1693) egyházi méltóság, vallásos énekszerző; Rutger von Ascherberg gróf, bátor karolin, 25 gyermek atyja, a dánoktól megszerzett Skåne, Halland és Blekinge első kormányzója, aki X. Károly és XI. Károly mellett szerzett érdemeket.

A Skattkammaren – azaz a Kincstár – bejáratánál áll XI. Károly ezüst keresztelőmedencéje, melyet legutóbb 1981-ben használtak, amikor a királyi család legfiatalabb csemetéjét, Madeleine hercegnőt mártották meg benne. A Kincstárban találhatóak többek között Svédország reneszánsz stílusú koronázási jelvényei, amelyeket XIV. Erik koronázására (1561) holland éksze-

XI. Károly keresztelőmedencéje

részek készítették. A Kincstárban őrzött legrégebb tárgyak közé tartozik Gusztáv Vasa két díszkardja; a legújabbban odakerült tárgyak egyike pedig egy koronázási palást, amelyet II. Oszkár viselt. Ő volt a svéd királyi ház azon tagja, akinek koronázásakor utoljára használták a hagyományos koronázási jelvényeket és más koronázási kellékeket, közöttük a palástot is.

A svéd koronázási jelvények

A déli kapu boltíves előcsarnoka

A Skattkammaren a déli kapu boltíves előcsarnokából nyílik. Innen juthatunk a *Livrustkammaren*-be – a Fegyvertárba – is, mely egyben Svédország legrégebbi múzeuma. A férfiak viselte kardok és páncélok mellett ott találjuk a női hadviselés kellékeit: díszes öltözeteket, és a hozzájuk tartozó ékszereket is. Itt láthatjuk Gusztáv Vasa páncélját, amelyet az 1540-es években készítettek, és fiának, XIV. Eriknek díszpáncélját, amely húsz évvel későbbi munka. A "Jehova keresztje", amely egy úgynevezett svéd gyémánttal – tehát hegyi-kristállyal – ékesített nyolcágú csillag, IX. Károly koronázására készült 1607-ben; a drágakövekkel kirakott ezüst tegezt, nyilakkal együtt, a tatárkán ajándékozta II. Gusztáv Adolfnak; a medvefoggal és aranycsüngőkkel ékesített síp a kis XII. Károly

II. Gusztáv Adolf

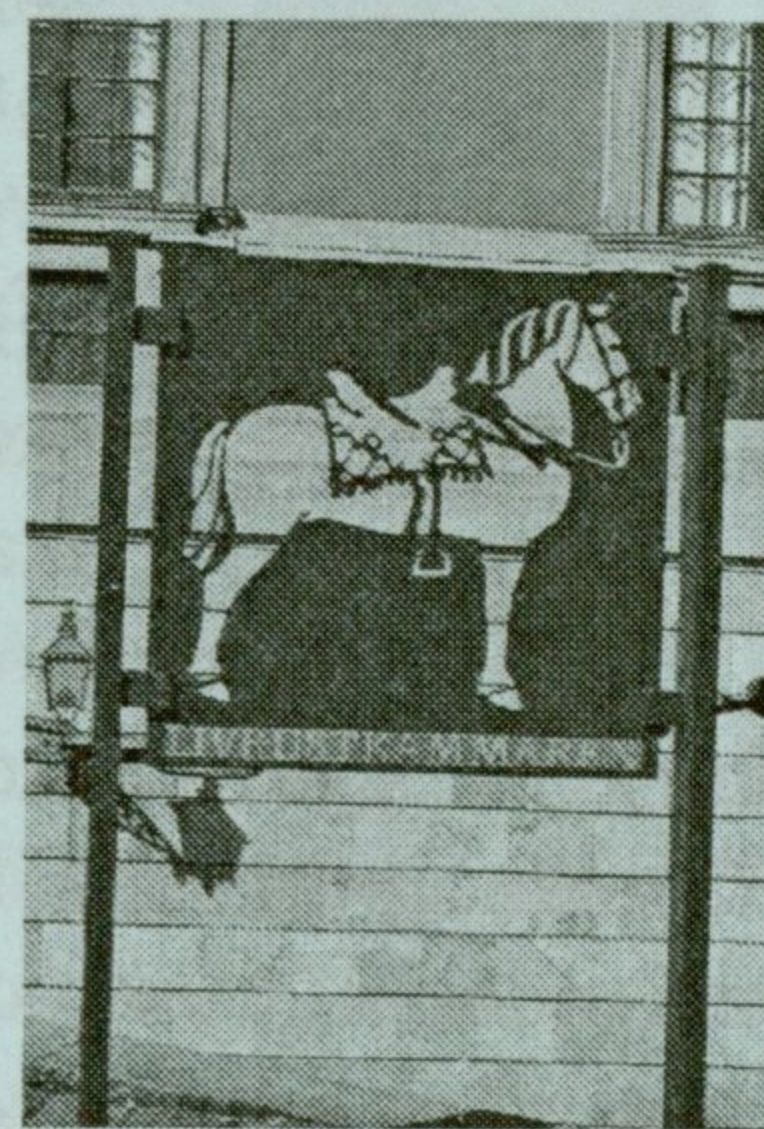
játékszere volt. Megtekinthető még III. Gusztáv ruházata, amelyet az 1792. március 16-iki emlékezetes álarcosbálon viselt (mellette kis dobozban Johan Bielke, a kínzás elől a halálba menekült összeesküvő gyomrának tartalma, feltehetőleg sok arzénal), de ugyanúgy XII. Károly sáros egyenruhája is, amit 1718. november 30-án viselt a Fredriksten-i erőd ostrománál, vagy II. Gusztáv Adolf Streiff nevű kitömött lova, melynek nyergéből 1632. november hatodikán kivetették gazdáját. Itt látható az a vérfoltos gyolcs is, amelyben Maria Eleonóra tartotta imádott férje, II. Gusztáv Adolf szívét.

A Livrustkammaren alagsorában kiállított, lélegzetelállítóan gyönyörű hintók közül kétségtelenül a XI. Károly koronázására 1696-ban Párizsból hozatott hintó a legszebb. Csodálatra érdemes még Lovisa Ulrika és Frigyes Adolf hintója, mely 1751-ben készült, valamint az az arannyal bevont szánkó is, amelyet Lotharingiai Károly német császár felesége, a Habsburg Mária Terézia magyar és cseh királynő ajándékozott III. Gusztáv svéd királynak 1740-ben.

Lovisa Ulrika

Aki esetleg hiányolná a lovasszobrot a Királyi palota térnek is beillő udvaráról, annak be kell érnie a Livrustkammaren cégérén egymagában búslakodó ló öntöttvaslemezből kivágott negatív képével. S bár hasonló oroszlanos cégér nem jelzi, a Livrustkammaren bejáratához közel állt az oroszlanketrecéről híres aréna, a *Lejonkulan*, melynek egykori vén oroszlanja a Prága ostromát (1650) követő huszonnégy órás szabad sarc zsákmányaként került ide festményekkel, műtárgyakkal, arany- és ezüst ékszerekkel és értékes könyvekkel együtt, mint amilyen pl. az Uppsalában őrzött Ezüst Biblia.

A Livrustkammaren cégére

Krisztina királynő kedvenc szórakozása az állatviadal volt. Arénát építtetett a palota oldalába, ahol a cseh oroszlant összeeresztették egy megtermett medvével. A nézősereg csalódására a medve nekirohant az óriási macskának, letepert, majd miután néhányszor jól megharapta, békésen megfürdött az udvar sarkában levő medencében.

Krisztina királynő

Slottsbacken

A Királyi palota déli oldalán húzódó – a tengerből partján álló III. Gusztáv szobrától a Nagytemplomig emelkedő – széles út neve a *Slottsbacken*, melynek a palotával szemközti során is értékes épületeket találunk; a palota építéséhez verbuvált francia és olasz mesteremberek ugyanis a város gazdagjainak is fusiztak. Ifj. Nicodemus Tessin is velük építtette fel a palota déli bejáratával szemben álló, szürkére és sárgára festett római-barokk homlokzatú, cifra kapuval díszített házát, amely 1773-tól a főpolgármester, 1968-tól pedig Stockholm megyefőnökének szolgálati lakásául szolgált. Ennek udvarában pompás díszkert van, melynek labirintus alakzatban ültetett bukszus (puszpáng) bokrai között kacskaringós ösvények vezetnek egy szökőkúthoz. A Tessin-palotát a *Myntkabinet* – a Pénzmúzeum – és egy okkersárga alacsony épületegyüttes, az 1626-ban épült *Finn templom* veszi közre.

Cifra kapu

A Tessin-ház; tőle jobbra a finn templom épülete

A Myntkabinet Európa első gazdasági múzeuma. Üveges szekrényekben kakas, bagoly, malac, szélmalom formájú perselyek sorakoznak. A Pénzmúzeum megbecsült darabjai azok a félcenti vastag, négy sarkukon és középkön lepecsételt, tepsiméretű, 19,7 kilós rézlemezek, amelyek 1640-ben készültek az avestai pénzverdében. A nehézkes fizetőeszköz 10 tallért (daler) ért. Ennél mindenképpen praktikusabb a világ első aranypénze, az i. e. 625-ben elektronitból – arany-ezüst ötvözetből – vert 4,06 grammos, oroszlánfejet ábrázoló görög érme. Ezek ugyanúgy, mint az aureus, a solidus, a dinár, a dirham, a nobel, vagy a groschen, ma már letűnt idők pénzei, akárcsak a III. Béla korából (1172-1196) származó homorú bronz obulus, a Henry d'or, vagy a Mária Terézia idejéből (1765) való magyar dukát. Itt látható az az 1661-ben Stockholmban kibocsátott, félív írógéppapír nagyságú "Transport Sedel" is, mely a papírpénz őse, s mely valamikor 192 tallért ért, azaz kb. egy 400 kilós réztábla értékének felelt meg.

Solidus

Az *Obelisk* helyén állt egykor az 1627-ben épült Bollhuset, a Labdaház, melyet 1773-ban az operabolond III. Gusztáv rendeletére színházzá alakítottak. Az 1782-ben bemutatott – Ebba Brahe és Gusztáv Adolf legendás szerelméről írt – Naumann-opera szövegét maga III. Gusztáv írta. Halála után, 1792-ben az épületet lebontották, s helyére IV. Gusztáv Adolf az Obelisket emeltette, III. Gusztáv posztumusz

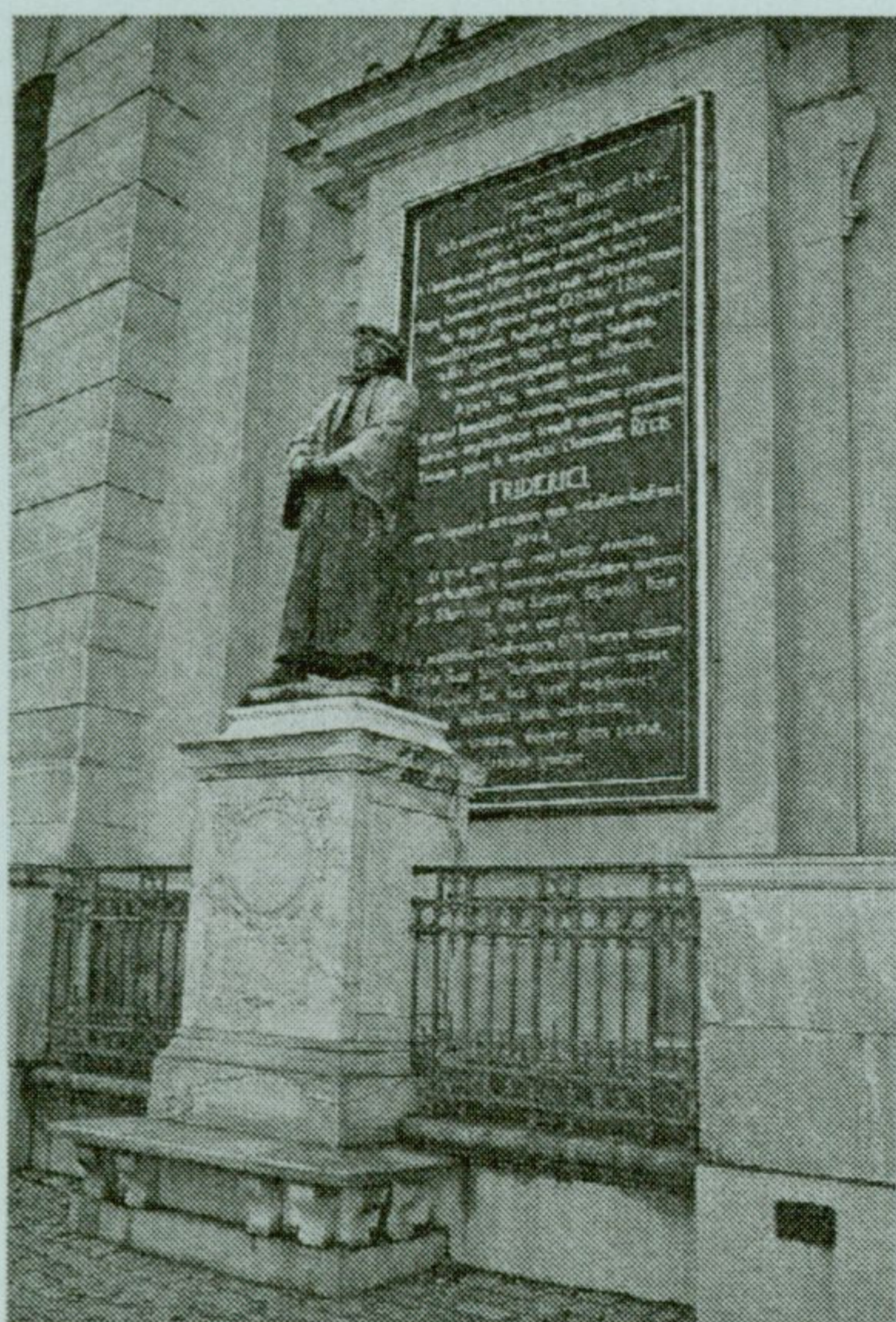

IV. Gusztáv Adolf

Az Obelisk

ajándékát Stockholm polgárainak. Az obelisk valójában egy napóra szerepét játszotta a nyári hónapokban: árnyékának csúcsa reggel kilenc-kor a Nagytemplom oltárára, délben pedig a birodalmi terem ezüst trónjára mutatott. Szerepe ma sem elhanyagolható, hiszen a stockholmi utcák számozását mindig az Obeliskhez legközelebb eső végüknél kezdik.

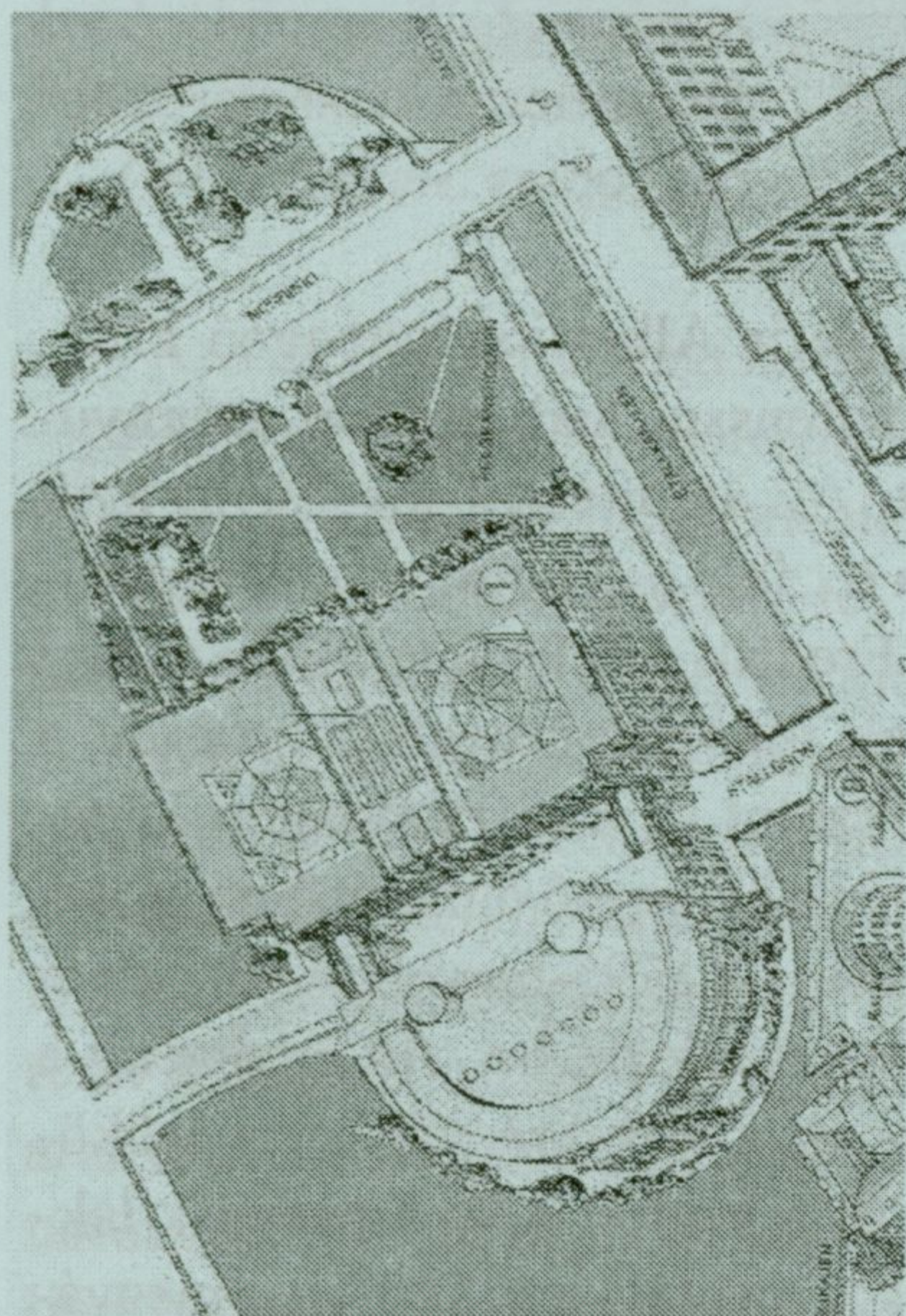

Olaus Petri szobra

A Slottsbacken tetején levő Nagytemplom falánál Svédország reformátorának, *Olaus Petri*-nek szobra áll (Theodor Lundberg műve, 1889); a mögötte levő tábla az 1725-ben befejezett tatározást "szponzoráló", 1720 és 1751 között uralkodó Frigyes-királyt dicsőíti. A templomot, melynek falán ott függ portréja is (G. Schröder udvari festő műve), abban az időben Frigyes-templomnak nevezték.

Helgeandholmen és a Gusztáv Adolf-tér

A Királyi palota északi oldalával szemközt fekvő *Helgeandholmenre* – a Szentlélek-szigetre – a Stallbron (stall = istálló; bro = híd) vezet. A középkorban a lélek és a test ápolását szolgáló jótékonyági intézmény, a *helgeandshus* – mai értelemben: kórház –, a XVII. századtól pedig a király istállóí voltak a szigeten, melyeket aztán az 1800-as évek végén lebontottak. 1897. május 13-án II. Oszkár lerakta a *Riksdag* – az Országgyűlés –, és a *Riksbank* – a Birodalmi bank – közös otthonának alapkövét, és 1905-ben a két épület készen állt a beköltözésre. A kétház as országgyűlés összevonása után, a bővítési-átépítési munkálatok idejére (1971–1983) az Országgyűlés időlegesen

A Helgeandholmen

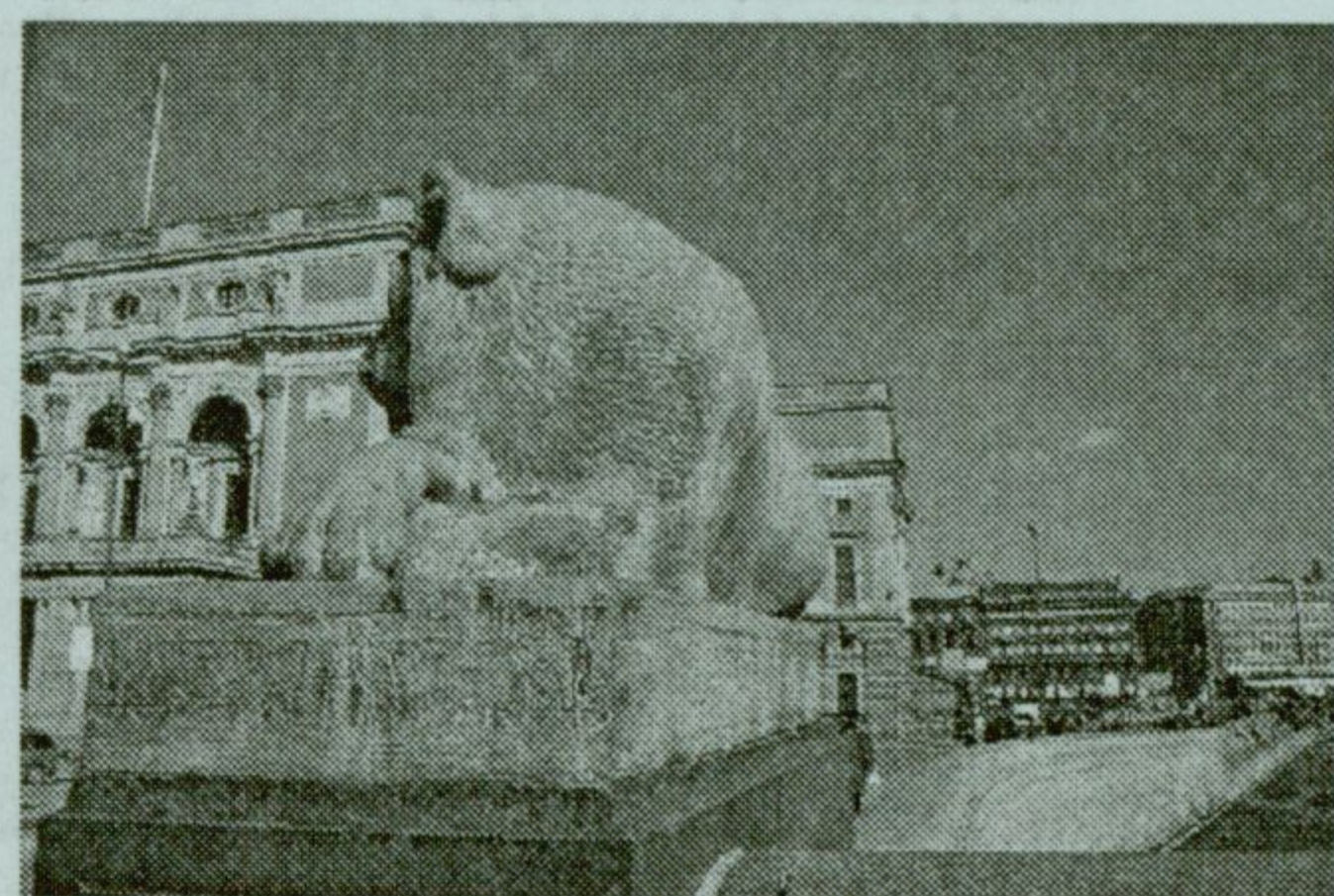
a Sergel-téri Kultúrpalotába, a Birodalmi bank pedig véglegesen a Kultúrpalota mögötti Brunkeberg-téren álló csúnya gránitépületbe költözött. A vöröses épület gazdagon díszített homlokzata az 1800-as évek neobarokk stílusát tükrözi. A központi rész félkör alakú reliefjén a haza oltára előtt két férfi – egy fiatal és egy idős – nyújt egymásnak kezét. Az óriási birodalmi címet orosz-

A Riksdag homlokzata

lánok, trombitás alakok, pálma- és tölgyfaágak, bőségszaru és zászlók veszik körül. A tetőn Svea anya áll a trónja előtt: kezében kard és jogar, lábainál az Éberség (a férfi) és a Megfontoltság (a nő). Egy szinttel lejjebb, a rendek legendás emlékü képviselői: gróf Axel Oxenstierna, Johannes Rudbeckius västeråsi püspök, Louis de Geer holland származású pénzember, és Per Olsson, aki XI. Károly idejében a parasztság szóvivője volt. A *Riksdag* termeinek díszítése lényegesen szegényebb; Zorn és Larsson nagyon drágán dolgozott. A Göteborgban élő Nemes Endrét (1909–1985) meg tudták fizetni: a Katedrális előtt című képét 1967-ben vásárolta meg a Művészeti tanács.

A Gustav Adolf-teret a Királyi palotával összekötő *Norrbro*, avagy az Északi híd, a századfordulón népszerű korzó volt. A hidat 1807-ben avatták fel, a hídfőt díszítő két zöld oroszlán 1926-ban került a helyére. Keleti oldaláról lépcsők vezetnek a vörös salakkal beszórt teraszra: a Strömparterre.

A Norrbro hídfőjét díszítő oroszlán

Solsångaren – a Napdalnok

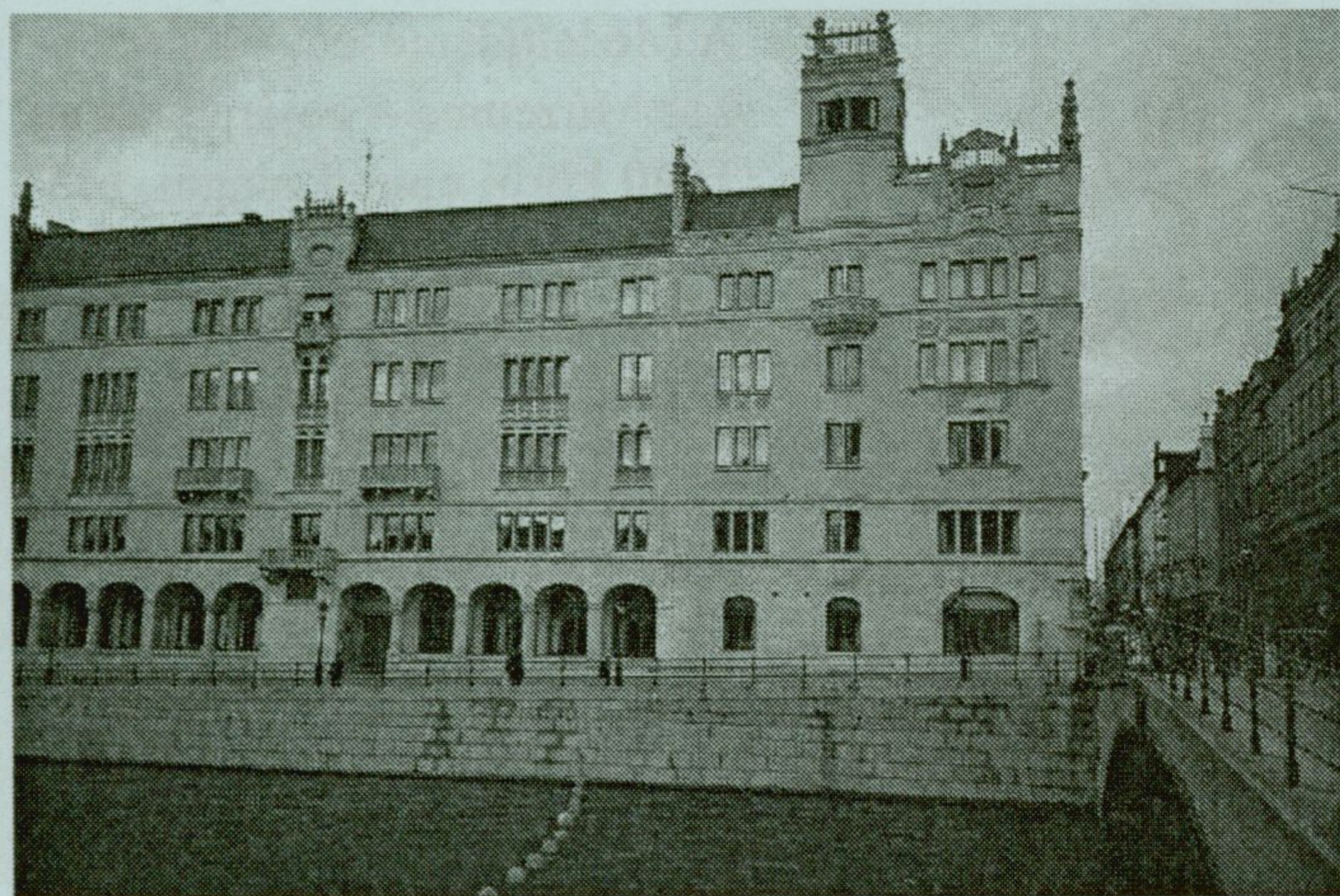
A Medeltidsmuseet – a Középkor Múzeuma – bejárata az az 1640 körül épített alagút, melyen az áradással fenyegető Mälaren-tó vizét vezették ki esetenként a Keleti-tengerbe. A karjait kitaró, sisakos *Solsångaren* – a Napdalnok – Carl Milles műve (1926), akit Esaias Tegnér költő-püspök Ének 1836 április 5-én című verse ihlette. A Strömparterr másik szobra a Köd leánya, Gustav Lundberg alkotása.

A Strömmen

Az Országgyűlés két épülete között húzódó gránitkanyon, a Riksgatan az 1931-ben épült köhídon, a Riksbron keresztül a belváros sétálóutcájával, a Drottninggatannal folytatódik. Az Országgyűlés épületének északi lépcsője mellett álló 180 cm magas vörös gránitgömb a "birodalmi alma". A Strömmen túloldalán, a Strömgatan mentén rendszerint halászok támaszkodnak a korlátnak. Krisztina királynő uralkodása óta Stockholm központjában halászedény nélkül lehet csukát, lazacot és "öringet", azaz lazacpisztrángot horgászni. Az utánpótlásról Stockholm városa gondoskodik: minden tavasszal 10-20 000 ivadékot telepítenek a Strömmen vizébe.

A rövid köhídról kilátás nyílik a Strömgatan palotáira. Balra, aszimmetrikus saroktoronyokkal a tetején, a kormányhivatal épülete, a barackszínű *Rosenbad* áll, melynek helyén az 1898-ban lebontott Bonde-palota állt (emlékét gazdagon díszített dombormű őrzi), azt megelőzően pedig a rózsaojjal és kamillával illatosított gyógyfürdő: a *Rosenbad*, azaz: rózsafürdő (1708-1780). A mai épületet Ferdinand Boberg, VI. Gusztáv atyai jóbarátja tervezte Fredrik Wachtmeister és felesége, Louise af Ugglas grófnő számára (1904). A grófnő egykori szobájában – a baloldali torony alatt – ma a miniszterelnök dolgozószobája van.

A kormányhivatal épülete: a Rosenbad

A miniszterelnök szolgálati lakása a Drottninggatan szemközti sarkán álló szürke épület, az Adelswärd-ház és az Arvfurstens palats – a Trónörökös palotája – közé szorított kis fehér *Sagerska-ház*ban van.

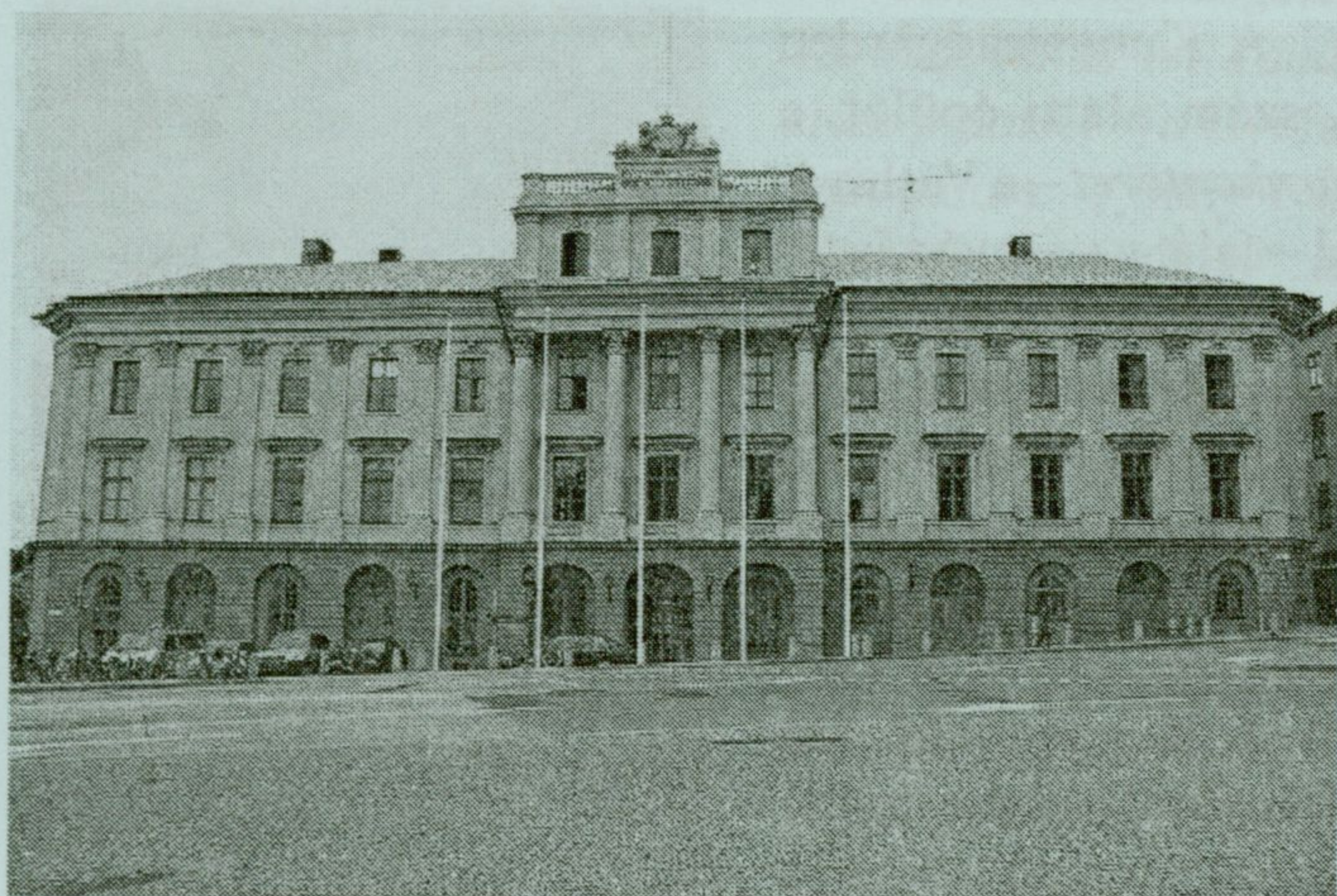
A Gusztáv Adolf-tér

A Gusztáv Adolf-tér közepén a névadó II. Gusztáv Adolf ül Streiff névre hallgató zömök lován. Fején babérr koszorú, jobbáiban parancsnoki bot. A talapzaton négy hadvezérének domborművű mellképei láthatók: Lennart Torstensson, Carl Gustaf Wrangel, Johan Banér és Hans Christopher von Königsmark. Az 1796-ban leplezett szobrot a francia Pierre Hubert l'Archevêque készítette el 1763-ban. A nagy király lábai előtt áll a Kliónak, a történetírás műzsájának tollbamondó Axel Oxenstierna kancellár szobra (Tobias Sergel, 1906).

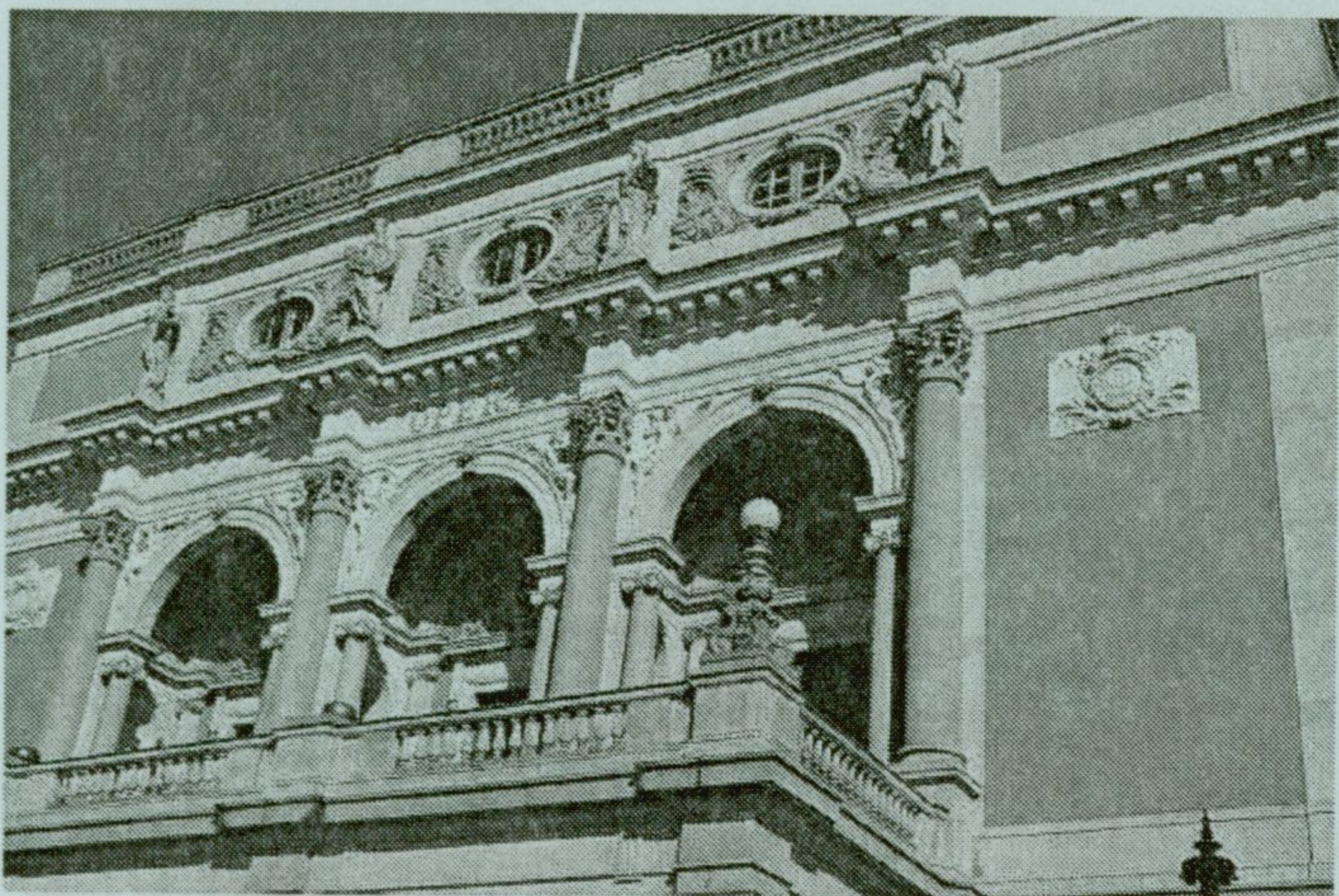
II. Gusztáv Adolf lovasszobra

III. Gusztáv nővére, Sofia Albertina hercegnő 1782-ben vette meg Lennart Torstensson hadvezérnek a tér nyugati felén álló palotáját. Az átépítéssel megbízott Erik Palmstedt az épületnek a tér felé eső homlokzatát a szemközti oldalon álló, Carl Fredrik Adelcrantz tervezte régi operaház homlokzatának tükörképére alakította, de a Fredsgatan felőli homlokzatot és a cifra faragott kaput meghagyta. A palota tetején a hercegnő címerét őrző oroszlánt Tobias Sergel készítette. Az 1795-ben elkészült palota szalonjait Louis Masreliez rendezte be. Az eredmény a későbbi Bernadotte dinasztia sorukra váró trónörökösének: az Oszkároknak és a leendő XV. Károlynak lakhelyül szolgáló Trónörökös palotája lett. 1907-ben megvásárolta az állam; ma a Külügyminisztérium székel benne.

A Külügyminisztérium épülete – az egykori Trónörökös-palota

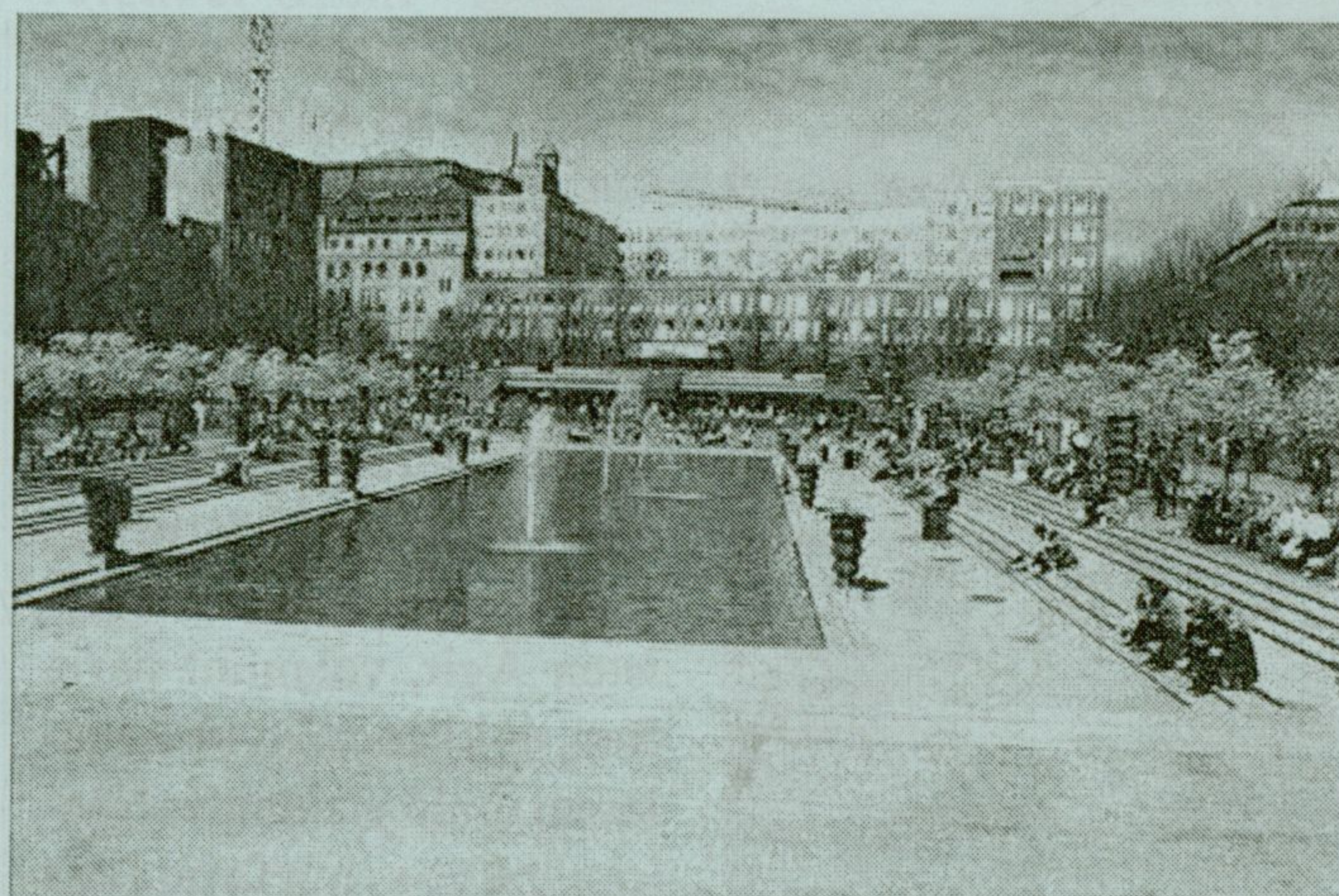
A Gusztáv Adolf szobra mögötti bankház helyén állt Stockholm első szállodája, az Abraham Rydberg nagykereskedő adományából épített Rydberg-szálló (1857). Rendkívül népszerű bárja volt az egyedüli hely Stockholmban, ahol a vasárnapi istentiszteletek idején is felszolgáltak. Az 1914-ben lebontott szállóból csak a Millesgården – Carl Milles szoborkertje – márvány bejárata maradt meg.

Az Opera homlokzata

Az 1782-ben épült régi Királyi színházban, – operában – gyilkolták meg 1792. március 16-án az opera hagyományát Svédországban meghonosító III. Gusztávot. Kilenc évtizeddel később, alig száz éves szolgálat után a pompás épületet lebontották, s helyére újat építettek.

A mai, neoklasszikus stílusú Operát Axel Anderberg építette (1898). Homlokzatát allegorikus szoboralakok, előcsarnokát, melybe fehér márványlépcsők vezetnek, Carl Larsson falfestményei díszítik; az 1100 személyes nézőteret kéttonnás csillár világítja meg. A szünetek alatt az aranyozott tükörszalomban gyűl össze a nézősereg. A ruhátárral szemközt falon híres svéd operaénekesek: Jussi Björling, Nicolai Gedda, és a falusi kislányból világsztárrá nőtt díva, Kristina Nilsson képei láthatók.

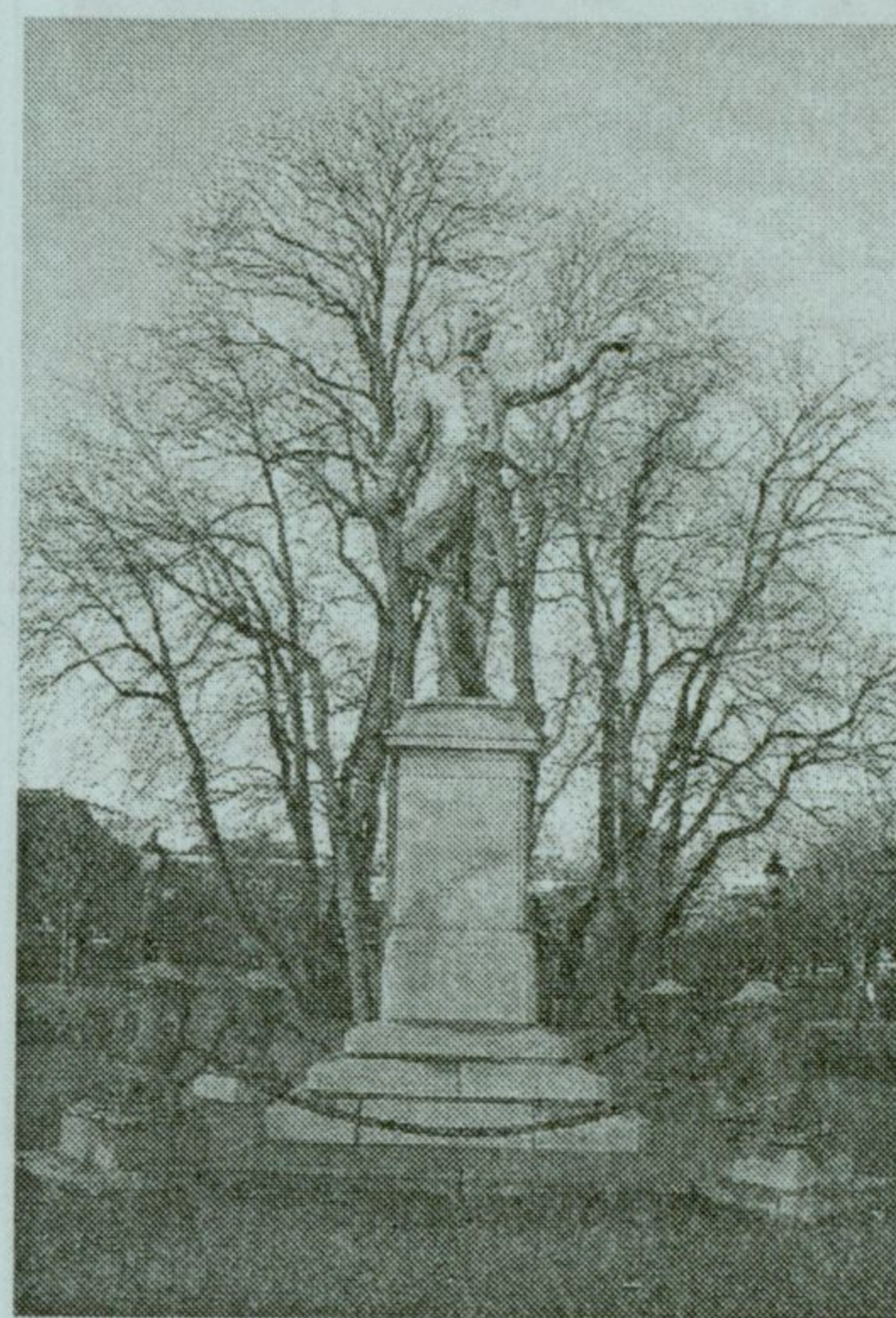
A Kungsträdgården

Kungsträdgården

A város szívében levő *Kungsträdgården*ben – a Királyi fáskertben – május elején virágba borul a hatvanhét dísz-cseresznyefa. Pomerán Erik idejében (1396–1439) a tér helyén királyi káposztáskert, a XVII. századtól elegáns barokk park volt; a XIX.

század első felében az akkor XIII. Károlyra keresztelt teret katonai felvonulásokra használták.

A Strömmenhez közelebbi végén a nemzeti hős, XII. Károly szobra áll (J.P. Molin, 1868), melyet a neu-mündeni csatában (1701) zsákmányolt négy mozsár-ágyú fog közre. A stockholmiak rossz májús megá-lapítása szerint felemelt karja azt mutatja, merre van a Grand Hotel.

XIII. Károly

A Kungsträdgården közepén, négy fekvő bronzoroszlán között, szürke gránit talapzaton *XIII. Károly* szobra áll (Erik Gustaf Göthe, 1821). Mivel a mozsár vagy cserép – svédül: kruk – a svéd nyelvben átvitt értelemben gyávát is jelent, a szellemes stockholmiak szóviccet kovácsoltak a két szobor közti különbségből: "Négy gyáva között egy oroszán – négy oroszán között egy gyáva!"

XIII. Károly

A két király szobra között félúton, a tér közepén áll a *Molin-kút* (1875). A Mälarent jelképező tálból a víz a Keleti-tengert jelképező, bronzhattyúkkal körülvett, nyolcszögű medencébe folyik. A kerek tálat tartó törzsön dombormű: a Tengeristen Ägir, valamint párja Ran, és kilenc lányuk a Mälarent uraló vizitündér Näcken bűvös hárfájátékát hallgatják.

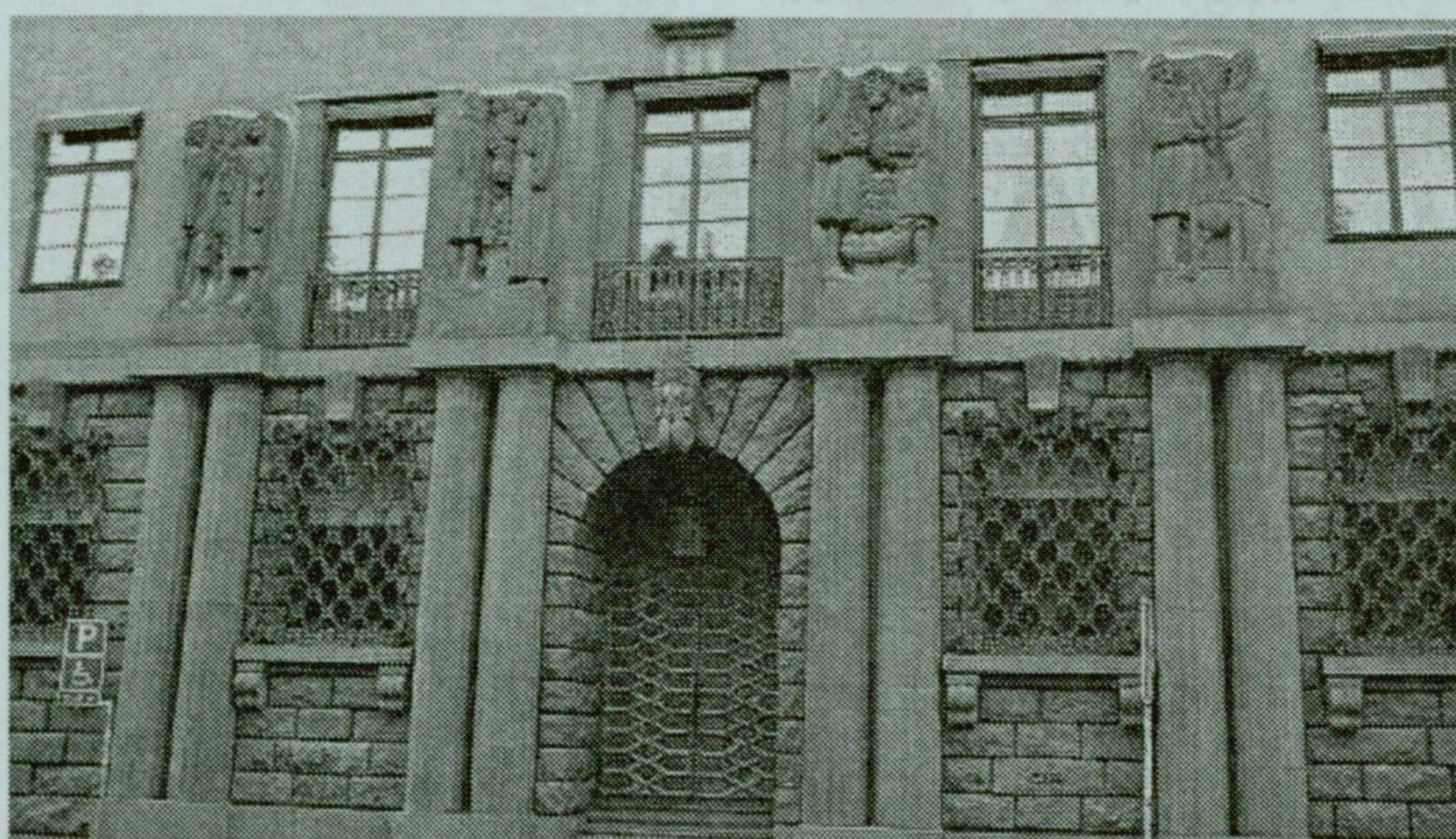
Ägir

Näcken

A Kungsträdgården keleti oldalán húzódó, szilfákkal szegélyezett sétányért 1971 májusában szabályos forradalom tört ki: a fákon éjszakázó tiltakozók elérték, hogy a tervezett metrómegállót ötven méterrel odébb építsék meg, s a fák így megmenekültek a kivágástól.

A szilfák lombja elrejtí a keleti oldal házainak díszes homlokzatát, pedig azokat is érdemes szemügyre venni. A tér 8. számú épületét, a Skandinaviska Enskilda Bankent *Carl Milles domborművei* díszítik, melyek a kereskedelmet és a pénzforgalmat illusztrálják.

Az SE-bank domborművei

A Kungsträdgården 6. szám alatti épület, a *Järnkontoret* – a Vashivaltal – falát a vasgyártás tereén tevékenykedő tudósok domborműves medalionjai díszítik; a tető alatti fríz beton figurái pedig a vasgyártást szemléltetik.

A Kungsträdgården sétányain hetente változnak a legkülönbözőbb rendezvények: – a síugrók

A Järnkontoret épülete

Bronzoroszlán

versenyétől a "vendéglők napjái" minden van itt. Július végén tartják például az ún. "Stockholm Boule Fesztivált", a vasgolyódobáló világversenyt, ahol tavaly a franciák és a marokkóiak versengtek a döntőben. És itt tartják évente a XII. Károlyt éltető felvonulásukat a szélsőjobboldalnak mondott csoportok is.

A Jakab-templom

A Kungsträdgården és a vele párhuzamos Västra Trädgårdsgatan – a Nyugati Kert-utca – között áll a vörös színűre festett *Jakab-templom*, melynek cifra kapuját érdemes közelebbről is megtekinteni. A templom tövében betérhetünk a Hjalmar Söderberg (1869–1941) íróról elnevezett *Söderberg Café*-ba. Az ennek közelében elhelyezett "Irodalmi Stockholm" emléktábla szerint Söderberg egyik regényalakja, Glas doktor ezen a helyen kevert ciánkálit papné-szerelme férjének ásványvizébe.

A Diana-szökőkút

A Västra Trädgårdsgatan 15. alatt van az ún. *Tändstick-palatset* – a Gyufaszál-palota –, mely Ivar Kreuger "gyufakirály", az 1929-es világválságban tönkrement mágnás tulajdona volt. Udvarában ott áll Carl Milles szobrász díszes alkotása: a *Diana-szökőkút*; a szoborcsoporthoz tartozó állatfigurák – a lapos vaddisznó és a gímszarvas –, az udvar szélén ágaskodnak.

A Blasieholmen. Balra a Grand Hotel, tőle jobbra a Nationalmuseum.

Blasieholmen

A Blasieholmen, avagy: a Balázs-sziget, nevét *Blasius Dundie* skót bevándoroltról kapta, akinek a XVI. században fürdőháza állt a szigeten. Itt működött az a hajógyár is, ahol II. Gusztáv Adolf uralkodása idején a szomorú sorsot ért Vasa hadihajót építették (1628).

A sziget ma valójában már csak félsziget, hiszen a Kungsträdgården és a Blasieholmen közti szorost – mely a mai *Arsenalgatan* nyomvonalában lehetett – régen feltöltötték. Sétánkat itt kezdjük. Az Arsenalgatan 11. számú tornyos háza az úgynevezett Fersen-palota; ma a Wallenberg-család tulajdona. Axel von Fersen gróf állítólag itt, a palota teraszos kertjében ásta el Marie Antoinette ékszereit.

Az Arsenalgatanból indul az elnyújtott térszerű *Blasieholmsgatan*, melynek két végén egy-egy rövidre font sörényű fekete ló bronzszobra áll. Sivert Lindblom szobrai a

velencei Szent Márk-katedrális teraszán ágaskodó lovakról másolta (1989). Azokat pedig a velenceiek a bizánci Napisten szekere előtt "kötötték el" anno...

Napisten lovának másolata Stockholmban

A Blasieholmsgatan 7. számú háza – az utca nyugati végében, az Arsenalgatan felőli sarkon – a *Sällskapet* székhelye. Az 1800-ban megalakult Társaság az igaz svéd gentlemanek találkahelye.

Az utca keleti végében álló sárga épület – a *Båat-család* egykori palotája – ma a *Szabadkőművesek* székháza. Itt osztják ki minden év január 28-án (Károly napján) a legmagasabb szabadkőműves kitüntetést, a zománccal és rubinüveggel bevont keresztet, az 1811-ben alapított "XIII. Károly" rendjelet.

A Blasieholmen délnyugati oldalán, a tengerből partján épült fel 1874-ben a *Grand Hotel*. Belső, fedett udvarán van a szökőkutakkal és oszlopokkal díszített, teraszokkal körülvett *Vintergården* – a Téli kert.

A szállodához tartozik a vele szomszédos, velencei hangulatú Bolinderska-ház is, mely Helgo Zetterwall tervei alapján 1877-ben készült el.

A *Nationalmuseum* – Nemzeti Múzeum – a félszigetnek a Skeppsholmen felé eső részén áll. Az épület 1866-ban készült el, a berlini Neues Museum építész, Fredrik August Stüler tervei alapján. Benne királyok és nagyurak magángyűjteményeiből gazdag szobor-, ikon- és képgyűjteményt találunk, többek között Rembrandt, Rubens, Chaerdin, Engelbrecht, Cranach és a svéd Sergel, Zorn és Larsson műveiből.

A Båat-család egykori palotája – ma a Szabadkőművesek székháza

Az ISTÓKHALOM teljes anyaga – a szerző, "Zit@-néni" más írásaival együtt – a Magyar Elektronikus Könyvtár internetes honlapján olvasható (<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/zitaneni/>). Közlését folytatjuk.

Stockholm belvárosa az útikalauzban szereplő fontosabb helyek és épületek feltüntetésével. (Légifelvétel az Europa från ovan c. kötetből.)

Tóth Károly Antal

„A nemzet halott”!

Isten

Nem is olyan rég, még nincs másfél évszázada sem, így szólott egy *filozófus*, Zarathustra szájába adván a szót: „az isten halott”¹.

Ez a megállapítás a felvilágosodás beérett termése, amikor az ember a rációját – amelynek a megismerésben gyakorlatilag kizárólagos szerepet tulajdonít – igyekezett a valóság csúcsaira helyezni. Az ész trónra ültetésével az ember tulajdonképpen saját magát emelte mindenek fölé. Észlény voltunk „kiteljesedésének” korszakában (mindmáig) „önmagára valamit is adó” értelmiségi, ha nem is tagadja, legalább megkérdőjelezi a transzcendens valóságot, és hogy ne kompromittálja magát, igyekszik nem összeütközésbe kerülni a társadalom agresszív sugallatával, amely egyetemes érvénnyel ruházza fel az anyagelvűséget. Mindez már kezdettől az ellenkultúra támadása az európai hagyományok alapjai ellen. Az említett *filozófus*, Nietzsche, be is vallja: „...a megismerés jelenlegi pontján semmiféle kereszténységgel nem jegyezheti magát el az ember anélkül, hogy *intellektuális lelkiismeretét* jóvátehetetlenül be ne piszkítaná önmaga előtt, kiszolgáltatva másoknak önmagát.”² Ez a veszély igencsak fenyeget, mert „bensőd gyáva ördöge... susogja füledbe: »van isten!« Ezen a réven pedig a fénykerülő szerzethez tartozol, amelyet a fényesség nem hagy nyugodni; íme most napról napra mélyebbre kell dugnod a fejedet éjszakába és ködbe-gőzbe!” Istenhez fordulni, „imádkozni: szégyen! Nem mindenkinek az, de az nekem és néked és mindenkinek, a kinek lelkiismerete a fejében lakozik.”³

Kétségtelen: e sorokban Ész istennő felvilágosodott szellemkoponyája vigyorog ránk a francia forradalomból.

Filozófusunk mégsem tartozik a racionálisan gondolkodók és érvelők közé, őt elragadják indulatai. Mindenekelőtt Isten irányában tölti el a megvetés, az undor, mi több, a gyűlölet:

„Isten: csak sejtetem (...) Isten csak eszme; minden egyenest görbévé téssen és minden állót forgóvá. Hogyan? Az idő elmúlt volna és minden mulandó csak hazugság?

Ezt gondolni kergülés és szédület emberi váznak és még a gyomornak is fölfordulás; valóban, kerge betegségnek hívom én az ilyen sejtelmet.

Gonosznak hívom én és ember-ellenesnek: mindezt a tant az Egyről, Teljesről, Mozdulatlanról, Jóllakotról és Soha el nem múlóról!”⁴

Érzelmek kiterjednek embertársaira is, mindenekelőtt az istenhívőkre, a vallások közül pedig elsősorban a kereszténységre, amelyet nem a szeretet, hanem a szánakozás, ezért a gyengék vallásának tekint. A keresztények mindig „betegek és halódók valának...”, a kik megveték a testet és a földet és kitalálták az égieket és a megváltó vércsöppet: ámde még ezt az édes és sötét

mérget is testtől és földtől vevék kölcsön!”⁵ Zarathustra esengve felkiált: „Kérve kérlek benneteket, véreim, *maradjatok hívek a földhöz* és ne higgyetek azoknak, a kik túlvilági reményekről fecsegnek előttetek. Méregkeverők ők tudván, tudatlan.”⁶

A *filozófus* számba veszi a hitetlenség következményeit, és sajnálkozik fölöttük. Lélektani oldalról közelítve úgy látja: „A tragédia (...) az, hogy az ember nem *hihet* a vallás és a metafizika (...) dogmáinak, ha eleven benne az igazság szigorú módszere, másrészt viszont az emberiség fejlődése során olyan sebezhető, érzékeny és szenvedő lett, hogy föltétlenül gyógyírra és legfelsőbb vigaszra lenne szüksége...”⁷ Megállapítja, hogy a ráció uralma erkölcsi világunk alapjaitól foszt meg bennünket: „A tudomány bizony egyre kevesebb örömet szerez, viszont egyre több örömet vesz el tőlünk a vigasztaló metafizika, vallás és művészet gyanúsításával: így apad el a legnagyobb örömforrás, amelynek az emberiség majdnem minden emberségét köszönheti.”⁸ Végül is rezignáltan veszi tudomásul a kultúra veszteségeit: „...az emberiség jövőjétől nem várhatjuk el mindazt, amit valamely elmúlt kornak teljességgel meghatározott körülményei tudtak csak létrehozni; nem várhatjuk el például a vallásos érzés csodálatos megnyilvánulásait. Ennek is megvolt a maga ideje, és sok régi, nagyon jó dolgot nem láthatunk viszont, mivel csak a vallásos érzés talaján nőhetett ki. Így hát soha többé nem fog létezni az élet és a kultúra vallásilag körülhatárolt horizontja.”⁹

Remélhetőleg nagyon is téved a vallás jövőbeni szerepét illetően, noha őt látszanak igazolni nemcsak az Istenre fittyet hányók hatalmas tömegei, hanem az álvallásosak és a „valamiben” hívő felpogányok is; mindazok, akik meg sem próbálják igazán végiggondolni legalapvetőbb emberi kérdéseinket, nehogy megzavarja őket a – minden bizonnyal saját gyanújuk szerint is szükségszerűnek tűnő és a lelki restség sivár kényelmeinek természetes módon véget vető – válasz.

Meglehetősen furcsa, hogy noha műveiben alig van olyan gondolat, amelyiknek ne mondana valahol ellent, az Istenre vonatkozó nézeteiben Nietzsche igencsak következetes, ezzel kapcsolatban mintha kételyek árnyéka se merülne fel benne. Isten halála az ő számára – végül is a racionalitás jegyében – megkérdőjelezhetetlen tény. Pedig legnagyobb téveszméje éppen az, hogy Isten nem létezik. Valószínűleg minden más tévedésének gyökerei is erre nyúlnak vissza.

A kereszténység azt tanítja, hogy az Istennel való igaz kapcsolat hiányában se magunkhoz, se embertársainkhoz, se a világhoz nem viszonyulhatunk helyesen. Egy Isten nélkül megkreált világkép természetellenes, torz értékrendet sugall, amely a magunk helyének a valóstól eltérő képzetét alakítja ki bennünk. Ezért aki Istent nem szereti, az embertársait sem szeretheti igazán.

Nietzsche szerint az emberek többsége fölösleges; ők alkotják a csöcseléket. „Tele van a föld a fölöslegességekkel, elromlott az élet a túlon túl-sokaktól.” Pusztulását kívánja ennek a tömegnek: „Bárcsak az »öröklét«-tel el-kicsálnák őket ebből az életből.”¹⁰

Megközelítő felvilágosítást sem ad arról, hogy szerinte mi a csöcselék, csak indulataival érzékelteti annak megvetendő voltát: „...nem egy, a ki úgy jelentkezik, mint valami megsemmisítő és mint jégverés minden termőföldnek, csak a csöcselék torkára akarta tenni a lábát (...) ...megkérdelem egykoron és majd, hogy meg nem fülék kérdésesen: »hogyan? hát a csöcseléknek is kell élnie? Hát mi szükség van mételyes kutakra és bűzlő lángokra, fertőzött álmokra és kukacokra az élet kenyérében? ...«”¹¹

Jézusról azt állítja, hogy „... ő gyűlölt és csúfolt minket, s sírást-rívást és fogak csikorgatását ígére nekünk.” Majd megállapítja: „A csöcselékből való volt.”¹² *Filozófusunk* kissé kirí tehát még az ateista Jézus-értékelők közül is. Talán azért, mert nem igazi istentagadó: úgy tagadja, hogy közben gyűlöli, márpedig azzal szemben, akinek léteben valóban nem hiszünk, nem lehet ily indulattal viseltetni. A Teremtőről mint olyan létezőről beszél, akiről tetszésünk szerint eldönthetjük, hogy legyen-e vagy sem: „Sokat elfuserált ez a kontár fazekas! Hogy azonban fazekain és teremtményein áll bosszút, azért, hogy nem sikerültek, – ezzel a jó ízlés ellen vétett. (...) »el az ilyen istennel! Inkább ne legyen isten, inkább legyünk sorsunknak magunk a kovácsai, inkább legyünk bolondok, inkább legyünk magunk az isten!«”¹³

Helyben vagyunk. Miután evett a jó és a rossz tudásának gyümölcséből, az ember nem elégszik meg azzal, hogy *olyan legyen*, mint Isten, ahogy bűnbeesésekor ígérték neki, hanem – Istent halottnak nyilvánítva – *ő maga akar lenni az isten*. Nietzsche-Zarathustra (az egyes istenről hirtelen többes számra váltva) így vall erről: „Hogy pedig szívem mélyét kitarjam néktek, barátim: *ha* volnának istenek, miképpen viselném el, hogy én ne legyek isten! *Tehát* nincsenek istenek.”¹⁴

Az isteni jelleget a tudás, a hatalom és mindenekelőtt a teremtő mivolt adja. Ezért szól így Zarathustra:

“Isten: csak sejtetem; én pedig azt akarom, hogy sejtétek csak addig érjen, valameddig teremtő akaratok.”

Tudnátok istent *teremteni*? Hallgassatok hát minden istenről! De teremteni tudjátok az emberfölötti embert. Tehát nem ti magatok, én véreim! Ámde az emberfölötti ember apáivá és eleivé teremthetnétek át magatokat: és ez legyen java-teremtésetek!”¹⁵

Az általa mondottak alapján csak igen homályos képet tudunk alkotni erről a félistenről. Mai szódivatok ismeretében valószínűleg *posztumánusnak* nevezte volna. Mielőtt műveiben a felsőbbrendű ember színre lépne, a *génusz* tölt be nála hasonló szerepet. A művészt, a szentet és mindenekelőtt a (nem állami) *filozófust* tartja génusznak, a filozófiát pedig annak a szent célnak, amely értelmet ad a társadalomnak: „...mit számít nekünk valamely állam léte, (...) ha elsősorban a filozófia földi létéről van szó!” Majd hirtelen itt is elkapja az őszinteség: „Vagy – nézetemet minden kétséget kizárólag kifejtendő –, ha nagyon fontos, hogy filozófus szülessen e világra, akkor talán még az állam fennállásánál (...) is fontosabb.”¹⁶ Megállapítja, hogy a szabadságot fenyegető veszély növekedésével mind nagyobb a filozófia méltósága és a filozófus jelentősége. Utolsó művei egyikének elő-szavában önmagát méltatva kijelenti: a Zarathustrával az emberiség oly nagy ajándékot kapott tőle, amilyenben addig még soha része nem volt.¹⁷

„Még sohasem élt emberfölötti ember”¹⁸ – mondja Zarathustra –, de ő „a föld értelme”.¹⁹ Mert „fölfelé megy az útunk, a fajtól át a felsőbbrendű fajhoz.”²⁰ Ezért: „Ne csak *tovább* plántáld magad, hanem *föllebb*! Ehhez segítsen téged a házaset kertje! Magasabb

rendű testet teremts, első mozgást, önmagából kigördülő kereket – teremtet kell teremtened.”²¹

Egy „új nemesség” kell szülessen, amely „minden csöcseléknek és minden zsarnoknak ellensége”²². A *nagy tanítómester* szavai elárulnak valamit abból, hogy milyenek lennének ezek az „emberebb emberek”²³: „Még nem tanultatok meg játszani és gúnyolódni, a hogy játszani és gúnyolódni kell!”²⁴; „... az a legnagyobb hibátok: egyiktek sem tanult úgy táncolni, ahogy táncolni kell – eltáncolni magatok fölött!”²⁵; „Gondnélkülinek, gúnyosnak, erőszakosnak: így akar a bölcsesség; nőstény ő és mindig csak harcost szeret”²⁶. Zarathustra nem azokra várt, akik felsőbbrendű-jelöltként hozzá érkeztek, hanem „magasabbakra, erősebbekre, diadalmasabbakra, jobb kedvűekre, olyanokra, a kik testben-léleken egyenes szögűek, természetűek: *kacagó oroszánoknak* kell jönniök!”²⁷ Aki hozzá tartozik, „attól megkíváncsi, hogy erős-csontú legyen, s könnyű lábú is, harcra, ünnepekre kész legyen, nem pedig gubbaszkodó, ábrándozó; kell, hogy kész legyen a legnehezebbre is, – mintha ünnep volna, – s ép, egészséges”²⁸.

Mint látható, ennek az embertípusnak a lényegi sajátosságairól is csak olyan felszíni és inkább képekből álló jellemzést kapunk, mint a *feleslegesekről*. A földet tulajdonába venni hivatott, életerős, lelki problémákkal nem sokat pepecselő, komplexusok nélküli felsőbbrendű emberfaj főleg onnan ismerszik meg, hogy nem megvetendő, mint a csöcselék. Sajátja a kemény akarat is, hiszen „...nem nő a földön örvendetesebb valami a nagy, erős akaratnál: az a föld legszebb növénye”²⁹. Zarathustra felteszi a kérdést: „...tudod-e akaratodat magad fölé szegezni törvényül?”³⁰ Nem akármire irányuló akaratról van szó: „...minden akaratotok, ti bölcsök bölcsei: a hatalom akarása”. Isten meghalt, helyette „meg akarjátok teremteni a világot, mely előtt térdelhetek: ez végső reménységetek és mámorotok”³¹.

Jegyzetek az Isten című fejezethez

¹ Nietzsche Frigyes: Im-ígyen szóla Zarathustra. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Bp., 1908. A Göncöl Kiadó hasonmás kiadása, 384. o.

² Friedrich Nietzsche: Emberi – túlságosan is emberi. In: A vándor és árnyéka. Göncöl Kiadó, Bp., 1990. 137. o.

³ Nietzsche: Im-ígyen szóla Zarathustra. i. m. 244. o. (A Nietzsche-től általam idézett szövegek valamennyi dőlt betűvel szedett része a filozófus eredeti kiemelésé. T. K. A.)

⁴ Uo. 114. o.

⁵ Uo. 38. o.

⁶ Uo. 11. o.

⁷ Nietzsche: Emberi – túlságosan is emberi. i. m. 136. o.

⁸ Uo. 179-180. o.

⁹ Uo. 172. o.

¹⁰ Nietzsche: Im-ígyen szóla Zarathustra. i. m. 57. o.

¹¹ Uo. 130. o.

¹² Uo. 394. o.

¹³ Uo. 351. o.

¹⁴ Uo. 114. o.

¹⁵ Uo. 113. o.

¹⁶ Friedrich Nietzsche: Schopenhauer mint nevelő. In: A vándor és árnyéka. Göncöl Kiadó, Budapest, 1990. 87. o.

¹⁷ Friedrich Nietzsche: Ecce homo. (www.gutenberg.aol.de/nietzsch/eccehomo/eccehono.htm)

¹⁸ Nietzsche: Im-ígyen szóla Zarathustra. i. m. 124. o.

¹⁹ Uo. 11. o.

²⁰ Uo. 100. o.

²¹ Uo. 92. o.

²² Uo. 274. o.

²³ Uo. 397. o.

²⁴ Uo. 393. o.

²⁵ Uo. 397. o.

²⁶ Uo. 51. o.

²⁷ Uo. 379. o.

²⁸ Uo. 383. o.

²⁹ Uo. 376. o.

³⁰ Uo. 83. o.

³¹ Uo. 154. o.

³² Uo. 286-287. o.

³³ Uo. 271. o.

³⁴ Uo. 271. o.

Valóban tragikus, hogy Nietzsche, ez a komplexusokkal terhelt, testében-lelkében beteg ember, vélhetően valami szépre, igazra és lelki kapaszkodókra vágyva, egy ilyen zavaros művilágot, a valódinak egy erkölcsből kilúgozott, narcizmussal telített torz származékát építette fel magának, és – miután az Örökkévalót tagadva a föld, a test és a földi hatalom akarása mellett tette le voksát – mintegy a sors csapásából szellemtől üres kiszolgáltatott roncsként élte le utolsó tíz esztendejét.

Az általa töredékesen megálmodott új világ szükségszerűen csak a régi romjain jöhet létre, ezért „... a kinek sorsa, hogy teremtő legyen jóban, gonoszban: valóban annak előbb megsemmisítőnek kell lennie, és értékeket kell szétörnie”, vagyis szükségszerű a harc, az összezapás. „Óh, véreim! kik fenyegetnek a legnagyobb

veszedelemmel minden emberi jövőndöt? Nemdenem a jók és igazak? (...) Pedig bárminő kárt tesznek is a gonoszok: a jók okozta kár a legkárosabb kár! (...) A jók ugyanis – nem tudnak teremteni: ők mindig a vég kezdete”.³²

Mivel a kíváncsi változás ellenzői a jók, az új világ teremtőit a jóság ellentéte kell jellemezze: „Mindennek, a mit a jók gonosznak neveznek, össze kell jönnie, hogy az igazság megszülessék: ó, én véreim, azután elég gonoszok is vagytok-e erre az igazságra?”³³

Végkövetkeztetésként zárják e fejezetet Zarathustra átgondolásra érdemes szavai: „A gonosz lelkiismeret szomszédságában növekedék eddig minden ismeret! Törjétek össze, törjétek össze nékem az ódon táblákat, ti megismerők!”³⁴

Nemzet

Molnár Gusztáv barátunk, aki maga is filozófusként indult, de az elméleti politika gyakorlati kérdéseinek csábításai mindinkább eltérítették, egy 2001. március 15-én tartott budapesti előadásában leszögezte: „A nemzet mint kollektív személyiség, mint átleltakított organizmus – a 21. század elején ezt nem nehéz megállapítanunk: halott.” Gyászunkban igyekszik mindjárt vigasztalni minket: „Ezzel persze nem tűnik el látókörünk, csak éppen új oldaláról mutatkozik meg. Mint ahogy a vallást is egészen más fényben látjuk azóta, hogy képtelenek vagyunk igazán hinni.”³⁵

Most ne töprengjünk azon, hogy egy hinni képtelen ember mennyire láthatja a vallást bármiféle fényben, inkább kövessük nyomon szerzőnknek a nemzet fogalmával kapcsolatos teoretikusi fejlődését. A Provincia című lap májusi számában már így vall a kérdésről: „Ami engem illet, a nemzeti érzületet a modern kori emberi személyiség egyik meghatározó jegyének tartom, de a nemzetet mint főnevet nem ismerem.”³⁶ Amennyiben komolyan akarjuk venni, állítását ne értelmezzük szó szerint, hiszen a kontextus alapján feltételezhetjük, hogy azért a halott nemzettől talán mégsem vitatja el nemzet voltát, csak a „modern korban” szétnézve nem esik a dolog sehogyan sem a látókörébe, így a főnév mint fogalom a jelölt hiánya miatt nem létezik többé a számára.

Ha a két idézetet egybevetjük, akkor világos, hogy új fényben kell látnunk a márciusi megállapítást. Aki előtt a nemzet mint főnév ismeretlen, az a számára nem létező fogalomról már nem mondhatja azt, hogy látókörében marad, „csak éppen új oldaláról mutatkozik meg”. Hiszen ami nem létezik, annak oldalai sincsenek.

Molnár Gusztáv nemzettel kapcsolatos nézeteinek előbbi változatához forrásmunkát is idéz: „Harald Roth Heidelbergben élő erdélyi történész írt arról nemrég, hogy a historiográfiában nem megengedhető a többes szám első személy, a »mi« használata. Ennél plasztikusabban nem is lehetne kifejezni, hogy a nemzet mint történelmi lény kétségtelenül létezik valahol, de számunkra megoldhatatlan kérdés kapcsolatba lépni vele.”³⁷ Ezt olvasva, arra gondoltam, hogy itt valami félreértelmezés történt, hiszen a „mi” történetírásból való kiiktatásának igénye egy történész számára logikusan csakis az elfogulatlanság, a tárgyyszerűség követelményét jelentheti. E nélkül munkájának tudományossága, hitele, értéke

megkérdőjelezhető. De hogyan kapcsolható az említett igény a nemzet fogalmához, és különösen annak halálához? Mikor utánanéztem, kiderült, hogy Roth nemcsak a többes, hanem az egyes szám első személy használatától való elhatárolódást is fontosnak tartja a következő indoklással: „a történetíró nem beszélhet »történelmünk« vagy »őseim«-ről, mint ahogy nem eshet szó »népünk történelméről« ... vagy annak az államnak a múltjáról, amelyben mi élünk. Éppilyen kevésbé voltunk a történelem eszmei alakítói vagy cselekvő alanyai. Mindazok, akik a történelmet meghatározták, akikről a történészek műveiket megalkotják, mások voltak, s egyáltalán nem bír jelentőséggel, milyen személyes vagy csoportviszonyban állunk velük – ma.”³⁸ Mindenekelőtt azt állapíthatjuk meg, hogy Roth vonatkozó szövegében nemzetről egyáltalán szó sincs, ezt M. G. értette bele. Egy másik, sokkal fontosabb tény: nem a történészi tárgyyszerűséget szorgalmazza, hanem azt állítja, hogy nekünk semmi közünk ahhoz, amit személy szerinti őseink vagy azon elődök, akik annak a népnek a tagjai voltak, amelyhez mi ma tartozunk, a múltban cselekedtek. Mivel nem lehettünk ott a múltban, lévén, hogy a jelenben élünk, nem tekinthetjük folyamatosnak, a múltból hozzánkig érőnek a történelmünket, ezért mint olyanról nem is beszélhetünk. Vajon egyáltalán miről szólhat akkor egy történész, ha ezt sem népének, sem aktuális államának történetéről nem teheti? Más népek és más államok történelméről? Vagy netalán csak egyes „régiónkéről”?

Ezt az ostobaságot Molnár Gusztáv teljes mértékben elfogadja: „Miközben Roth – teljesen jogosan – elutasítja a többes szám első személy használatát (Megj.: M. G. valami miatt nagyon ragaszkodik ahhoz, hogy Roth csak a többes szám első személyről beszél. Talán azért, mert az egyes szám első személyben szólás elutasításához nehezebb odakapcsolni egy közösség – a nemzet – létének a kétségbevonását. – T. K. A.) a történelemről szóló diskurzusban (»mi magyarok«, »mi románok«, »mi németek« nem voltunk itt sem ezer, sem száz évvel ezelőtt), paradox módon pontosan azt juttatja kifejezésre, ahogyan »mi erdélyiek« ma gondolkodunk.”³⁹ Vagyis (mondjuk) száz éve „ők, a magyarok”, „ők, a románok” és „ők, a németek”, tehát az akkor élők nélkülünk és magunknak csinálták a történelmet. Mi, maiak, – ezek szerint – biztosan egy új, számunkra való történelmet kezdünk most, amit nyilván – a dolognak Roth által leírt és Molnár által értelmezett természetéből adódóan – utódaink sem fognak folytatni. Már ebből a tényből következően sem beszélhetünk nemzetről, hiszen annak létehez folyamatosságra és némi koherenciára, összetartozásra vagy legalább ennek (hamis?) tudatára lenne szükség. Aki ezt a valóságban nem tudja megtapasztalni, annak a számára a nemzet

üres fogalom. „Mi, erdélyiek” így gondolkodunk! De kik ezek az így gondolkodó mai erdélyiek? Valószínűleg Molnár Gusztáv és néhány „transznetikus”, „transznacionális”, „poszt-nacionális”, paranacionális, transzliberális és poszt-patrióta magyar, román és német társa. A hitelesen erdélyiek. Esetleg még néhány magyar ifjú is a kolozsvári egyetemről, akiknek fejébe és szívébe M. G. igyekszik plántálni a maga tartalmait.

A Harald Rothtól idézett „mi”-kritérium egyike „néhány” (összesen három) általa felsorolt „rég-i igazságnak”. A továbbiakban ezt írja: „Egy másik – ma minden vita fölött álló – aspektus az a kortárs (akkor mégsem olyan régi! – T. K. A.) felismerés, hogy a »nemzetek« és »népek« csupán imagined community-k, vagyis hogy nem többek, mint elképzelt közösségek, következésképp valóságosan nem is léteznek.”⁴⁰ Azt hiszem, ezzel rátaláltunk M. G. igazi rothi forrására, ahol az maga is tagadja a nemzetek és általában a szerves közösségek létét. Igaz, nem a halálukról szól, hanem arról, hogy sohasem léteztek, csak kitalálták őket. Molnár, forrását idézve, talán azért hallgat erről, mert nemesebb látványnak tartja a nemzet kiszenvedett hulláját, mint az annak elnevezett kitömött bábút. Mindenesetre tény: a maga ízlésének megfelelően válogatja és társítja a Roth szavait, hogy azok alátámasszák saját mondanivalóját.

Ez a mondanivaló egyértelműen Erdélyhez kapcsolódik. Ha a jobb megértés kedvéért megpróbáljuk megtalálni M. G. nézeteinek lehetséges gyökereit, kétségtelen, hogy ezek a minden Magyarországra áttelepedett erdélyi számára elkerülhetetlen csalódáshoz is visszanyúlnak. Erdélyből nézve az anyaország ideális hazaként tündökölt, vagy legalábbis tündökölt a viszonylagos elzártság időszakaiban. Aki véglegesen átkerült, annak rá kellett ébrednie, hogy ideális haza helyett egy átlagos társadalomba került, ahol – az egyéni segítőkészség és jó szándék megnyilvánulásai mellett – a cseppet sem ideális kicsinyesség, gyanakvás, irigység és a rosszindulat egyéb formái is helyet kapnak. Ezek jövevény voltát igencsak igyekeznek érzékeltetni az erdélyivel. Az ideális haza képe rendes körülmények között csak a szívünkben van: szeretnénk, ha ilyenné lenne reális hazánk. A kettőnek az összekeverése a haza fogalmának számunkra való kiüresedéséhez vezethet, és azt hihetjük, nincs is többé hazánk.

Egy elméleti ember hajlamos általánosítani, abszolutizálni, „megideologizálni” saját tapasztalatait, így M. G. is szükség-szerűként állítja be a gyökértelenséget, ami által rögzíti is magát benne. Ezt írja: „A mind országosan és regionálisan, mind európai és világszinten egyaránt érzékelhető dezintegrálódási folyamatban a haza mint olyan megszűnt létezni. Ezért amikor én ma, 13 év magyarországi lét után kijelentem, hogy ez az ország (...) nekem nem a hazám, tulajdonképpen csak egy közhelyet mondok ki, amit mindenki érez. Csak én azért érzem ezt valamivel intenzívebben, mert amíg abban a másik országban éltem, amelynek kollektív lényé természetesen idegen volt tőlem, szentül meg voltam győződve róla, hogy van ilyen haza.”⁴¹ Az a tény, hogy még csak nem is utal arra, *milyen* haza létéről volt meggyőződve, valamilyen élő seb, feldolgozatlan élmény létét árulja el. Amennyiben M. G. egy idegen országban próbálna végképp megtelepedni, valószínűleg hamarosan felismerné, hogy haza, legyen az édes vagy mostoha, igenis van, ha a lelkünk mélyére rejtve is.

Hazát és nemzetet tagadva, M. G. szülőföldjéhez, Erdélyhez talál vissza, amit – mint láttuk – Románia kollektív lényének idegensége miatt ugyancsak nem érzett soha hazájának. Magatartása

és megnyilatkozásai szerint politológusi érdeklődése köti ehhez a földhöz, amely „tipikusan, születése pillanatától kezdve multi-etnikus tartomány, lakói csakis polgári, nem pedig etnikai vagy nemzeti közösségként alkothatnak politikai közösséget”⁴². Ezért rendkívül fontossá vált „néhány magyar, román és német értelmiségi számára (...)”, mert ott van rá némi esély, hogy a transznacionalitás váljék természetessé. Nem abban az értelemben, hogy senkinek sincs nemzeti identitása, hanem abban, hogy mindenkinek van, pontosabban mindenkiről feltételezzük, hogy van neki, de igazi tétje csak az új, most megteremtődő transznacionális térben van a dolgoknak. Akárcsak Európában.”⁴³

Egy ilyen értelmiségi csoport gyűlt a Provincia című, magyarul és románul is megjelenő kolozsvári folyóirat köré, amelynek oldalain többek között a jövő, európai módra nemzetellenített erdélyi régióról szóló eszmefuttatásokat közölnek. A lap fő ideológusa, elméleti szakértője és a magyar változat felelős kiadója Molnár Gusztáv. Nézetei szerint Erdély jövőjének alapkérdése – az Európai Unióban működő tendenciákkal összhangban – „a politikai integráció, egy olyan intézményrendszer megteremtése, amelyet (...) valóban magáénak is érezhet egy adott térség minden lakója.” Egy olyan „regionális szintű komplex” intézményrendszerrel van szó, „amely nem nemzeti alapú integráción alapul (...), hanem a polgári regionalizmus elvein és gyakorlatán.”⁴⁴ „Ennek az intézményesülésnek az alapja a lokális többség. Tehát nem az ott élő magyar vagy más kisebbségek »erős nemzeti identitása«, hanem a szóban forgó tartományon belüli konszenzus. Egy olyan konszenzus-kényszerről van itt szó, amely a szóban forgó provinciáknak” különböző etnikumú „lakosságát el fogja távolítani saját nemzeti centrumaitól...”⁴⁵ Így az erdélyi magyarokat Budapesttől, az ugyanott élő románokat Bukaresttől, és a két nép a közös regionális érdekekben végre egymásra talál. Ezért „...Erdély és a Bánság jövőbeli esélyeit illetően döntő jelentősége immár nem annak van, hogy mit gondol (...) Bukarest vagy éppenséggel Budapest, hanem annak, hogy mit gondol a szóban forgó tartomány”⁴⁶.

A magyar-román egymásra találás egyik példjaként Molnár Gusztáv és Gabriel Andreescu esetét is felhozhatjuk. Személyes kapcsolatukat, szemléleti rokonságukat nem csupán az jellemzi, hogy mindketten gyakori szerzői a Provinciának, hanem az is, hogy együtt szerkesztették a Problema transilvana / Az erdélyi kérdés c., 1999-ben Iasi-ban megjelent tanulmánykötetet.

A Provincia 2001/5-ös száma főleg a státustörvény tervezetével foglalkozik. Andreescu szerint ez „a magyar nemzet mobilizálásának a terve”, amely a Magyarországon kívül élő magyarok „kulturális, társadalmi és potenciálisan gazdasági érdekeinek és viszonyainak Budapest felé irányításával egy sajátos lojalitásviszonyt alakít ki az anyaországgal”. Ennek következménye a „romániai magyarság politikai életének alapvető destabilizálása, ami az egész ország politikai dinamikájára kihat”. Megzavarja azt a „rendkívüli kölcsönhatást”, amely az elmúlt évtizedben a két nép politikai osztályai között kialakult, és „döntő hatással volt a román demokráciára”, ami nem lett volna lehetséges, ha az erdélyi magyarok „gondjaik zömére Magyarországon, nem pedig otthon találtak volna megoldást” (sic!). „Hozzáadandó ehhez az a veszély, amelyet minden kollektív jog jelent (...), ha konfliktusba kerül az individuális joggal.” Ehhez a vegyes házasságok esetét hozza példának, ahol a státustörvény alkalmazása a „gyerekek magyar identitását pártoló” beleszólást jelenthet a családi életbe, és az „élet logikáját” „magyarosítási logikával” cseréli fel. „Ma a domináns fogalom...” – írja Andreescu – „az

alkotmányos patriotizmus elvére épülő nemzeteké, a modern állam és nondiszkriminatív értékei iránti lojalitásé.” Más szóval ez a hazafiság arra a nemzetállamra irányul, amelyikben az illető (esetünkben a magyar) kisebbség él. A „jelenlegi nemzetközi logika alapján egy állam kisebbségek iránt érzett felelőssége (...) nem értelmezhető másképp, csak mint az illető állam legitimitása arra vonatkozóan, hogy egy törekény közösséget támogasson. (...) A nemzeti érzés szerepe itt az, hogy védelmezzen, és nem az, hogy mozgósítson. Az egyének segítségére siet, és nem azokat állítja a »nemzet« szolgálatába.” A státustörvény esetében a „nemzeti érzés az egész közép-kelet-európai régió magyarságának mobilizálását szolgálja”, és szétzúzza „a környező országok alkotmányos patriotizmusának logikáját”. „A magyar tervezet a kisebbség szeparálódását biztosítja, s nem ellensúlyozza azt semmilyen, az integrálódás irányába mutató lépéssel.” A nemzetközi életbe az „etnikai nemzet logikáját” viszi be, s ezzel „Magyarországot a nacionalizmus előmozdítójává teszi”, ezért törekvései veszélyesek.⁴⁷

A kérdéshez M. G. is hozzászólt. Noha Andreescu nézetei leplezetlenül a kisebbségek beolvasztására, eltüntetésére irányuló hagyományos nemzetállami törekvést tükrözik, és „aggodalmait” e törekvés esetleges kudarcának a lehetőségéből erednek, Molnár egészen másról beszél⁴⁸. Pedig meg lehetett volna említeni például, hogy:

- A beolvasztásra irányuló törekvés a legliberálisabb és „legmodernebb” nemzetállamokban is létezik. A folyamat első lépcsőfoka az integráció. Ezek az államok „nondiszkriminatív értékeiket” legtöbbször az etnikai-kulturális kisebbségek közösségi jogai elleni harcban hasznosítják.
- A vegyes házasságok esetében a gyermekek románná válása nem az „élet logikája”, hanem a román etnikai nemzeté, amelynek terjeszkedési „jogai” többségi helyzetéből adódnak, és ezt némileg ellensúlyozni csak a kisebbségek nemzetközileg elismert közösségi jogai alapján lehet.
- A státustörvény nem a kisebbségek tagjait (az egyéneket) igyekszik a nemzet szolgálatába állítani, hanem az anyanemzetet a kisebbségekébe (és ezáltal az egész nemzetébe).
- Amennyiben a magyar nemzet „mobilizálásáról” egyáltalán lehet beszélni (érdekes, hogy Andreescu egy ilyen katonai csengésű szót használ), akkor ez nem mások ellen irányul, mint ahogy a szöveggörnyezet sejteti, hanem a folyamatos lemorzsolódást szeretné legalább lassítani, tehát a megmaradásra, az önmegőrzésre mozgósít.
- A magyarok nem „gondjaik zömére”, de azok töredékére sem találtak és találnak „megoldást” Romániában. Ezért a lojalitás igénylése különös egy olyan országgal szemben, amely minden természeti kincse ellenére éhezni hagyja polgárait, és az általa „biztosított” életnívó sokak számára a fűtés, a meleg víz megfizetését sem teszi lehetővé; amely még mindig messze van attól, hogy jogállam legyen, mert nemcsak hiányzanak a normális működést biztosító törvények, de a meglevők érvényesítése is várat magára (ez egyrészt a központi politikai akarat, másrészt pedig továbbra is helyi, korrupciós alkuk függvénye); a jogbiztonság hiánya miatt a külföldi beruházók is meggondolják lépéseiket, és talán ez a legfőbb oka az ország katasztrofális gazdasági helyzetének; a magánosítás sok területen még mindig várat magára; a nem ortodox egyházak vagyonának visszaadására vonatkozó rendelkezések

gyakorlatilag mintha nem is léteznének; a papíron eredeti tulajdonosaiknak visszaszolgáltatott székelv erdőkben továbbra is állami rablókitermelés folyik, bár természetesen nem kizárt, hogy egyszer majd visszaadják a letarolt, kopár hegyeket; ahol mint közveszélyes intézménytől félnek a magyar nyelv iskolai elsorvasztását esetleg csökkentő magyar egyetemről; ahol úgy garázdálkodhat szabadon Kolozsvár Moldvából betelepített románok segítségével hatalmon tartott polgármestere, ahogy azt a világ egyetlen kulturált országa sem engedhetné meg magának; ahol tovább folyik Erdély vidékei és települései hagyományos arculatának erőszakos megváltoztatása, többek között az agresszív „ortodoxosítás” által; ahol gyakran magánszemélyek sem juthatnak birtokába törvény által visszatért jogos tulajdonuknak; ahol újra és újra feltör a román társadalom krónikus torzulásait híven tükröző gyűlölettel telített magyarellenes propaganda – és még hosszan folytathatnánk a felsorolást. Milyen alapon vár lojalitást Gabriel Andreescu egy ilyen állam polgáraitól? Az erdélyi magyarok nem a román állammal lojálisak, hanem a szülőföldjüket szeretik. Lehet, hogy Andreescu – ha rajta múlna – mindezt helyessé és jóvá változtatná, de addig, amíg ez meg nem történik, minden olyan kijelentés, amely szerint az ott élő magyarok gondjai Romániában megoldhatók, hazugság.

- A kisebbség szeparálódásának emlegetése mindig a beolvasztás igényének kinyilvánítása – ez minden jelenlegi vagy volt erdélyi magyar számára kétségbevonhatatlan tapasztalati tény. Ion Slavici is felismerte – gyermekkorára emlékezve – az erdélyi románok évszázadokon át való megmaradásának, számbeli gyarapodásának egyik kulcsát: „A románok a többiekkel nem együtt éltek, csak mellettük, igaz, jó békességben, ám mégsem velük együtt.”⁴⁹

- Kétségtelen, hogy az elmúlt évtizedben a magyarok sokat tettek, és még többet próbáltak tenni Románia demokratizálásáért. A két politikai elit közötti „rendkívüli kölcsönhatás” azonban nem sok eredményre vezetett saját helyzetük demokratizálásában, inkább kihasználta őket különböző politikai érdekek érvényesítésében. Az RMDSZ sajnos hagyta, és mindinkább hagyja magát kihasználni. Ezt a politikai játszmát lehet, hogy valóban meg tudná zavarni a magyar állam segítése abban, hogy a politikusi szerepet vállaló erdélyi magyarok ne legyenek anyagi létbiztonságuk kapcsán a kurrens, de mindenkor magyarellenes román politika által zsarolhatóak.

Molnár Gusztáv elismeri, hogy a státustörvénynek „lehet bizonyos disszimilációs hatása”, ami azonban nem fordul szembe az „élet logikájával”, hanem egy kicsit kiegyensúlyozza az esélyeket, egyebekben viszont igyekszik megnyugtatni Andreescut, mondván, hogy kiindulópontja téves, mert sem román politikai nemzet, sem „egységes magyar nemzet” nem létezik, ezért csupán „két nemzetfilozófiai vízió áll szemben egymással”⁵⁰. Megjegyzi: ha nem így lenne, akkor megalapozottak lehetnének vitatársa aggodalmait (sic!). Itt jelenti ki, hogy a nemzetet mint főnevet nem ismeri, és a nem nemzeti alapú integrációt tartja a megoldás alapkérdésének. Elmúlt korok valami újat kezdő periódusainak naiv hurraoptimizmusát idézi fel az a kijelentése, amely szerint fontos, hogy a budapesti és bukaresti „kormányok és parlamentek milyen törvényeket hoznak, és milyen politikát követnek”, de „még fontosabb, hogy az erdélyi és bánági románok, magyarok, cigányok, németek (...) együtt mit akarnak”⁵¹. Akár igaza is lehetne, ha ezt egy erkölcsi indíttatású elméleti megállapításnak szánná, nem pedig egy gyakorlati politikai lehetőségről tett megnyilatkozásnak.

Nehéz eldönteni, hogy nézeteiben mennyi a valódi teoretikusi meggyőződés, mennyi a sértettségéből eredő páfördülés és mennyi a valóságot elméleti szemfényvesztéssel megváltoztatni próbáló, realitásokhoz törleszkedő igyekezet. Felfogásának szubjektív szálairól nemcsak a nemzethez és a hazához, hanem a magyar történelemhez való viszonya is árulkodik. Erdély történelmének legkiemelkedőbb eseményének tartja – erről tanúskodik újra és újra visszatérő emlegetésének ténye és módja – az 1863-64-es nagyszebeni tartománygyűlést, amit a magyar képviselők távollétében tartottak meg, és ahol a (szászokkal szemben) többséget alkotó románok megszavazták az osztrák (vagyis a „birodalmi”) kormány törvényjavaslatait, köztük „a román nemzet és két vallásának egyenjogúsítását, valamint a magyar, német és román nyelv hivatalos nyelvként való egyenjogú használatát”⁵².

M. G. szerint az „1918 előtti Magyarország (...) értetlen és érzéketlen volt, de ez mégsem szegte az erdélyi románok kedvét (mármint nemzetiségi törekvéseikben – T. K. A.), mert a centralista Magyarország mögött ott volt a fejlettebb és hajlékonyabb jogrendszerrel rendelkező Ausztria, amelyre lehetett alapozni”⁵³. A valóság viszont az, hogy ’48 előtt Ausztriában a Habsburg uralkodó korlátlan úr volt, míg mint magyar király figyelembe kellett vegye az ország alkotmányát, hosszabb ideig nem tudta megkerülni az országgyűlést sem, és az is tény, hogy az osztrákok lényegében a magyar forradalomnak köszönhették, hogy egyáltalán alkotmányuk és kormányuk lett. Ausztriát valóban „hajlékony” jogrendszer jellemezte, ami például a század hatvanas éveiben főleg abban nyilvánult meg, hogy Ferenc József, aki csak az orosz fegyverek segítségével tudta megkoronázásáig törvénytelen hatalmát Magyarországra kiterjeszteni, különböző utakon próbálta kijátszani a magyar önállósági törekvéseket. Az Októberi Diploma 1860-as, majd a Februári Pátens következő évi kibocsátásával olyan „örökérvényű alkotmányt” adott népeinek, amelyben a birodalom föderatív formában történő központosításának jogi alapjait rakta le. Magyarországot a tartományok egyikévé igyekezett degradálni. Az államhatalom szervének a birodalmi tanácsot szánták, ahova a tartománygyűlések és a császár delegálhattak képviselőket.⁵⁴

M. G. szerint „Erdély (a magyarokat leszámítva) nagyon is pozitívan viszonyult az osztrák birodalmi struktúrákhoz, és (...) mindez olyan pozitív és kézzelfogható hagyomány, amelyet érdemes számon tartani”⁵⁵. És miközben általában Erdéllyel, majd különösen a nagyszebeni tartománygyűléssel (ún. „országgyűléssel”) kapcsolatban megállapítja, hogy a románok Ausztria számára az instrumentum regni, vagyis az uralom eszközének szerepét játszották, mégsem állja kijelenteni: „Ausztria 1860 és 1867 között megtette az első alkotmányos (kiemelés tőlem – T. K. A.) lépéseket abba az irányba, hogy a közjogi autonómiák és a szubszidiaritás premodern (tartományi) kereteit a polgári jogrendnek megfelelően a birodalom egész területén, tehát a történelmi Magyarországon is átalakítsa. Ez a kísérlet, akárcsak II. József korábbi reformprogramja, most is Magyarország ellenállásán bukott meg.”⁵⁶ Ezzel a képtelen megközelítéssel Molnár egyrészt egyetért Ferenc József rendeleteinek magyarokra is érvényes alkotmány voltával, másrészt szemére hányja az akkori magyar politikusoknak, hogy nem hódoltak meg két olyan Habsburg előtt, akiket koronázási eskü híján semmi sem kötelezett a magyar nemzet érdekeinek a figyelembevételére, és akik nyíltan törekedtek a magyar önállóság megszüntetésére. A szöveg azt sugallja, mintha a magyarok éppenséggel a nemzetiségekkel szembeni rosszindulatból, valamint a ’48-as vívmányokhoz fűződő

ragaszkodásnak nevezett csökönységéből szabotálták volna el a szebeni lehetőséget, nem pedig azért, mert ahogy II. József idején sem tették, most sem voltak hajlandóak egy osztrák uralkodó magyarországi uralmi ambíciói kedvéért a jogszerűséget és a jogfolytonosságot felrúgni! A 48-as törvények jogszerűségét csak az 1860-61-es császári „alkotmány” törvényesnek feltüntetett „újszerűsége”, máig érvényes „modernsége” alapján lehet kétségbe vonni. Ezzel a hozzáállással, amely a jogszerűséget ideológiai kritériumok alá rendeli, jogszerűnek lehet nyilvánítani Kelet- és Közép-Európa kommunista rendszereinek orosz erőszak segítségével 1945 után történt létrejöttét is. Az elmúlt két évszázad folyamán éppen elég politikai tapasztalat halmozódott fel ahhoz, hogy pontosan tudhassuk: amikor a jogfolytonosság megszakad, vagyis valami társadalmilag teljesen újat akarnak létrehozni, az vagy valamely – mondjuk jakobinus vagy kommunista – diktatúra vagy pedig győztes idegen országok uralmának a kezdetét jelzi. Esetleg mind a kettőt.

Más lenne az olvasó benyomása, ha M. G. megemlítené például, hogy a magyar küldöttek a szebeni diétát megelőzően két napon át tanácskoztak azon „... hogyan lehetne az országgyűlés munkálatában a legfontosabb feladatban, a románok külön nemzeti jogai biztosításában úgy részt vállalni, hogy ezáltal sem az unióra vonatkozó 1848-as alapelvek és rendelkezések, sem pedig a külön országgyűléssel szembeni tiltakozás csorbát ne szenvedjen. Egyenjogúsítási országgyűlési határozatot elfogadtak volna, de a szebeni országgyűlés törvényhozói jogát nem ismerték el...”⁵⁷ Azt írja Molnár, hogy a Monarchiában „Budapest ostoba és arrogáns módon viselkedett”⁵⁸ a románokkal szemben, de arra még csak nem is utal, hogy az 1861-es magyar országgyűlés idejére már készen állt az Eötvösék által kidolgozott nemzetiségi törvényjavaslat. Ez Svájc után a világ második nemzetiségi törvénye lehetett volna, ha a körülmények lehetővé teszik. (Így csak a harmadik lett Ausztria után.) Tartalma sokkalta liberálisabb volt, mint amit a demokrácia egyik klasszikus példaképe, Franciaország valaha is megvalósított, ahol még a XX. század hatvanas éveiben is napirenden volt az iskolában anyanyelvükön megszólaló a breton gyermekek zaklatása és megszegényítése, és amelyik ma is példaképül szolgál Románia számára például az erdélyi állami magyar egyetem lehetőségének az elvetésében.

Az autonómia számos elemét biztosító 1868-as magyar nemzetiségi törvény románok általi elutasítása egyik bizonyítéka annak, hogy nekik ekkor már régen nem volt elég az ország határain belüli jogok lehetősége. Az irredenta gondolat, amit Balcescu is megfogalmazott egy magánlevelében, majd Papiu-Ilarian egy Cuzához, az egyesített Moldva és Havasalföld fejedelméhez írt memorandumában részletesebben kifejtett, oly mértékben elterjedt köztük, hogy immár Erdély birtoklása volt a céljuk, és a felkínált jogoknak a visszautasítása csak erősíthette érveik harci arzenálját.

Molnárt az erdélyi és a magyar történelemből kétségtelenül az érdekli, ami mai nézeteit alátámasztja. Így lesz a szebeni tartománygyűlés az ő számára „történelmi jelentőségű” következményekkel bíró esemény, „a konszociatív liberalizmus összeurópai szinten is figyelemreméltó előképe”⁵⁹. A konszociáció szót ebben a jelentésében talán megegyezéssel társulásnak lehetne fordítani. M. G. szavaival szólva: „Ez a megegyezéssel, összhangot kereső demokrácia a konfliktusokat a különböző elitek közötti kooperációval, és nem többségi döntéssel kívánja megoldani. A cél itt az, hogy a plurális társadalom lehető legtöbb szegmensét bevonják ebbe az együttműködésbe.”⁶⁰ Szebenben végül is az uralkodó által kinevezett 11-11 küldöttel (regalistával) együtt 59-60 román és

44 szász képviselő volt jelen, az 56 magyar pedig távol tartotta magát a találkozótól.⁶¹ Egyáltalán nem világos tehát, hogy kik közötti megegyezésre és együttműködésre utal Molnár az előbbiekben? A szászok és a románok, vagy pedig e két nemzetiség és a központi kormány, valamint a császár közötti együttműködésre? Ezek szerint a magyarok távolléte nem is zavarta a konszociációt, sőt ez talán az „előkép” lényegének éppenséggel fontos összetevője?

Még hosszan taglalhatnánk Molnár magyar és román múltva vonatkozó nézeteinek érdekességeit, de ez az írás nem történelmi tanulmánynak készült. Annyi azonban az eddigiekből is egyértelmű, hogy az etnikai közösségi jogok olyan szintű elismerését kéri számon a XIX. századi magyar politikától, amely ma sem elfogadott, és ami ellen napjainkban éppen a román politika tiltakozik talán a legvehemensebben. Ő maga közben lemond a nemzetről, még a fogalmát is megtagadja, ironikusan szól az egységes magyar nemzetről és azokról, akik erről beszélnek. Mintha a nemzet – vagy bármely közösség – csak akkor lehetne valóban egységes, ha tagjai lelki egyenzubbonyba bújnak. Saját magyarságát is a „magánélet” zárójelébe teszi, és szinte feltűnően úgy igyekszik (tulajdonképpen másoktól átvett) elméleteihez román partnereit megnyerni, hogy érzékeltesse: őket saját népénél többre becsüli. Történelemelméleti módszere egyébként nagyon ismerős: ha önkényesen értelmezett, mai teóriákba beleillő tényeket emelünk ki indokolatlanul, akkor a román történetírás „legjobb” hagyományait, vagyis a történethamisítást folytatjuk.

A román felfogáshoz való – esetünkben kissé különös tartalmú – közeledés valószínűleg azt szolgálja, hogy az elfogultatlanságot, a jóindulatot bizonyítva, ennek az igényét váltsa ki a másik féltől is. Nem új jelenség ez a magyarok magatartásában. Barátok keresése az ellenfél (vagy ellenség) soraiban visszanyúlik a múltba, minden bizonnyal messzebbre, mint az Ady Endre és Octavian Goga közötti, egyoldalúnak bizonyult közeledés. Ma M. G. a jelek szerint abban bíz, hogy a bizalom légkörének (bármilyen való) megteremtése – nem az erdélyi magyarokat ugyan, hanem – az ő sajátosan értelmezett „erdélyiség”-ét⁶², amihez tartozónak érzi magát, egy etnikumközi békét hozó föderatív Romániában még megmentheti. Pedig kár abban az illúzióban ringatnunk magunkat, hogy a valóban jóindulatú román ismerőseink valaha is hatalmi pozícióba juthatnak, vagy ha igen, akkor ugyanazok maradnának, mint akiknek ma ismerjük (vagy talán csak hisszük) őket. Tudomásul kell venni – Gabriel Andreescu magatartása is ezt tanúsítja –, hogy a barátság egy románval addig tart, amíg Erdély valódi múltja, a magyarok megmaradást biztosító jogai szóba nem kerülnek.

Minden autonómia (Erdélyé is, mondjuk egy föderalizált Romániában) akkor ér valamit, ha az emberek összetartását, az ott élő népek önmegtartási lehetőségeit erősíti, ha az uniformizálásra törekvést segít kivédeni. A „konszociációs modell” M. G. által elképzelt változata szerint egy terület, egy „provincia” lakossága politikai egyetértésének megalapozásában nem játszhatnak szerepet hagyományos értéknek tekinthető motívumok, hiszen a jövő társadalmá a liberális eszmékre és a provinciális (mindenekelőtt anyagi) érdekekre kell épüljön.

Az elmélet szerint a jövő régióinak mind korszerűbb „transznacionális terében” az etnikai hovatartozás adott ugyan, de közömbös. Ezért M. G. számára „Erdélyben (...) a legkevésbé sem az az érdekes, hogy ott magyarok élnek”⁶³ Majd Magyarországról szólva,

a kibic gúnyos közönyével hozzáteszi: „Élnek itt is elegendő, és én kíváncsi vagyok, mire mennek vele.”⁶⁴ Arra is kíváncsi lehetne, hogy az erdélyiek mire mennek a nemzetközömbösként beállított jövőbeni (változatlanul román többségű) „régióban”, ahol a lakosok egymáshoz és a környező „régiókhoz” való viszonyát a helyi érdekek határozzák majd meg. Ezt figyelmesebben megvizsgálva nemigen tudná adatként elfogadni, hogy egy ilyen társadalom, amelyből hiányzik az etnikai mivolt jelentősége, ezért annak (kölcsonös) tisztelete is, valóban demokratikus lehetne, különösen, hogy a „transznacionalista” alapállásból következően jogrendszere szükségszerűen és *elvszerűen* nem fordítana figyelmet az etnikai-kulturális kisebbségek védelmére. A nemzeti hovatartozáson túli érdekek átgondolatlan víziója, a múlt és a jelen eseményeinek a tények ellenében történő „értelmezése”, amihez a magyar és a román erdélyi jelenlét valódi történelmi dimenziói bevallásának hiánya társul, nem a román uralmi törekvéseket, hanem a magyar kisebbség önvédelmi reflexeinek még meglévő maradványait igyekszik egy önálló Erdélyben is leszerelni.

Lehet, sokan azt hiszik, hogy a magyarokra nézve igen súlyos mai erdélyi-romániai helyzettől eltekinthetünk, és minden veszély, valamint felelősség nélkül eljátszozgathatunk másoktól kritikai érzékünket vesztve átvett, történelmi és politikai realitást nélkülöző, ugyanakkor méltóságunkat, önmagunkhoz való hűségünket leépíteni igyekvő steril gondolatokkal. Az ilyen játékos elmék nagyon tévednek. A jövőre irányuló törekvések fejtegetése kapcsán, a nemzet és a haza halálával együtt a nemzeti hovatartozás érdektelenségét is hangoztatva, M. G. tulajdonképpen a magyarok számára a megmaradás értelmetlenségét és értéktelenségét sugallja, a románok előtt pedig kimondatlanul is a magyarok gyorsabb beolvadásának ígéretét villantja föl. Vajon miért? Egy egyesült európai összeölelkezés szépségeinek bővületében? Vagy egy teoretikus intellektusának szado-narcisztikus konzekvenciájaként?

Jegyzetek a Nemzet című fejezethez

- ³⁵ Molnár Gusztáv: Búcsú egy elképzelt hazától. In: *Provincia* 2001/4. 3. o.
- ³⁶ Molnár Gusztáv: A státustörvény és az erdélyi kontextus. In: *Provincia* 2001/5. 9. o.
- ³⁷ Molnár Gusztáv: Búcsú egy elképzelt hazától. i. m.
- ³⁸ Harald Roth: Az erdélyi történetírás utópiájáról, avagy állásfoglalás az egyes és többes szám első személyrel szemben. In: *Provincia* 2001/1-2. 5. o.
- ³⁹ Molnár Gusztáv: Mi, erdélyiek... In: *Provincia* 2001/1-2. 1. o.
- ⁴⁰ Harald Roth: Az erdélyi történetírás utópiájáról, avagy állásfoglalás az egyes és többes szám első személyrel szemben. i. m.
- ⁴¹ Molnár Gusztáv: Búcsú egy elképzelt hazától. i. m.
- ⁴² Molnár Gusztáv: Polgári regionalizmus (1). In: *Provincia* 2000/2. –(A 2000 áprilisától, Kolozsvárott megjelenő Provincia minden száma megtalálható a világhálón: www.provincia.ro@mindex.html. Pdf-formátumban csak az 5. számmal kezdve hozzáférhető, ezért az egyes idézetek lelőhelyének oldalszámát csak ettől kezdve van módomban feltüntetni. T. K. A.)
- ⁴³ Molnár Gusztáv: Búcsú egy elképzelt hazától. i. m.
- ⁴⁴ Molnár Gusztáv: A státustörvény és az erdélyi kontextus. i. m.
- ⁴⁵ Molnár Gusztáv: Közép-Európa a föderalizmus és a katasztrófa között. In: *Provincia* 2000/5.
- ⁴⁶ Molnár Gusztáv: A státustörvény és az erdélyi kontextus. i. m.
- ⁴⁷ G. Andreescu: A határon túli magyarokról szóló törvény. In: *Provincia* 2001/5. 4-5. o.
- ⁴⁸ Molnár Gusztáv: A státustörvény és az erdélyi kontextus. i. m.
- ⁴⁹ Ion Slavici: *A világ, amelyben életem*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 33. o.
- ⁵⁰ Molnár Gusztáv: A státustörvény és az erdélyi kontextus. i. m.
- ⁵¹ Molnár Gusztáv: A státustörvény és az erdélyi kontextus. i. m.
- ⁵² *Erdély története*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986. III. kötet, 1497. o.
- ⁵³ Molnár Gusztáv: Mi, erdélyiek... i. m. 2. o.
- ⁵⁴ vö. *Erdély története*. i. m. 1473-1497. o.
- ⁵⁵ Molnár Gusztáv: Mi, erdélyiek... i. m. 2. o.
- ⁵⁶ Uo.
- ⁵⁷ *Erdély története*. i. m. 1495. o.
- ⁵⁸ Molnár Gusztáv: Mi, erdélyiek... i. m. 1. o.
- ⁵⁹ Molnár Gusztáv: Polgári regionalizmus (2). In: *Provincia* 2000/3.
- ⁶⁰ Molnár G.: A konszociációs demokrácia esélyei Erdélyben. In: *Provincia* 2000/6. 2. o.
- ⁶¹ I. Erdély története. i. m. 1490-1497. o.
- ⁶² Molnár Gusztáv: Oximoron. In: *Provincia* 2000/4.
- ⁶³ Molnár Gusztáv: Búcsú egy elképzelt hazától. i. m.
- ⁶⁴ Uo.

Háttér

A háttér természetesen a világ alkotja, amelynek divatszerű behatásaitól, eszméáramlataitól ha igyekszünk, sem tudunk teljesen függetlenedni, bár kétségtelen, hogy a környezet befolyása az ember önmagához való hűségétől is függ. Nietzsche erről – értékelhető megállapításainak egyikében – így vélekedett: „...a jelenkori, kortársi dolgok parancsoló erővel lépnek fel; meghatározzák a tekintet irányát még akkor is, ha a filozófus nem akarja, és önkéntelenül is túlságosan magasra értékeli őket az általános fölmérésnél.”⁶⁵

A nyugati társadalmakban ma a legalapvetőbb „kortársi dolog” a liberalizmus, amely az idő múlásával mind parttalanabbá válik. Dogmatikusabbá is, hiszen ha valaki ma arról beszél, hogy valamit az embernek erkölcsi okok miatt nem volna szabad cselekednie, mindjárt felharsan a hamis szabadság prókátorainak letoroló kórusa.

A liberális szemlélet politikai téren eredetileg az egyes embert, az egyént igyekezett megvédelmezni a társadalom önkényével szemben. Szabadnak akarta az embert, ezért lassanként mindent megkérdőjelezett, mindennel szembefordult, ami befolyást gyakorolhat annak „szabad választásaira”. Végül már kétségbe vonja mindannak az indokoltságát, sőt valóságát, amit értékek szokás nevezni. Az emberi élet irányjelző nélkül könnyen megbicsaklik, ezért van bennünk az értékekhez való ragaszkodás, az értékek keresésének az igénye, hiszen ezek azok a csillagok, amelyek szerint az ember tájékozódni tud, és el képes választani a helyest a helytelentől. A liberális társadalom leszedni igyekezett és igyekszik mindezen csillagokat kitekintésünk egeről, mert lényegében csak egyetlen értéket hajlandó elismerni: a szabad választás jogát és lehetőségét. Ezért ellenséges számára minden eszme, amely a választás tárgyait megszünni és rangsorolni akarja, mert ezzel – befogása szerint – nem az embert segíti, hogy önmagára, a helyes, örömet adó életútra találjon, hanem inkább akadályozza földi „önmegvalósításában”.

Tartalmak helyett légüres tér keletkezett így az emberben és körülötte is, hiszen értékkritériumok nélkül választásainak és egész életének nincsen súlya. Magánéletének szinte minden vonatkozása a *tetszésére* lett bízva. Bármennyire hitvány lett légyen is az ember a különböző történeti időkben, a társadalmi környezetnek – legalább szóban – mindig voltak erkölcsi elvárásai vele szemben. Ma, az erkölcs relativizálásának korában, a társadalom az embert annak saját elvárásaitól, tulajdonképpen önmagától is „megszabadítani” szeretné. A lelkiismeret helyét mindinkább, a manipulált, irányított „közvélemény” igyekszik átvenni. A nyugati típusú társadalom látszólagos sugallatellenessége dacára igenis sugall: a (lelki) örömek helyett az élvezetekre buzdít, mert egyrészt ebből „csinálódik” a pénz, másrészt eltereli a figyelmet a fontosabb dolgokról, amelyek központba kerülése esetleg kényelmetlen lehetne a hatalmi szférák számára. Így került az ember egy újabb, egy igazibb rabságba, amely a lelkét is leigazza, hiszen őt ma éppen a lelke – legalább részleges – kiürítésével sikerül uralom alatt tartani.

Az emberek megtévesztése, értékrendjük tudatos összevararása a mai Európában számos módon történik. Az egyik legkivívőbb az olyan magatartások nyílt választhatósága melletti pro-

paganda, amelyeket egészséges ösztönű és lelkiületű ember legalábbis szégyellnivalónak tart. Ezzel egyidőben azoknak az ember társadalmi jellegétől elszakíthatatlan szerves közösségeknek a lejáratása, nevetségessé tétele, életképtelenné és kitalációvá nyilvánítása zajlik⁶⁶, amelyektől – mivel bennük lényünk erkölcsi térben talál helyet – emberi tartalmainkat, értékünk tudatát, belső tartásunkat nyerjük, és amelyeknek a csúcsán Istennel alkotott, mindent egybehangoló közösségünk áll. Az önmagunk, a közösségünk ellen fordulás is lelki perversitódás eredménye; ez olyan természetű értékek kiirtási kísérletét jelenti, amelyek az emberiséget mindmáig megtartották.

Ma már tisztán láthatjuk: a liberalizmus egy sokszávu út az erkölcsi semmibe, amelyen – minden ellenkező vélemény ellenére – Nietzsche is járt. Az „ész megvilágosodásától” (vagyis a felvilágosodástól) egyenes út vezetett a XX. századba, amely az emberiség történelmének legszörnyetesebb, legsötétebb évszázada volt. Már azt ne higgyük, hogy rosszabb már nem lehet.

Ennek az „eszmeiségnek” a fő politikai fenntartói nem elsősorban a liberális pártok (ezek legfeljebb másodhegedűs szerepet kapnak egy-egy kormányban), hanem a szocialisták és a szociáldemokraták. Európában ma jórészt övék a hatalom. Befolyásuk súlyosan nehezedik az egész társadalomra. Svédországban például még a polgári pártok is – amelyeknek nem sok szerep jutott országuk XX. századi történetében – csak szociáldemokrata hangfogóval és modorban mernek beszélni, hiszen az emberek évtizedeken keresztül ehhez idomultak, és ezt várják el. A szocialista típusú pártok a marxista társadalomszemléleten és ateizmuson, valamint a proletár internacionalizmuson nőttek fel. A kommunizmus valóságát felmutató sok leleplezés, majd a rendszer világméretű bukása fokozatosan kihúzta az ideológiai alapot alóluk is. Elvi hozzáállás híján a hatalom birtoklása érdekében igen pragmatikusak lettek, és rendkívüli módon tudnak alkalmazkodni minden változáshoz. Mivel úgy érezték, hogy a helyzet így kívánja, megtartva a szociálpolitika szótárának legfontosabb elemeit, ők lettek a mindjobban terjeszkedő liberalizmus fő támogatói. Ezzel együtt még nemzetbarát állásfoglalásra vagy legalább ilyen jellegű szövegelésre is rászánják magukat, ha felismerik, hogy az emberek ezt várják tőlük. A múltjukhoz kötődő mítoszok a nadrágszír megszorításának időszakaiban is megtartják őket. A svéd polgári pártok többszörösen is megbuktak volna, ha megpróbálják napirendre tűzni azt a takarékosági programot, amit a kilencvenes évek elején a szociáldemokrata párt habozás nélkül végrehajtott.

A politika másodrendűvé válásának (egyenlőtlenül végbenő, de mind gyorsabban zajló) folyamata világjelenség⁶⁷ /Le Monde/, és a gazdaság, a pénz szerepének dominánssá válását bizonyítja. A globalizáció alapvető törekvése a tőke szabad áramlásának biztosítása a „pénz a pénzhez tart” jelszavának égisze alatt. Soha nem volt még ily nagy és ily gyorsan tovább növekvő távolság a gazdagok és a szegények között a földön. A pénz birtoklása mindig hatalmat jelent, gyarapodása pedig mindenekelőtt akadálymentes forgathatóságának a függvénye, ezért a mai hatalmi tényezők számára az ehhez szükséges nyugalom bármilyen megzavarása csak fenyegető lehet. Napjainkban, különösen a kommunizmus bukása után, a nemzeti öntudatot, az önnön mivoltához való ragaszkodást, az azonos etnikumú-kultúrájú emberekkel való összetartozást tekintik a legnagyobb veszélynek, és elriasztás céljából nacionalizmus néven igyekeznek minden sárban meghempergetni. Igazán aktuálissá a kérdést a végleges határoknak kinevezett „fegyverszüneti és tűzszüneti vonalak”⁶⁸ és a számtalan,

titokban halálra ítélt kisebbség léte teszi. Az utóbbi idők Európájában a nemzetközi jogalkotásnak a kisebbségekkel kapcsolatos gesztusai korántsem emberbaráti szeretetből, inkább a gazdaság igényelte nyugodt viszonyok szükségletéből származnak. Vagyis nem erkölcsi, hanem gazdaságpolitikai indíttatásúak. Nem a méltányos megoldást, hanem a tiltakozások elhallgattatását, az önvédelmi reflexek elaltatását célozzák. Ez kétségbevonhatatlan realitás marad mindaddig, amíg a magát civilizáltnak mondó világban minden egyes nép megmaradáshoz való joga és e jog biztosítékai nem válnak a társadalomszervezés és -szerveződés egyik alappillérvé. A ma rendelkezésre álló jogi eszköztár csak arra jó, hogy a népek kihalásának folyamatát lassúbbá, fájdalommentesebbé tegye, ezáltal leszerelje az ebből fakadható nyugtalanságot. A legtöbb kedvezmény általában azoknak a kisebbségben élő népeknek jut, amelyeknek pusztulása gyakorlatilag már visszafordíthatatlan folyamat.

Emberséges arcot vágó világunkban a népeknek is kijár a „kegyes halál”; részvét nélküli résztvevők igyekeznek minél fájdalommentesebben átsegíteni őket a nemlétbe. Ennek főleg latinból átvett szavakkal megnevezett szakemberek: filozófusok, ideológusok, politológusok, politikusok és hasonlók a vállalkozói. Ők a „poszt-nacionális jövő” mérnökei, kubikusai és kifutófiúi. Ha sikerül meggyőzniük az egyént, hogy saját mivolta, hovatartozása, a közösség, amelynek része csak képzeletbeli értékkel rendelkezik, vagy éppenséggel nem is létezik, akkor kevesebb fájdalmat okoz majd megszabadulni (vagy megfosztatni) mindattól a sok „kacattól”, ami egy nép vagy nemzet megőrzésére érdemesnek vagy éppen kincsnek hitt tulajdonát alkotja. Amit az egyes emberek csak egymással kölcsönhatásban és (viszályban is) együttműködve tudnak életben tartani. Élőnek megtartani.

A közösség- és értékromboló munka a céltudatos kérdésfelvetéssel kezdődik, amely mindig első lépés a valóságot megfaggató igazi tudás felé is; ez adja a gyakran nagy apparátussal megkomponált válasz tudományos voltának a látszatát. A folytatás a megkérdőjelezésen át vezet a kétségbevonásig, amit racionális okfejtéssel támasztanak alá, majd az ész intellektuális pesszimizmusával tartósítanak. Ez a művi borúlátás a sokak által még mindig fontosnak tartott dolgok elvetelésére készítő sugallat legfontosabb érzelmi hordozója. Szubjektív lényünk érzékeny a környezet minden szemléleti és hangulati befolyására, ezért a társadalom légköre mind az egyes ember, mind pedig a közösségek sorsában jelentős szerepet játszik. Egyéni földi életünk nem hatalmaz fel sok derűlátásra, de az emberekhez tartozás, lehetséges szerepünk a közös emberi sorsban, és mindenekelőtt Istenben és Istennel való együvé tartozásunk ténye reális és tartós alapja a bizakodásnak, hiszen az élet öröme a lélek öröme adja, amit az individualizált, sokszemélyes magányban meg sem ismerhetünk. Az Istennel szembenálló, a mind Tőle, mind társaitól lélekben elszakadt ember számára idegen marad ez az érzés, és miközben a földi élvezetek „örömeire” (ezek közé persze intellektuálisak is tartoznak) koncentrálnak, a lehúzó borúlátás terjesztője lesz, és Istennel együtt tagadója minden lényegi megtartónak. Végül is hagyja, hogy a sötétség erői működjenek benne és általa, és ebben az örökös csatában az ész „világosságát” is kész fegyverként bevetni. Az akció célja az, hogy megbénuljon az emberi értelem, amelynek eszköze az ész, működését pedig a lélek irányítja. Önnön megkoronázásával az erkölcsi szempontból analfabéta eszköz-ész egyetemes uralkodóvá, az emberi világ fő irányítójává növi ki magát. Mindebből is világos, hogy tulajdonképpen a lelkünk az igazi tét.

A helyes megítélés képességétől, valamint közösségi háttértől ekképpen megfosztott, ezért támaszát és tartását vesztett ember – miközben esze által megistenültnek véli magát – a jólét pusztá ígéretéért is hajlamos lesz elfogadni a lélek szabadságának a hiányát (amit esetleg észre sem vesz), és kész beolvadni az emberiség hatalmas, liberálisan homogenizálódó, szürkülő tömegébe. Ez tulajdonképpen az el nem múló életre hivatott lélek „kegyes halála”.

*

A földön örök és kiirthatatlan a hatalom központosítására törekvés. Ez az Európai Unió nem is oly nagyon hátsó szándékai között éppúgy megtalálható, mint a globálisan egységes (vagy egységesen globális) világ megteremtésére irányuló erőfeszítésekben. Így nehezen jöhet létre az országok, népek igazi szövetsége. Demokráciáról, egyenlőségről szokás beszélni az összefogni vágyott emberiséggel vagy Európával kapcsolatban, de mintha a megvalósítás csak végtelenen lenne lehetséges. Így az Európai Unióban a gazdasági és a jogi vonatkozások technikai haszjárlészeleteinek aprólékos hasogatása az állam szerepének oly mértékű lecsökkentését készíti elő – amelyet majd a közös törvényhozó és végreható szervek átszervezésére vonatkozó, már tervbe vett intézkedések hivatottak kiteljesíteni –, hogy végül képtelenné válik saját népének, etnikumának, kultúrnemzetének hatékony védelmére. Nem a külső ellenséggel, hanem saját szövetségeseivel szemben. Hiszen az egyneműsítés mindig csak látszat-egyenlősítés, ami a gazdaságilag és demográfiailag erősebb és agresszívebb érdekeit, terjeszkedését szolgálja. Ezt a készülő világrendben a kisebbeknek, a gyengébbeknek gazdasági kényszerből kell eltűnniük.

Az Európai Unióval kapcsolatos egyik legnagyobb hamisítás az alattomosan hánytorgatott „demokrácia-deficit” fogalma, ami állítólag abból származik, hogy az Európa Parlament jelenleg nem döntéshozó, hanem csak tanácsadó szerv; a döntéseket a tagállamok kormányainak küldötteiből álló Tanács hozza, amelyben minden ország a nagyságával arányos számú szavazattal rendelkezik. Ezzel – állítólag – sérül a népfőlség elve, mintha valamely ország aktuális kormányát nem a demokrácia szabályai szerint választaná meg a lakosság, és mintha a külön (demokratikusabban?) megválasztott európai képviselők magasabb szintű demokratizmust képviselnének, mint akármely nemzetgyűlés tagjai. Ezért egyes tervek szerint Európa legfőbb törvényhozó szerve az Európa Parlament lenne, amely ellenőrzi a végrehajtó szerveket, mint ahogy az egy „rendes” államban történik, így Európa kormányát is, amelyet még ezután kidolgozandó elvek szerint hoznak majd létre. Az említett „deficit” ilyen értelmű megszüntetése az egyes országok parlamentjeinek tartományi közgyűléssé, kormányának helyi közigazgatási vezetéssé való degradálását jelentené. Ez könnyebbé tenné a kontinens irányítását, mert egyetlen nép parlamenti képviselői sem rendelkeznenek egyértelmű közös állásponttal a vitatott kérdésekben, mint ma az egyes államoknak a Tanácsban résztvevő küldöttei. Ez a berendezkedés „bebizonyítaná”, hogy a hagyományos állam mint intézmény valóban szükségtelen. M. G. nagy rokonszenve az 1860-as évek első felének osztrák (Habsburg) belpolitikája iránt feltehetően abból származik, hogy annak törekvései a maiak előképének tekinthetők. M. G.-t a hatalom központosítása szemmel láthatólag nem zavarja, nem lehet tudni, azért-e, mert a nyugati demokráciát oly tökéletesnek tartja, vagy pedig mert úgy véli, hogy a nemzetnél is kisebb területek regionális „erői” majd ellensúlyozni tudják azt.

Amint az országok egyesítésének alapcéljai megvannak, fel lehet (és kell is) vázolni az ellenségekét, amely ezeket a célokat veszélyezteti. Már láttuk, hogy a mai gazdasági-hatalmi célkitűzések fő ellenlábas a méltóságára adó ember, és mindaz, ami őt méltóságában megerősítheti. Ezért kell halottnak vagy nem is létezőnek hirdetni a nemzetet; azért hogy a pénz lehetőleg bele ne botoljon sikeres műveletei során. Hitler is tudta, hogy amit sokat hajtogatnak az emberek előtt, azt előbb-utóbb hinni kezdik, és ennek megfelelően cselekednek. De ma nem annyira a magát is előtérbe toló politika irányítja a tömegkommunikációban fészket lelt propagandát, mint inkább az eszesen háttérben maradó pénz világa.

Molnár Gusztáv, aki a nemzeteket és a nemzetállamokat a „tegnap hősei”-nek⁶⁹ nevezi, a nemzet halálát meghirdető írásában a legerősebb magyar kormánypártról (tehát ugyanakkor a kormányról) azt tartja, hogy „ma összesöprik a maradékot mindabból, ami Kossuth 15 millió magyart elképzelő ’48-as víziójából megmaradt”⁷⁰. Majd némi fensőbbiséggel megállapítja: „...a Fidesz másodszor is meg fogja nyerni a választásokat, beviszi az országot az Európai Unióba, és akkor fog kiderülni, hogy az ország politikusainak fogalmuk sincs, hová kerültek.”⁷¹ A meglepetést nem az Európai Uniónak az előbbieken említett vagy egyéb vonatkozású hátulütői okozzák, hanem a kormány anakronisztikusnak tartott nemzeti beállítottsága. Mint másutt megvetően megjegyzi: Magyarország továbbra is „nemzeti alapon politizál, mintha nem tudná, hogy egy olyan »közbirodalomba« igyekszik, amellyel szemben nem fogja tudni eljátszani azt a szerepet, amelyet Béccsel szemben egyszer már eljátszott”⁷². Amikor mindez bekövetkezik, végre aktuálissá válhat az ő változata: akkor „...jöhet el az ideje egy olyan alternatív politikai erőnek Magyarországon, amely a radikális politikai decentralizáció, a belső és külső föderalizmus jelszavával talán képes lesz megmozgatni a (...) magyar tömegeket”⁷³. Vajon milyen céllal és kinek az érdekében?

Az Európai Unió átalakításában a kontinens legnépesebb és gazdaságilag is vezető állama, Németország jár az élen. A katonai területet leszámítva, némileg hasonló szerepet vállal földrészünkön, mint az Egyesült Államok a világban, és úgy tűnik, törekvései nem ütköznek a globalizációval. Gerhard Schröder kancellár, a német szociáldemokraták vezére egy berlini nemzetközi tanácskozáson „kormány feladatának nevezte Németország bevonását a nemzetköziesedés folyamatába”⁷⁴. Pártjának az ő vezetésével kidolgozott irányelvei szerint a jövő Európája saját alkotmánnyal, erős parlamenttel és kormánnyal kell bírnia, a mostani államok pedig Németország hagyományos szövetségi rendszere mintájára tagolódniának be a föderációba. A kancellár a csúcspozícióból kitekintő államférfi gesztusával rajzolja meg illetékességi körüket: „nemzeti szintre kell átruházni azokat a feladatokat, amelyek megfelelőbben végezhetők el a tagállamok által... Ez különösképpen vonatkozik az Unió agrár- és strukturális politikájának hatáskörére, azért, hogy a tagállamoknak továbbra is legyen mozgásterük az önálló regionális és strukturális politikához”; továbbá: „a tagállamok őrizték meg képességüket önmaguk megszervezésére, a közszolgálati feladatok ellátásának biztosítása végett”⁷⁵. Gondoljuk meg, micsoda megtiszteltetés, hogy a magyar kormány központi jóváhagyással megtarthatja majd magának a közszolgálati feladatok ellátásának funkcióját, és az ezt biztosító szintig maga szervezheti az immár valami mássá alakult saját országát. Vajon ebben ki is merül a sokat emlegetett „szubszidiaritás”?

A német koncepcióval kapcsolatban nyugtalankodó franciákat Joschka Fischer, az autodidakta politikus, német külügyi-

miniszter, az otthoni zöldek vezére igyekezett megnyugtatni: „Az európai parlamentnek (...) mindig kettős képviselést kell ellátnia: a nemzetállamok és a polgárok Európáját.” S bár „a kompetenciák alapvető újrendezésének követelménye (...) Európa tudatos politikai újraalapítását előfeltételezi” (vajon ez új jogfolytonosság-szakadást jelent?), az „Európa-projekt végcélját tekintve is britek, németek, franciák és lengyelek maradunk... A nemzetállamok továbbélnék, s az európai térségben lényegesen fontosabb szerepet játszanak, mint amilyen a szövetségi tartományoknak jut Németországban.”⁷⁶ Pontosan nem lehet tudni, így is gondolja-e, vagy esetleg olyasféle amnézia következtében fogalmaz így, mint aminek hatására nemigen tud visszaemlékezni anarchista múltjára és terroristákkal való hajdani kapcsolataira.⁷⁷ De szavai alapján M. G. akár róla is megállapíthatná, hogy nem egészen tudja, milyen Európa várja őt.

Még „súlyosabb” a helyzet Lionel Jospin francia miniszterelnök esetében, aki így vall a kérdéssel: „Mint annyian mások, meggyőződéses európaiak, óhajtom Európát, de ragaszkodom nemzetemhez. Meg kell szervezni Európát, de Franciaország – és akármelyik más európai nemzet – szétszedése nélkül: ez az én politikai választásom.” A föderációról így nyilatkozik: „Vannak, akik számára ez a kifejezés európai végrehajtó hatalmat jelent, mely legitimitását csupán az Európai Parlamenttől nyeri. Ennek a végrehajtó hatalomnak monopóliuma volna a diplomácia és a védelem. Az új egység keretében a jelenlegi államok státusa olyan lenne, mint a német landoké vagy az amerikai szövetséges államoké. Franciaország és egyébként más európai nemzetek sem fogadhatnak el ilyen státust, sem pedig ilyen »föderáció«-felfogást. (...) Európa eredeti politikai konstrukció, mely szétválaszthatatlanul vegyít két különböző elemet egyetlen furcsa vegyülekben: a föderatív eszményt és az európai nemzetállamok valóságát. Ezért a »nemzetállamok föderációja« fogalom helyesen fejezi ki az Európai Unió alkotmányában rejlő feszültséget.” A jövőben „... a kormányközi együttműködés még fontos helyet foglal el, és nélkülözhetetlen marad.”⁷⁸ Azt hiszem, továbbképzésre küldhetnénk őt Molnár Gusztávhoz, aki számára világos, hogy „A nemzeti önállóság ma már végképp értelmetlen dolog. A szuverén, önálló és egységes nemzetállam mára betöltötte hivatását. (...) Ma politikai decentralizáció kell, közjogi kompetenciákkal rendelkező régiók kellenek, mert a mintaszerűen »összegyalult, egységes« nemzetek (16) esélytelenek az Európai Unióban zajló intézményi forradalommal szemben, nem lesznek képesek az új, föderális »közbirodalom«-ba beintegrálódni.”⁷⁹

A nem bennfentes persze legtöbbször tájékozatlan a dolgok háttéréről, és meglehet, hogy M. G. tudja: Jospin miniszterelnök, a francia szocialisták első embere (akinek biztosan méltán csókolt kezét levélben néhány hiányos emberi tartású magyar értelmiségi azért, hogy Franciaország menedékjogot adott a feltámadt vándorörszönű zámolyi cigányoknak, köztük azoknak is, akiket otthon gyilkossági ügyben kerestek) hamisan nyilatkozik, mint ahogy magával kapcsolatban is tette, amíg tagadni tudta Trockista múltját és kapcsolait.⁸⁰

Végül térjünk vissza hazai tájakra. Orbán Viktor magyar miniszterelnök megnyilvánulásai kétségtelenné teszik, hogy politikusi kompetenciájának M. G. általi kétségbevonása alapvetően téves, mert helyzetünket tisztán látja, az előnyök és a hátrányok mellett felmérte a bennünket csatlakozásra szorító kényszereket is, de abban bízik, hogy a még alakulóban lévő Európa-koncepciók helyes irányba is befolyásolhatók. Ezt tanúsítják az általa Tusnád-

fürdön mondtak is: „...a franciák De Gaulle idejében azt gondolták, hogy az Európai Uniónak az Európához tartozó államok uniójának kell lennie. Kohl kancellár idején a németek azt gondolatot találtak ki, hogy az Európai Unió az a régiók Európája kell, hogy legyen, és most mi magyarok, azt a gondolatot bocsátottuk európai vita tárgyává, hogy a jövő Európája legyen a közösségek Európája, beleértve a nemzeti közösségeket is.”⁸¹

Talán mégis ezt az utóbbi gondolatot kellene inkább támogatni a nemlétünkre pályázó idegen ötletek helyett. Mert lehet, hogy szándékaink ellenére mindnyájan pokolra jutunk, de legalább ne nézzük ezt se a kényelmes közöny bódító renyhületével, se a tehetetlenség bénító döbbenetével, mert ha az egyes ember külön-külön nem sokat is tehet ellenében, ez végül is közös döntések következménye lesz, ezért minden egyes ember felelős érte. A legelborzasztóbb persze az, amikor valaki ön- és közveszejtő módon gyorsabb haladásra noszogatja ezen az úton társait.

Lehet, hogy M. G. a haladás egyik ideológusának, elméleti úttörőjének képzeletét magát, de csak a világ ember ellen nyomuló erőinek egyik közkatónájává lett. Ő nézeteit nem pártideológusoktól, inkább független vagy függetlennek tűnő (főleg nyugati) elméleti szakemberektől veszi. Kétségtelen, hogy nem akar lemaradni tőlük, elméleteikbe mint sajátjaiba szerelmesedik bele, és igyekszik túlszárnyalni azokat. A levegőben cikázó indulatokat is magáénak érezve, halottnak nyilvánítja általában a nemzetet, és – olyan gesztusokkal, mint aki azt hiszi, egyedüli birtokosa a bölcsek kövének – hamisan szól saját népéről, eltorzítva tünteti fel annak múltját, jelenét és lehetséges jövőjét is. Mintha biztatná az önfeladást.

Vajon miféle indulatok fűthetik az objektivitásra törekvő szaktudós álarc mögött, hogy a félig-meddig háborodott Nietzsche-Zarathustrával együtt – a helyzethez nem illő finomságú intellektualitással – ő is így szólhatna: „Óh, én véreim, kegyetlen vagyok-e? De azt mondom: a mi esik, azt még taszítjátok is!”⁸²

Jegyzetek a Háttér című fejezethez

- ⁶⁵ Nietzsche: Schopenhauer mint nevelő. i. m. 30. o.
⁶⁶ Gudrun Schyman, a Baloldali Párt átkeresztelt és sztálini mércével „revizionistává vált” svéd kommunista párt vezére 2001. október elsején tartott egy nagygyűlést Stockholmban, ahol beszéde a tartalmat hűen kifejező „Halál a családra” címet viselte. – Lásd pl. a nevezett párt honlapját (www.vansterpartiet.se) *Dagens Gudrun* című rovatának október 2-i jegyzetét (*Död åt familjen!*) vagy a *Sydsvenska Dagbladet* október 5-i számának *Löjliga familjen debatterar* című cikkét (sydsvenskan.se/pub/hpsart4879795.html)
⁶⁷ Ulrich Beck, a müncheni egyetem szociológia tanára a Le Monde 2001. november 10-i számában *La fin du néolibéralisme* címmel megjelent cikkében arról ír, hogy a szeptember 11-i Amerika elleni terrortámadások a jelek szerint a politika gazdaság fölötti elsőbbségének az újrafelfedezéséhez vezettek, és az állam közbiztonsági funkcióinak fontosságát bizonyították. Ez – noha fennáll annak a veszélye is, hogy „egy állam, egy ország halálra neoliberalizálja magát” – oda vezethet, hogy mind a demokratikus szabadságjogokat, mind a piac szabadságát feláldozzák a biztonság oltárán. A világ gazdaság szereplőinek nyilvánosan állást kellene foglalniuk a dolgok ilyen alakulása ellen, és el kellene kötelezniük magukat a nemzetállamnak kozmopolita állammá történő átalakítása mellett, „nyíltan védelmezve a világ kultúráinak és vallásainak méltóságát”. Azt hiszem, nem kell félnünk attól, hogy a gazdaság nem találja meg a módját annak, hogy az állam némileg megnövekedett politikai hatalmát is a maga szolgálatába állítsa. T. K. A.
⁶⁸ Bibó István: A nemzetközi államközösség benuktatása nemzetközi viták megoldásában. In: *Különbség*. Bethlen Gábor Könyvkiadó, Budapest, 1990. 183. o.

- ⁶⁹ Molnár Gusztáv: Mi, erdélyiek... i. m. 2. o.
⁷⁰ Molnár Gusztáv: Búcsú egy elképzelt hazától. i. m.
⁷¹ Uo.
⁷² Molnár Gusztáv: Közép-Európa a föderalizmus és a katasztrófa között. i. m.
⁷³ Molnár Gusztáv: Búcsú egy elképzelt hazától. i. m.
⁷⁴ MTI jelentés, 2000. június 3.
⁷⁵ Gerhard Schröder: Németország Európában. In: *Provincia* 2001/6. 10. o.
⁷⁶ Joschka Fischer: Európai konföderáció. In: *Provincia* 2000/2.
⁷⁷ lásd pl. BBC NEWS, 2001. jan. 16.: *Fischer recalls radical past* (news.bbc.co.uk/hi/english/world/europe/newsid_1119000/1119458.stm);
2001. jan. 22.: *Fischer 'gave militant refuge'* (news.bbc.co.uk/hi/english/world/europe/newsid_1130000/1130504.stm);
2001. jan. 23.: *Fischer 'could have met' militant* (news.bbc.co.uk/hi/english/world/europe/newsid_1132000/1132685.stm).
⁷⁸ Lionel Jospin: Európa jövője. In: *Provincia* 2001/6. 11. o.
⁷⁹ Molnár Gusztáv: Közép-Európa a föderalizmus és a katasztrófa között. i. m.
⁸⁰ lásd pl. BBC News, 2001. június 5: *Jospin admits Trotskyist past* (news.bbc.co.uk/hi/english/world/europe/newsid_1371000/1371445.stm); Peter Schwarz: *Lionel Jospin and Trotskyism: the debate over the French prime minister's past*. 2001. június 27. World Socialist Web Site (www.wsws.org/articles/2001/jun2001/josp-j27.shtml)
⁸¹ Orbán Viktor előadása Tusnádfürdőn a XII. Bálványosi Nyári Szabadegyetemen. 2001.07.28. (www.meh.hu)
⁸² Nietzsche: Im-igyen szóla Zarathustra. i. m. 281. o.

Ige és anyanyelv

Bibliaolvasó és versmondó verseny
2002

A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség Egyháztanácsa „Ige és anyanyelv” címmel idén is megrendezi a versmondó és bibliaolvasó versenyt, négy korcsoportban (a 2-6; 7-10; 11-14 és 15-18 év közöttiek csoportjában).

A verseny gyülekezeti szakaszára az első negyedév istentiszteleti alkalmaival egybekötve kerül sor. Az országos szakaszt és döntőt 2002. május 18-án, Pünkösöd szombatján, a tágagárdei Gyülekezeti Otthonban tartjuk.

A rendezvényen egyházi hovatartozástól függetlenül minden érdeklődő gyermek és ifjú részt vehet. A gyülekezeti szakasz nyertesei ezüst, az országos szakasz nyertesei pedig aranyozott emlékérmeket kapnak. A legjobban szereplőket az Egyháztanács jutalomban részesíti.

Minden korcsoport résztvevői szabadon választhatnak verset, lehetőleg alkalomhoz illőt.

A kijelölt bibliai idézeteket nem kell megtanulni, hanem szépen, hangosan és érthetően kell felolvasni:

7-10 éves korcsoport

Apostolok cselekedetei 2. rész 1-4. versei. (A Szentlélek kitöltése)

11-14 éves korcsoport

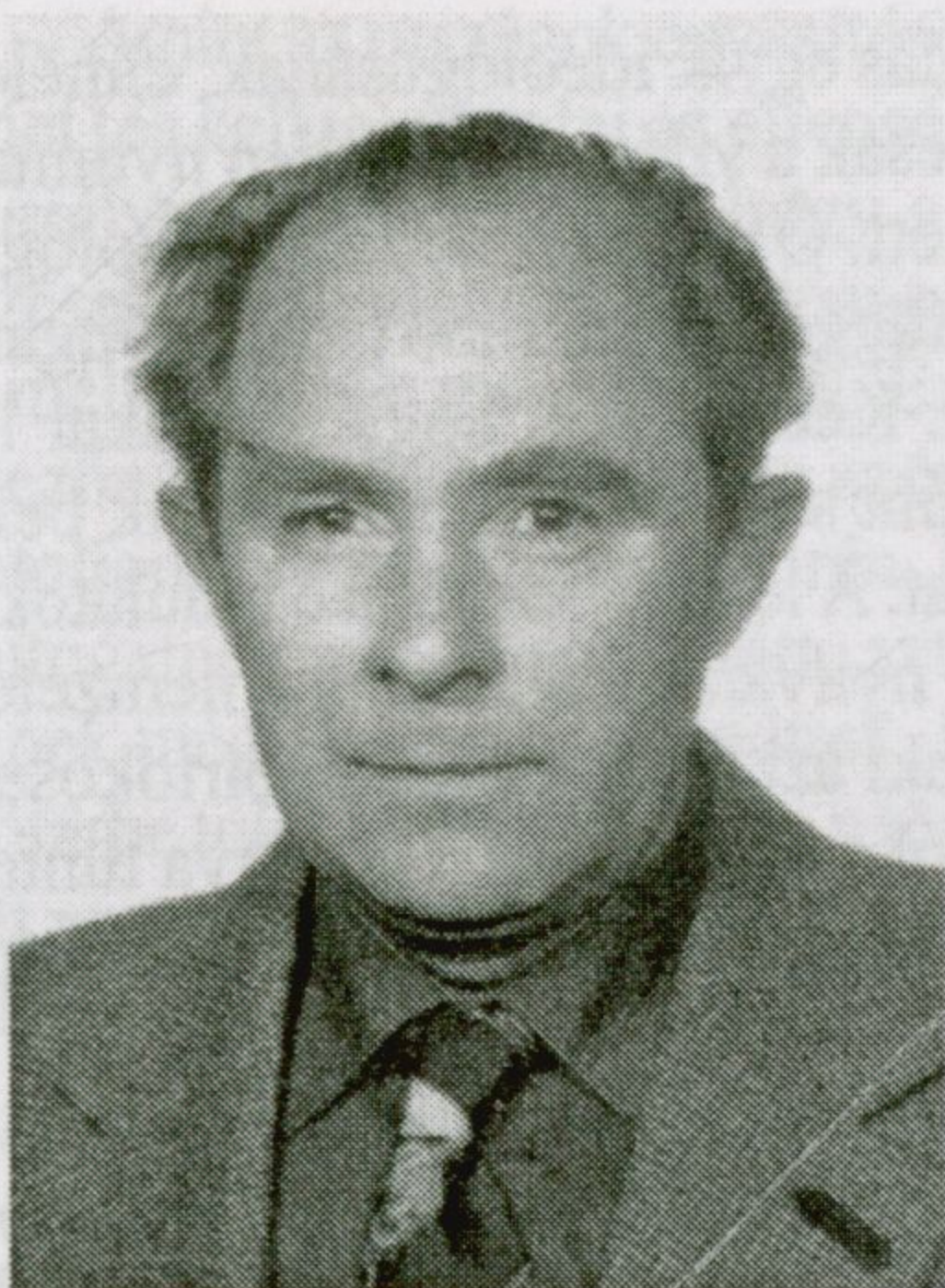
Lukács evangéliuma 2. rész 41-47. versei (A tizenkét éves Jézus a templomban)

15-18 éves korcsoport

Máté evangéliuma 28. rész 1, 5-7 és 16-20. versei. (Jézus feltámadása; Az apostolok kiküldése)

Tóth Ildikó főjegyző

Tel: 0456-140 37

1934. január 1-én született Duna-sziget községben, egy tízgyermekes evangélikus kántortanító csa-

Álló Tibor

1934 - 2001

ládjában. Szülei még az elcsatolt Felvidékről kerültek a Szigetközbe, magukkal hozva az elüldözöttség keserű tapasztalatát, melyre később rátevődött a kulákosítás átkos megbélyegzettsége is. Gyermekkorától megszokta a becsülettel és kitartással végzett munkát.

1956. október 28-án feleségül vette az Imre (1948) és Antal (1949) gyermekeivel özvegyen maradt, hajdúböszörményi születésű Kaposi Rozáliát, s így egyszerre két gyermek szerető apja lett. A forra-

dalom leverését követően, 1957 januárjában Bécsbe mentek, ahol 1958-ban Isten megáldotta házasságukat Éva nevű lányukkal, s még ugyanabban az évben Svédországba költöztek, ahol Vingåkerben új otthonot teremtettek.

Családi házukban már a kezdetektől (Glatz József és Koltai Rezső lelkészek idejétől) több istentiszteletet tartottak. Így lett nagyobb családjuk a magyar protestáns közösség, melynek katrineholmi gyülekezete Rózsikát felügyelőjévé választotta. Vingåkernek is megbecsült és szeretett polgára, több egyesület és klub - közöttük a vadászársaság - vezetőségi tagja volt. Sok mindent megvalósított:

családi házat, műhelyt (szinte kisgyárat) épített, s gyermekeinek is házat, nyaralót épített vagy vett. Megtudva menthetetlen betegséget, mindent elrendezett. 2001 októberében még megünnepelte 45. házassági évfordulóját, majd december 22-én csendesesen elhunyt. Ravatalánál ott volt egész családja: felesége Rózsika, fiai: Antal (gyermekei Róbert és Szilvia), Imre (fiai Péter és András-Károly), Éva lánya (férje Lars, gyermekeik Per, Martin és Carolin), valamint számos vingåkeri és környékbeli barát, ismerős, gyülekezeti tag. Földi nyughelyet a katrineholmi öreg temetőben, de örök lakást a Mennyei Atyánál lelt. Béke vele!

Kleinhempel Sarolta

1924 - 2001

1924. január 3-án született az erdélyi Tordán. Anyja kibédi születésű székely unitárius, apja a Tordán megtelepedett bajor evangélikus Kleinhempel család sarja. Tanulmányait Kolozsváron, a híres katolikus leánynevelőben, a Marianumban kezdte, de mert a második Bécsi döntés után szülővárosa a Feleken húzódó határ túloldalára került, visszatért Tordára. Közeli megtapasztalta a nemzeti

kirekesztés átkos gyakorlatát: apját súlyosan bántalmazták, az államosításakor az egész családot kilakol-

tatták, majd apját a Duna-csatorna építőtelepére munkaszolgálatra hurcolták.

Tehetsége korán megnyilvánult: expresszionista stílusban fogant festményei östehetségről tanúskodtak. 1950-ben felvették a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolába, de amikor apját a kulákosításkor másodszor is elvitték, s anyja egyedül maradt, otthagyta a főiskolát, és a tordai kerámiagyárban dekoratőrként vállalt munkát.

Puritán életszemlélete miatt családot nem alapított; egyedül élte le életét. 1987-ben, rokonai révén Svédországba telepedett. Itt, nyug-

díjasként már több ideje és lehetősége volt, hogy a képzőművészetnek éljen: főként portrékat, csendéleteket festett. Tehetségére még otthon, a hetvenes években felfigyeltek: Erdélyszerte több kiállításon szerepelt. A kilencvenes években már Svédországban fogant műveivel jelentkezett a hazai tárlatokon.

2001 decemberében, Stockholmban hunyt el. Búcsúztatására 2002. január 16-án, a Skogskyrkogården temető Hoppets- (Reménység) kápolnájában került sor. Hamvait Tordán, a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.

Tukacs Dániel

1903-2002

1903. május 14-én, Jánkmajtis községben, az akkor még az Osztrák-Magyar Monarchia keretébe tartozó Magyarországon született. A négy testvér közül ő volt a második. Hat éves volt, amikor a család Szatmárnémetibe költözött, s tizenöt éves, amikor az impériumváltás bekövetkezett. A négy elemi és négy polgári után az első világ-

háború miatt nem folytathatta tanulmányait; előbb az Unió vagongyárban, majd a Princz-testvérek vas- és edénygyárában vállalt munkát, melyet utóbb Szeptember 1-re keresztek. Tanulmányait folytatva, érdemeinek elismerésül mechanikus osztályvezetőként irodai beosztásba került.

Fiatal korában pusztán önszorgalomból megtanult hegedülni, s nőtaival, ünnepi köszöntőivel gyakran szerzett kedves órákat környezetének. 1927-ben feleségül vette Rápolti Juliannát; házasságukból három gyermek született: Julianna (1928), Tibor-Dániel (1934), majd Katalin (1941). Gyermekeitől hat unoka: Judit, Katalin, Enikő, Angéla, Csaba és Attila-Dániel, tíz dédunoka: Tímea, Ingrid, Yvette,

Adrián-Dániel, Tamás, Zsuzsa, Mátyás, Viktória, Vivien, valamint két ükunoka: Nándor és Ábel származtak. Áldotta a Mindenhatót, hogy ily nagy családdal ajándékozta meg őt.

Példás, józan életet élt, s álmait sorra megvalósította: miután Szatmárnémetiben, saját tervei szerint felépült első tornyos háza, az építkezés hobbjává lett, s még további három, nagyobb és modernebb családi házat épített, de közben saját vas- és edényüzletet is nyitott. Beteljesült és még csak elképzelt álmait aztán a második világháború sorra elvitte. Később, nyugdíjas korában még megépítette ötödik házat is, telkén szőlőt és gyümölcsöt termesztett, s megkezdte emlékiratait írni.

1986-ban, közel hatvan év házasság után elveszítette feleségét, s mert gyermekei és unokái sorra elszéledtek a nagyvilágba, ő is úgy döntött, hogy utánuk indul. Előbb

Magyarországon élő unokájához, Százhalombattára költözött, ahol visszakapta magyar állampolgárságát. Öt év után aztán másik unokája, Katalin és annak családja hívására - akiknél Julianna nevű leánya is élt - Svédországba költözött. Halmstadban telepedett le, ahol legidősebbként a protestáns gyülekezet hűséges, mindannyiunk által szeretett tagja lett.

2001-ben előbb Németországban élő lányához, majd Magyarországon élő fiához utazott. Még ellátogatott Szatmárra, ahonnan lábtörés és műtét után, legyengülten tért vissza Magyarországra. Életereje lassan elhagyta, s a 99-ik évéhez közeledve, 2002 január 8-án visszaadta lelkét Urának. Temetése az Egerhez közeli Szíhalomban volt. Bár nem érthette meg az oly hön áhított száz éves kort, de vágya, hogy magyar földben nyugalomra, im teljesült. Isten örök békessége legyen és maradjon vele!

AMÍG KÖZÖTTÜNK VANNAK

JUBILEUMI GYÜLEKEZETI NAPOK
TÅNGAGÄRDÉN
2002 MÁJUS 9-12.

A Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezet 1961-ben – első lelkésze, Glatz József idején – vásárolta meg Tångagärdén álló Gyülekezeti Otthonát, s a rendbetétel, bebútorozás és berendezkedés után a következő évtől már várta vendégeit. 1965-től a szolgálatot Koltai Rezső lelkipásztor vette át, s 25 éven keresztül, egy negyed századon át, 1990-ig hűséggel folytatta azt. Megszámlálhatatlan azoknak a lelkészeknek, előadóknek, művészeknek, csoportoknak és egyéneknek a száma, akik a negyven esztendő alatt tartott istentiszteleteken, bibliaórákon, áhítatokon, konferenciákon, előadásokon, különféle gyűléseken, gyülekezeti napokon, cserkész táborozásokon, önképző-köri összejöveteleken, irodalmi esteken, kiállításokon, házi koncerteken, ifjúsági rendezvényeken, nyaraláson, kirándulásokon, csoportosan vagy egyénileg valaha ellátogattak Tångagärdére, s élvezték a Gyülekezeti Otthon adta lehetőségeket, a társaságot, az együttléteket.

Az úttörő kezdet negyvenedik évfordulóján, **2002. május 9-12.** között Jubileumi Gyülekezeti Napokat rendezünk Tångagärdén, melyre – míg Isten kegyelméből közöttünk vannak – a gyülekezet egykori lelkészei, szolgálattevői és tisztségviselői mellett elsősorban az alapítókat, egykori résztvevőket, régi és új tagokat, minden érdeklődőt kiváló szeretettel hívunk és várunk!

Bővebb tájékoztatásért kérjük mielőbb – de legkésőbb április 30-ig – forduljanak Tóth Ildikó főjegyzőnkhez a 0456-140 37-es telefonszámon.

Gyülekezeti konferencia Tångagärdén (Somi József felvétele, 1975)
Egyháztanácsunk az elődök munkájának méltó emléket kíván állítani, ezért minden korabeli dokumentumot és fényképet összegyűjt, megőriz, és az utókor számára átörökíti. Ehhez a nemes igyekezethez kérjük ezúton is régi és új híveink, és minden svédországi honfitársunk szíves segítségét.

ű kéve

ISSN 1400-8998

A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi
Közösség lapja – Az Északon élő magyarok
ökumenikus fóruma
(Ungerska Protestantiska Samfundets tidning
– Ungrarnas ekumeniska forum i Norden)

Megjelenik negyedévente – évi 4 szám
(Utkommer kvartalsvis – 4 nr per år)

Árgáng X. évfolyam
Nummer 1. szám
Mars 2002 március

Felelős kiadó (Ansvarig utgivare)
Jordáky Béla

Szerkesztő (Redaktör)
Molnár-Veress Pál

A szerkesztő munkatársa (Medarbetare)
Tóth Károly Antal

Szerkesztőség (Redaktion)
Granövägen 126
S-151 64 Södertälje /Stockholm/
Telefon/Fax: +46-(0)8-550 160 66

E-mail: ujkeve@swipnet.se

Nyomda (Tryckeri)
Ekonomi-Print AB
114 85 Stockholm – Storgatan 19
Telefon/Fax: +46-(0)8-783 81 24/ 667 98 18
Referens személy (Kontaktperson)
Jerry Petterson

E-mail: tryckeriet@ekonomiprint.se

Példányszám (Upplaga)
2 000

Fenntartó és támogató tagjaink
a lapot térítésmentesen kapják.
(Kyrkoavgiftsbetalarna får
tidningen gratis.)

Adományt a lapkiadás céljára köszönettel
fogadunk az alábbi számlaszámra
(Gåvor till utgivning emottages med
tacksamhet på följande postgironummer)

Ungerska Protestantiska Samfundet
Postgiro 602047-3

SZOLGÁLATUNK ÁLTAL ELÉRT SVÉDORSZÁGON KÍVÜLI GYÜLEKEZETEK FELÜGYELŐI

ÉSZTORSZÁG – Tallinn
ASSZONYI ISTVÁN
EE-0034 TALLINN Siili 21-56
Tel: +372-252 75 86

FINNORSZÁG – Helsinki
TANÍTÓ BÉLA
SF-33210 TAMPERE Satakunnankatu 19-21 A 7
Tel: +358-321 254 83

NORVÉGIA – Oslo*
HORVÁTI GYÖRGY
N-1353 BAERUMS VERK Nedre Toppenhaug 9
Tel: +47-675 621 05

* A szolgálatot alkalmanként meghívott lelkész végzi.

Petőfi Sándor

A NEMZETGYŰLÉSHEZ
(Részletek)

Ott álltok a teremnek küszöbén,
Melyből a nemzet sorsa jön ki majd,
Megálljatok, ne lépjete be még,
Hallgassátok ki intő szózatom...

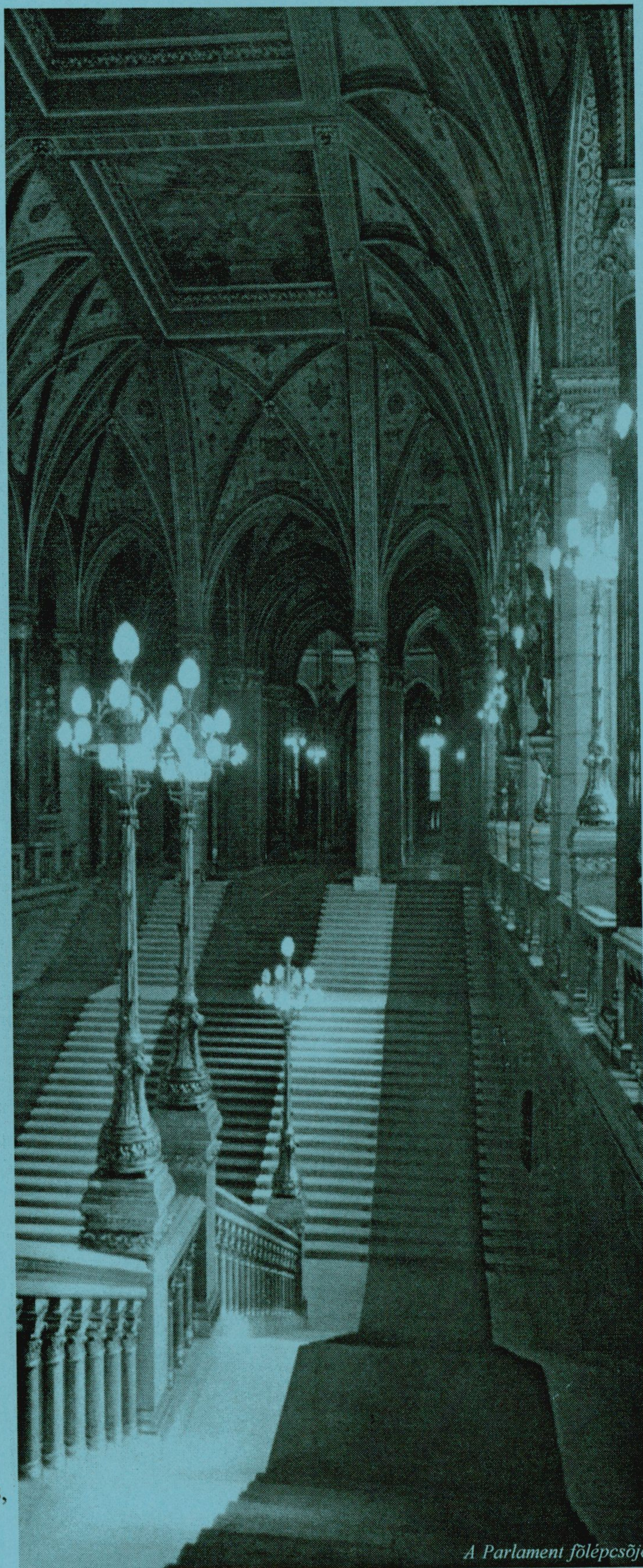
Az a hon, melyet őseink szereztek
Verítékökkel s szívök vérivel,
Az a hon többé nincs meg, csak neve...

Mit őseink egy ezredév előtt
Tevének, azt kell tenni most tinektek:
Bármily erővel, bármily ádozattal...
Hazát kell nektek is teremteni!
Egy új hazát, mely szebb a réginél
És tartósabb is, kell alkotnotok...

Nem mondom én: a régi épületnek
Dobjátok félre mindenik kövét,
De nézzetek meg minden darabot, mit
Alapnak vesztek...

Számot vetett-e mindenik magával,
Minő dologra szánta el magát?
Nagy a dicsőség, melyet mindegyik
Szerezhet itten, de tudjátok-e,
Csak nagy munkáért jár ez a dicsőség!
Akit nem égő honfiérzelem
És tiszta szándék vezetett ide,
Kit a hiúság, vagy silány önérdék
Csábít e helyre, az szentségtelen
Lábbal ne lépjen e szentelt küszöbre...

Ti, kik szívéből bálványistenek
Ki nem szoríták az igaz nagy Istent,
Kiknek szívében a honszeretet
Mint szentegyházi oltárlámpa ég,
Eredjete be és munkáljatok,
Legyen munkátok oly nagy, oly szerencsés,
Hogy bámultában, majd ha látni fogják,
Megálljon rajta a világ szeme...!

A Parlament fölépcsője